

STADÉAR CUIMSITHEACH TEANGEOLAÍOCH AR ÚSÁID NA
GAEILGE SA GHAELTACHT:
PRÍOMHTHÁTAL AGUS MOLTAÍ

2007

TUARASCÁIL TAIGHDE
arna réiteach don
ROINN GNÓTHAÍ POBAIL, TUAITHE AGUS GAELTACHTA
ag

ACADAMH NA HOLLSCOLAÍOCHTA GAEILGE
OLLSCOIL NA HÉIREANN, GAILLIMH

i gcomhar leis

AN INSTITIÚID NÁISIÚNTA UM ANAILÍS RÉIGIÚNACH AGUS
SPÁSÚIL,
OLLSCOIL NA HÉIREANN, MAIGH NUAD

Conchúr Ó Giollagáin

Seosamh Mac Donnacha

Fiona Ní Chualáin

Aoife Ní Shéaghdha

Mary O'Brien

© An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta 2007.

Gach ceart ar cosaint. Ní ceadmhach aon chuid den fhoilseachán seo a atáirgeadh ar aon bhealach gan cead a fháil roimh ré, i scríbhinn, ón Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta.

Ó Giollagáin, Conchúr; Mac Donnacha, Seosamh; Ní Chualáin, Fiona;
Ní Shéaghdha, Aoife; O'Brien, Mary
Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Príomhthátaí
agus Moltáí

Ó Giollagáin agus Mac Donnacha ... [et al.]

Clódóir: Brunswick Press
Dearadh agus leagan amach: Kevin Dunne, Brunswick Press
Dearadh an chlúdaigh: Johan Hofsteenge

Foilseachán ar dlúthdhiosca: Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa
Ghaeltacht: Tuarascáil Chríochnaitheach
Ó Giollagáin agus Mac Donnacha ... [et al.]

Arna réiteach don fhoilsiú ag foireann an staidéir in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge

ISBN: 0-7557-7334-9

Luach: €10

BAILE ÁTHA CLIATH: ARNA FHOILSIÚ AG OIFIG AN tSOLÁTHAIR
Le ceannach díreach ón
OIFIG DHÍOLTA FOILSEACHÁN RIALTAIS,
TEACH SUN ALLIANCE, SRÁID THEACH LAIGHEAN, BAILE ÁTHA
CLIATH 2,

nó tríd an bpost ó

FOILSEACHÁIN RIALTAIS, AN RANNÓG POST-TRÁCHTA,
51 FAICHE STIABHNA, BAILE ÁTHA CLIATH 2,
(Teil: 01 - 6476834/35/36/37; Facs: 01 - 6476843)
nó trí aon díoltóir leabhar.

STADÉAR CUIMSITHEACH TEANGEOLAÍOCH AR ÚSÁID NA
GAEILGE SA GHAELTACHT

arna réiteach don

ROINN GNÓTHAÍ POBAIL, TUAITHE AGUS GAELTACHTA

CLÁR NA TUARASCÁLA

Lch

RÉAMHRÁ	3
NODA	7
1 CÚLRA NA LIMISTÉAR REACTÚIL GAELTACHTA	8
2 COMHDHÉANAMH SOCHTHEANGEOLAÍOCH NA GAELTACHTA 1956–2002	9
3 IDIRDHEALÚ IDIR NA CINEÁLACHA ÉAGSÚLA POBAL TEANGA SA GHAELTACHT CHOMHAIMSEARHA	13
4 A BHFUIL I NDÁN DON GHAELTACHT	25
5 DÚSHLÁIN AGUS TOSAÍOCHTAÍ DON PHLEANÁIL TEANGA SA GHAELTACHT	28
6 MOLTAÍ	31
7 FOCAL SCOIR	47
TAGAIRTÍ	49
AGUISÍN 1 / APPENDIX 1 TREOIR D’AINMNEACHA AGUS D’UIMHREACHA NA DTOGHRANN / GUIDE TO NAMES AND NUMBERS OF ELECTORAL DIVISIONS	55
AGUISÍN 2 / APPENDIX 2 LÉARSCÁILEANNA CONTAE LE HUIMHREACHA NA DTOGHRANN / COUNTY MAPS OF ELECTORAL DIVISIONS	62
SRAITH LÉARSCÁILEANNA 1 / MAP SERIES 1 COMPARÁID IDIR FAISNÉIS TEANGA AN DAONÁIRIMH (2002) AGUS FAISNÉIS SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE 2003/4 / COMPARISON BETWEEN THE LANGUAGE DATA IN THE 2002 CENSUS AND SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE 2003/4 DATA	69
SRAITH LÉARSCÁILEANNA 2 / MAP SERIES 2 COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE 2003/4 AGUS FAISNÉIS NA GCATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C / COMPARISON BETWEEN SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE 2003/4 AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORY DATA	75

RÉAMHRÁ

Is éard atá san fhoilseachán seo torthaí taighde an *Staidéir Chuimsithigh Theangeolaígh ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht*. Foilsítear sa cháipéis seo an leagan feidhmitheach den tuarascáil iomlán ina gcuimsítear tatal, conclúidí agus moltaí na tuarascála agus cuirtear leagan iomlán na tuarascála ar fáil ar dlúthdhiosca atá nasctha le clúdach na cáipéise seo.

Tá an tuarascáil seo á cur ar fáil don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta i dtaca leis an gconradh taighde a thionscnaigh an Roinn le hAcadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, i gcomhar leis an Institiúid Náisiúnta um Anailís Réigiúnach agus Spásúil, Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad. Tugadh faoin tuarascáil seo a chur i dtoll a chéile idir Aibreán 2004 agus Deireadh Fómhair 2006. Is é príomhaidhm na tuarascála críochnaithí seo anailís agus faisnéis a chur ar fáil a thugann léargas chomh cruinn agus is féidir ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht chomhaimseartha. Léiríodh i *dTuarascáil Choimisiún na Gaeltachta 2002* an riachtanas a bhain le faisnéis theangeolaíoch a chur ar fáil don Stát mar chuid de phróiseas athbhreithnithe ar stádas na Gaeltachta.

MODHEOLAÍOCHT

Déanfar plé ar bhealach níos mine sna caibidlí éagsúla ar na modheolaíochtaí a cleachtadh i gcás na réimsí éagsúla faisnéise a ndearnadh iniúchadh orthu chun críche an staidéir seo. Tabharfar léargas ginearálta anseo, áfach, ar na príomhréimsí faisnéise ar baineadh gaisneas astu le linn na tréimhse taighde agus ar bunaíodh tatal an staidéir seo orthu. Baineadh leas anseo as trí fhoinse staitistiúla go príomha chun críche an taighde seo:

- Daonáireamh na hÉireann 1911–2002¹
- Scéim Labhairt na Gaeilge de chuid na Roinne Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta
- Suirbhé cainníochtúil ar dhearcadh, chumas agus iompar teanga daoine óga Gaeltachta a réachtáladh mar chuid den staidéar seo

Rinneadh iniúchadh ar fhaisnéis daonáirimh ó thréimhsí éagsúla ar mhaithe le tuiscint a fháil ar fhorás stairiúil na Gaeltachta ó bhunú an Stáit i leith, ach rinneadh cúram ar leith den fhaisnéis a bhaineann leis an tréimhse reatha ar mhaithe le patrúin ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht faoi láthair a nochtadh. Breathnaíodh ar fhaisnéis Scéim Labhairt na Gaeilge ó 1993 i leith, ach rinneadh scagadh ar leith ar an tsraith faisnéise a bhaineann leis an tréimhse 2003/4. D'eascair bonnfaisnéis faoi leith as 'Suirbhé na nDaoine Óga' a bunaíodh ar cheistneoir agus a raibh 965 dalta dara leibhéal sásta a bheith páirteach ann.

Anuas ar an obair staitistiúil thuas tugadh faoi na nithe seo a leanas:

- taighde cáilíochtúil i measc tuismitheoirí Gaeltachta
- taighde ar na hiarratais phleanála sna ceantair Ghaeltachta le 5 bliana anuas

¹ Agus an taighde seo á chur i gcrích níor eisíodh ach na príomhstaitisticí daonra a bhaineann toghranna iomlána i gcás Dhaonáireamh 2006.

- taighde ar iompar teanga gnólachtaí Gaeltachta
- sraith grúpaí fócais ar théamaí éagsúla sna ceantair Ghaeltachta is láidre
- sraith cruinnithe poiblí sna ceantair ar léirigh a gcuid sonraí san anailís fhaisnéisiúil go raibh siad níos leochailí ó thaobh úsáid na Gaeilge de
- taighde cartlainne ar an machnamh agus ar an bplé ba chionsiocair le bunú Roinn na Gaeltachta i 1956

FOCAL BUÍOCHAIS

Tá foireann taighde an staidéir go mór faoi chomaoin acu siúd a thug cúnamh ar bhealaí éagsúla dúinn agus muid i mbun an taighde seo. Roinn baill Choiste Stiúrtha an staidéir a gcuid comhairle go fial agus go tuisceanach linn ó thús go deireadh: an Dr Tadhg Ó hlfearnáin, Ollscoil Luimnigh; Pádraig Ó hAoláin, Údarás na Gaeltachta; Bertie Ó hAinmhire, Seán Mac Eoin agus Uinseann Mac Thómais, an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta.

Is iomaí duine a thug cúnamh dúinn san obair a bhain le faisnéis de chineálacha éagsúla a sholáthar, a phróiseáil agus a ionramháil. Táimid buíoch d'Aidan Punch, Francis McCann, Damian Malone agus Mary Duffy ón bPríomh-Oifig Staidrimh a roinn a gcuid eolais go flaitiúil linn agus a chuir bailiúcháin éagsúla staitisticí ar fáil dúinn. Tá buíochas ar leith ag dul don Dr Martin Charlton, Comhalta Sinsearach Taighde san Ionad Náisiúnta Geoiríomhaireachta, Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad, a bhí thar a bheith fial lena chuid ama agus saineolais ar impleachtaí na dtuiscintí geoiríomhaireachta d'anailís staitisticí daonáirimh.² Ba i ngeall ar a chuid comhairle a d'éirigh linn na cóimheasa caighdeánaithe minicíochta maidir le húsáid na Gaeilge sna toghranna éagsúla Gaeltachta (bunaithe ar fhaisnéis daonáirimh) a chruthú. Roinn Gloria Avalos agus Brendan Dineen, ó Roinn na Dochtúireachta Teaghlaigh in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, a gcuid saineolais maidir le gaisneas a bhaint as faisnéis staitistiúil de réir chleachtais SPSS. Tá buíochas ag dul don Dr John Loughran a thug tacaíocht dúinn san obair a rinne sé ar ár son maidir le faisnéis shóisialta agus oideachais atá ar fáil i staitisticí an Daonáirimh a phróiseáil ar bhealaí éagsúla dúinn.

Glacaimid buíochas leis na feidhmeannaigh sna comhairlí contae éagsúla, sa Bhord Pleanála agus in Údarás na Gaeltachta a chuir faisnéis a bhaineann le gnéithe éagsúla den chóras pleanála ar fáil dúinn. Tá buíochas ag dul do na forbróirí agus na gníomhairí eastát a thoiligh labhairt linn faoina gcuid cleachtas agus gníomhaíochtaí. Táimid faoi chomaoin ag príomhoidí agus múinteoirí a thug cúnamh dúinn maidir le heagrú shuirbhé na ndaoine óga ina gcuid scoileanna. Táimid buíoch de Jimmy Ó Finneadha sa Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta a chuir faisnéis a bhaineann le torthaí Scéim Labhairt na Gaeilge ar fáil dúinn. Gabhaimid buíochas le foireann na Cartlainne Náisiúnta a thug deis dúinn iniúchadh a dhéanamh ar chomhaid éagsúla Stáit a bhaineann le polasaithe Gaeltachta.

Tá foireann an staidéir go mór faoi chomaoin ag foireann RTÉ Raidió na Gaeltachta a chuidigh linn poiblíocht a dhéanamh ar na socrúithe do na cruinnithe poiblí sna ceantair éagsúla Ghaeltachta. Tá an buíochas céanna ag dul do cheannairí agus ionadaithe pobail, múinteoirí, sagairt, baill chomharchumann agus coistí pobail agus daoine eile nach iad a

² Féach Fotheringham, A.S., C. Brunson agus M.E. Charlton (2000). *Quantitative Geography*. Londain: Sage.

chuidigh linn cruinnithe poiblí, grúpaí fócais agus gnéithe eile den taighde a eagrú. Is léir gur liosta le háireamh atá i gceist leo agus táimid faoi chomaoin acu go léir.

Thar aon ní eile, áfach, tá buíochas ar leith ag dul do na daoine ar fad a ghlac páirt i ngnéithe éagsúla den taighde: na daoine óga a ghlac páirt sa suirbhé; na tuismitheoirí a labhair linn faoina gcuid taithí ar thógáil clainne sa Ghaeltacht; agus ag na daoine ar fad a d'fhreastail ar chruinnithe poiblí agus fócais a reáchtáladh mar chuid den tionscadal taighde seo. Táimid go mór faoi chomaoin acu go léir as a fhéile is a bhí siad linn lena gcuid ama agus a thuisceanaí agus a fhlaithiúla a chaith siad linn agus muid ina gcuideachta.

Glacann foireann an staidéir buíochas speisialta lenár gcuid comhghleacaithe in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, agus san Institiúid Náisiúnta um Anailís Réigiúnach agus Spásúil, Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad,³ a thug misneach agus tacaíocht dúinn agus muid ag dul i ngleic le dúshlán an staidéir seo.

Tá súil againn go gcúitíonn tuarascáil an taighde seo an mhuinín a cuireadh ionainn agus muid i mbun na hoibre.

CÚRAIMÍ NA FOIRNE TAIGHDE

Ba iad Seosamh Mac Donnacha agus Conchúr Ó Giollagáin comhstíúrthóirí an staidéir. D'fheidhmigh Seosamh Mac Donnacha mar phríomhbhainisteoir tionscadail agus mar údar agus ba mar phríomhúdar a shaothraigh Conchúr Ó Giollagáin ar an staidéar, anuas ar an ról a bhí aige mar chomhstíúrthóir. Bhí ról sonrath ag Fiona Ní Chualáin in eagrú, i mbainistiú agus i gcur i láthair na bpacáistí éagsúla staitisticí. Ghlac Aoife Ní Shéaghdha cúram ar leith i ndréachtú an cheistneora do 'Shuirbhé na nDaoine Óga', agus is í go príomha a thug faoin anailís a bhaineann leis an taighde ar an bpleanáil áitiúil sa Ghaeltacht. Ba í Mary O'Brien (Oifigeach Faisnéise Spásúla NIRSA) a réitigh na léarscáileanna ar fad atá sa staidéar. Sonrófar thíos na húdair a bhaineann leis na caibidlí éagsúla.

CÚRAIMÍ NA FOIRNE ÓCÁIDÍ

Chuir Rhóna Ní Chearbhaill, Éadaoin Ní Mhuircheartaigh, Sadhbh Ní Chinnseala, Sinéad Bheilbigh agus Neasa Bheilbigh comaoin mhór ar na taighdeoirí lánaimseartha sa chúram a rinne siad d'fhaisnéis na suirbhéanna éagsúla a ionchur agus a eagrú ar bhunachar sonraí. Thug Rhóna Ní Chearbhaill agus Éadaoin Ní Mhuircheartaigh, cúnadh le próiseáil na faisnéise a bhain le ceistneoirí 'Shuirbhé na nDaoine Óga'. Ghlac Sadhbh Ní Chinnseala, Sinéad Bheilbigh agus Neasa Bheilbigh cúram den chineál céanna chucu féin maidir le próiseáil na faisnéise a bhain leis an suirbhé ar na hiarratais phleanála.

³ Ba mhar chonradh comhoibritheach taighde idir Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, agus an Institiúid Náisiúnta um Anailís Réigiúnach agus Spásúil (NIRSA), Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad, a tugadh faoin staidéar seo. Ba iad Mary O'Brien agus an Dr Conchúr Ó Giollagáin na baill de chuid NIRSA a bhí páirteach sa staidéar nuair a cuireadh tús leis in Aibreán na bliana 2004, ach ceapadh Conchúr Ó Giollagáin ina cheann ar Aonad na Pleanála Teanga in Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge in Eanáir na bliana 2006.

PRÍOMHÚDAIR NA GCAIBIDLÍ (AN TUARASCÁIL CHRÍOCHNAITHEACH)

- Cuid 1** Cúlra agus Stair Theorainneacha na Gaeltachta
Caib. 1 An Ghaeltacht á Sainiú
Conchúr Ó Giollagáin agus Seosamh Mac Donnacha
- Caib. 2 An Ghaeltacht Oifigiúil 1956 - 2002
Seosamh Mac Donnacha agus Conchúr Ó Giollagáin
- Cuid 2** An Anailís Staitistiúil Chomhaimseartha
Caib. 3-6 Conchúr Ó Giollagáin agus Fiona Ní Chualáin
- Cuid 3** An Phleanáil Fhisiúil sa Ghaeltacht
Caib. 7-12 Aoife Ní Shéaghdha agus Seosamh Mac Donnacha
- Cuid 4** Daoine óga Gaeltachta agus an Ghaeilge
Caib. 13-18 Conchúr Ó Giollagáin agus Aoife Ní Shéaghdha
- Cuid 5** Taithí agus Tuairimí an Phobail
Caib. 19 Tógáil clainne le Gaeilge sa Ghaeltacht
Seosamh Mac Donnacha agus Conchúr Ó Giollagáin
- Caib. 20 Taithí agus Tuairimí an Phobail: Pobail atá i limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóir A
Conchúr Ó Giollagáin agus Fiona Ní Chualáin
- Caib. 21 Taithí agus Tuairimí an Phobail: Pobail atá i limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóirí B agus C
Conchúr Ó Giollagáin agus Fiona Ní Chualáin
- Cuid 6** Conclúidí
Caib. 22 Conclúidí agus Moltaí
Seosamh Mac Donnacha agus Conchúr Ó Giollagáin
- Cuid 7** Aguisíní 1-8
Aguisíní agus Próifíilí Sochtheangeolaíoch na gCeantar Gaeltachta
Fiona Ní Chualáin agus Conchúr Ó Giollagáin

An Leagan Gaeilge den Achoimre Fheidhmitheach

Conchúr Ó Giollagáin agus Seosamh Mac Donnacha

An Leagan Béarla den Achoimre Fheidhmitheach

Áine Uí Ghiollagáin agus Conchúr Ó Giollagáin

FOIREANN AN STAIDÉIR

Conchúr Ó Giollagáin, MA, PhD agus Seosamh Mac Donnacha, BA, MSc, Comhstiúrthóirí
Fiona Ní Chualáin, BA, ADO, ADTF
Aoife Ní Shéaghdha, MA
Mary O'Brien, BA, MSc

An Fhoireann Ócáideach:

Rhóna Ní Chearbhaill, MA
Éadaoin Ní Mhuircheartaigh, MA
Sadhbh Ní Chinnseala, BA
Sinéad Bheilbigh, MA
Neasa Bheilbigh, BA

NODA

Cat.	Catagóir
CCM	Cóimheas Caighdeánaithe Minicíochta
CL	Cainteoirí Laethúla
D	Daonáireamh
NIRSA	An Institiúid Náisiúnta um Anailís Réigiúnach agus Spásúil, OÉ Maigh Nuad
POS	An Phríomh-Oifig Staidrimh
SLG	Scéim Labhairt na Gaeilge
TR	Toghroinn

1 CÚLRA NA LIMISTÉAR REACHTÚIL GAELTACHTA

Léiríonn anailís agus suirbhéanna an staidéir seo an comhthéacs sóisialta agus feidhmiúil inar tháinig an staid reatha teanga atá i réim sa Ghaeltacht chomhaimseartha chun cinn. Pléadh i gCuid 1 den tuarascáil seo na cúinsí Stáit agus teanga ina ndearnadh sainmhínte éagsúla ar an bhFíor-Ghaeltacht agus ar an mBreac-Ghaeltacht idir 1926 agus 1956. Is léir gurb é a bhí i gceist leis an sainmhíniú limistéarach a rinne Coimisiún na Gaeltachta ar an nGaeltacht i 1926 ná iarracht ar shainiú a dhéanamh ar na ceantair sin a raibh an Ghaeilge fós á labhairt iontu agus idirdhealú a dhéanamh idir ceantair a raibh an Ghaeilge fós in uachtar iontu agus ceantair eile a raibh an Béarla in uachtar iontu ach ar chainteoirí dúchais Gaeilge cuid den phobal go fóill. Tá sé le tuiscint ó éirim na tuarascála a cuireadh ar fáil i 1926 gur mheas an Coimisiún go bhféadfaí úsáid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail a chaomhnú sna ceantair ina raibh sí fós in uachtar agus, le tacaíocht an Stáit, í a thabhairt ar ais i réim sna ceantair Bhreac-Ghaeltachta de réir a chéile.

Idir 1926 agus 1956 baineadh úsáid as sainmhínte reachtúla éagsúla ar an nGaeltacht in achtanna agus i scéimeanna éagsúla de chuid an Stáit agus bhí an cúram maidir le gnéithe éagsúla de shaol na Gaeltachta roinnte ar ranna agus ar eagraíochtaí éagsúla Stáit. Chothaigh na socruithe seo éiginnteacht agus doiléireacht maidir le cá háit go díreach a raibh an Ghaeltacht, cé chomh mór agus a bhí an Ghaeilge ag dul ar gcúl inti agus cén tionchar a bhí ag na scéimeanna éagsúla Stáit a bhí á reáchtáil chun tairbhe na Gaeltachta. Faoi thús na gcaogaidí tháinig an tuairim chun cinn gur chóir cúram na Gaeltachta a chur ar aon eagraíocht Stáit amháin. Is chuige seo a shocraigh an Rialtas Roinn na Gaeltachta a bhunú i 1956.

Ba é bunú Roinn na Gaeltachta, ar cuireadh mar chúram air:

leas cultúrtha, sóisialach agus geilleagrach na Gaeltachta a chur chun cinn; cabhrú le caomhaint agus leathnú na Gaeilge mar ghnáth-urrlabhra; agus, a mhéid is gá nó is cuí, dul i gcomhairle agus comhairle a ghlacadh le Ranna eile Stáit i dtaobh seirbhísí a riaras na Ranna sin agus a bhaineas le leas cultúrtha, sóisialach nó geilleagrach na Gaeltachta nó a bhaineas leis an gcuspóir náisiúnta an Ghaeilge d'athbheochaint (Alt 3(2), *An tAcht Airí agus Rúnaithe (Leasú)*, 1956).

Spreag bunú na Roinne nua an Rialtas le sainiú reachtúil a dhéanamh ar an nGaeltacht an athuair i 1956 chun ceantar feidhme a chur ar fáil don Roinn nua. Is léir ón gcur agus cúiteamh a bhain leis an bhforáil atá in Acht 1956 chun sainiú a dhéanamh ar cheantar Gaeltachta, go raibh an Rialtas fós den tuairim go bhféadfaí úsáid na Gaeilge mar ghnáthmhodh cumarsáide a spreagadh an athuair sna ceantair Bhreac-Ghaeltachta ach fáil a bheith acu ar na tacaíochtaí stáit a bhí i gceist sa chuid eile den Ghaeltacht. Chuige sin, is é an sainmhíniú atá déanta ar an nGaeltacht reachtúil san Acht ná:

límistéirí sonraithe, is límistéirí ar Gaeilgeoirí mórchuid de na daoine iontu⁴ agus límistéirí ina n-aice sin ar dóigh leis an Rialtas gur cheart iad d'áireamh sa Ghaeltacht

⁴ Is í an fhocláíocht a úsáidtear i mbunleagan Béarla an Achta ná: 'specified areas, being substantially Irish-speaking areas and areas contiguous thereto which, in the opinion of the Government, ought to be included in the Gaeltacht with a view to preserving and extending the use of Irish as a vernacular language'.

d'fhonn an Ghaeilge a chaomhaint agus a leathnú mar ghnáthurlabhra (Alt 2 (2), *An tAcht Airí agus Rúnaithe (Leasú), 1956*).

Léiríonn Ó Torna (2005: 44) go raibh bríonna éagsúla leis an bhfocal 'Gaeltacht' ag tréimhsí éagsúla sa stair, agus gur sa 'chéad cheathrú den fhichiú haois a bunaíodh [an téarma] "an Ghaeltacht" mar cheantar phobal labhartha na Gaeilge i gcaint mhuintir na hÉireann'. Laistigh den bhuntuisicint seo, áfach, is léir go mbaintear bríonna éagsúla go fóill as an bhfocal 'Gaeltacht' i measc an phobail sin a bhfuil cónaí orthu laistigh de na limistéir reachtúla Ghaeltachta, agus go mbíonn an tuisicint a bhíonn ag daoine éagsúla ar an rud is 'Gaeltacht' ann bunaithe ar an gcineál ceantar Gaeltachta ar fhás siad féin aníos ann nó curtha in oiriúint don limistéar Gaeltachta a bhfuil cónaí orthu ann. Cuimsíonn na tuisicintí seo speictream leathan, idir phobail a bhfuil an Ghaeilge in uachtar iontu mar theanga theaghlaigh agus phobail, agus phobail a bhfuil aitheantas reachtúil acu mar limistéar Gaeltachta agus nach ann don Ghaeilge mar ghnáthurlabhra ach amháin i measc roinnt bheag daoine agus/nó in institiúidí oideachais an cheantair. Tá sé tábhachtach a chur san áireamh go bhfuil an stádas reachtúil atá ag na pobail deiridh seo mar limistéir Ghaeltachta fíorthábhachtach do chuid de na daoine a bhfuil cónaí orthu iontu, ar a laghad. Is léir gur toradh amháin a bhí ar stádas reachtúil Gaeltachta a bhronnadh ar na pobail seo gur chruthaigh sé 'féiniúlacht Ghaeltachta' ina measc, in ainneoin a laige agus a bhí úsáid na Gaeilge i gceantair den chineál seo. Mar a léiríodh do na taighdeoirí sna cruinnithe poiblí a reáchtáladh, agus a bhfuil cur síos orthu i gCaibidil 21, dearbhaíonn an stádas reachtúil Gaeltachta an fhéiniúlacht chultúrtha a bhaineann leis na pobail seo agus tugann sé aitheantas dá n-oidhreacht stairiúil. Ina theannta sin, is léir go bhfuil an stádas reachtúil Gaeltachta ina spreagadh láidir do na hiarrachtaí reatha atá idir lámha ag cuid shuntasach de na pobail seo ar mhaithe le húsáid na Gaeilge a athbhuanú ina bpobail féin.

Chun críche na tuarascála seo, áfach, caithfear filleadh ar an tsainbhír reachtúil atá leis an bhfocal 'Gaeltacht', .i. mar atá sé léirithe sa sliocht thuas as Alt 2 (2) den *Acht Airí agus Rúnaithe (Leasú), 1956*. I dtaca leis an tsainbhír seo, cuireadh san áireamh sna limistéir reachtúla a leagadh síos i 1956, agus ó shin i leith, ceantair ina raibh an Ghaeilge in uachtar ag an am mar theanga theaghlaigh agus phobail, agus ceantair eile a cheap an Rialtas a bhainfeadh tairbhe as scéimeanna an Stáit chun úsáid na Gaeilge a chaomhnú agus a leathnú iontu mar ghnáthurlabhra. Níor cuireadh aon mheicníocht ná aon chritéir ar fáil sa reachtaíocht, áfach, mar a rinne Coimisiún na Gaeltachta i 1926, a chuirfeadh ar chumas an Stáit féin nó ar chumas taighdeoirí Gaeltachta ina dhiaidh sin, idirdhealú a dhéanamh idir na cineálacha éagsúla pobal teanga atá i gceist.

2 COMHDHÉANAMH SOCHTHEANGEOLAÍOCH NA GAELTACHTA 1956–2002

Tá an chéad léiriú a fhaightear ar raon na gcineálacha éagsúla pobal teanga ar tugadh aitheantas dóibh mar limistéir reachtúla Ghaeltachta le fáil sa taighde teangeolaíoch a rinneadh ar an nGaeltacht ó thús na seachtóidí ar aghaidh ag Ó Riagáin (1971, 1982, 1992 agus 1997), Mac Aodha (1971), CILAR (1975), agus Ó Glasáin (1990). Ní ionadh, i bhfianaise an tsainmhíneach reachtúil a cuireadh leis an bhfocal 'Gaeltacht' i 1956, gur aimsigh na

taighdeoirí éagsúla trí chineál pobal teanga laistigh de na limistéir reachtúla a leagadh síos faoi fhorálacha an Achta. Faoi thús na seachtóidí bhí an Ghaeilge in uachtar i 30% de na pobail Ghaeltachta, bhí an Béarla in uachtar beagnach go hiomlán i 25% de na pobail, agus ba phobail dhátheangacha a bhí ag glacadh an Bhéarla chucu féin a bhí sa 45% eile (Ó Riagáin 1997: 77). Ba i gcontaetha Dhún na nGall, na Gaillimhe agus Chiarraí (Corca Dhuibhne) a bhí na croícheantair Ghaeltachta ba mhó ag an am sin, ach thuairiscigh Ó Gliasáin (1990) gur léirigh an fhaisnéis a bhí ar fáil ó Scéim Labhairt na Gaeilge (Scéim na nDeich bPunt) don tréimhse 1974–1984 go raibh na croícheantair Ghaeilge seo ag glacadh an Bhéarla chucu féin de réir a chéile freisin.

2.1 DINIMIC SHÓISIALTA AGUS ATHRUITHE DÉIMEAGRAFACHA

Tá fianaise ar fáil ón taighde thuas agus ó thaighde Uí Ghiollagáin (2002 agus 2005) agus Mhic Dhonnacha *et al.* (2005), agus ón suirbhé a rinneadh ar dhaoine óga mar chuid den tionscadal taighde seo (féach Cuid 4), go bhfuil an patrún aistrithe teanga ó Ghaeilge go Béarla á thiomáint go príomha mar thoradh ar an dinimic shóisialta a bhaineann leis an gcuidreamh atá ag pobal na Gaeltachta leis na gréasáin réigiúnacha, náisiúnta agus idirnáisiúnta lena mbaineann siad agus a fhágann go bhfuil comhdhéanamh phobal na Gaeltachta ag athrú de réir a chéile. Ina theannta sin, tá ceantair áirithe Ghaeltachta ina bhfuil athrú mór tagtha ar chomhdhéanamh an phobail iontu de bharr iad a bheith in aice bailte atá ag forbairt agus iad a bheith áisiúil mar áit lonnaíochta do dhaoine ar de bhunadh na mbailte sin iad nó do dhaoine atá ag obair iontu. Tá limistéir eile Ghaeltachta ag teacht faoi bhrú ó chúinsí sóisialta den chineál céanna de bharr gur ceantair iad atá tarraingteach ó thaobh na turasóireachta de agus a bhfuil ráchairt mhór ar thithe saoire iontu, nó go bhfeileann siad mar áit chónaithe do dhaoine ó cheantair lasmuigh den Ghaeltacht arb acmhainn dóibh aistriú tí, buan nó sealadach, a dhéanamh.

Mar thoradh ar an dinimic shóisialta agus na gluaiseachtaí déimeagrafacha seo, tá líon suntasach daoine nach de bhunadh na Gaeltachta iad tar éis bogadh isteach sna limistéir Ghaeltachta, agus cé gur dóigh go bhfuil an Ghaeilge ag cuid acu seo, is féidir glacadh leis nach Gaeilgeoirí gníomhacha a bhformhór. Ina theannta sin, tá fianaise ann go mbíonn an cineál sin duine níos líonmhaire i measc thuismitheoirí óga na Gaeltachta ná mar atá siad i measc grúpaí eile sa phobal, rud a bhfuil impleachtaí tromchúiseacha aige don timpeallacht shochtheangeolaíoch ina bhfuil daoine óga Gaeltachta ag fás aníos (féach Fochaibidil 13.1 sa phríomhthuarascáil agus Ó Riagáin 1992: 33).

Ar ndóigh, sa mhéid is go láidiríonn na gluaiseachtaí sóisialta agus déimeagrafacha seo daonra na Gaeltachta, tá buntáistí sóisialta agus eacnamaíoch iontu do na limistéir Ghaeltachta atá i gceist. Ach, ar an láimh eile, lagaíonn na gluaiseachtaí seo dlús na gcainteoirí Gaeilge sna pobail atá i gceist, agus de bharr gur tuismitheoirí óga a bhíonn i gcuid shuntasach díobh, bíonn tionchar acu ar dhlús na gcainteoirí Gaeilge, ní amháin sa ghlúin reatha, ach sna glúine atá le teacht chomh maith. Dá bhrí sin, má táthar le dlús na gcainteoirí Gaeilge sna limistéir Ghaeltachta a chaomhnú agus, ar an mbealach sin, cosaint a thabhairt don teanga mar phríomhtheanga theaghlaigh agus phobail sna limistéir atá i gceist, caithfear na gluaiseachtaí déimeagrafacha seo a bhainistiú go cúramach le go mbainfear an tairbhe shóisialta agus eacnamaíoch is fearr astu, gan dochar a dhéanamh do staid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail.

DÚSHLÁIN DON CHÓRAS OIDEACHAIS

Is é an áit is túisce agus is mó a bhfeictear tionchar teanga na ngluaiseachtaí déimeagrafacha seo ná sa chóras oideachais. Léiríonn Mac Donnacha *et al.* (2005) go bhfuil an ceathrú cuid den daonra atá páirteach sa chóras oideachais sa Ghaeltacht comhdhéanta de dhaltaí a rugadh nó a tógadh lasmuigh den Ghaeltacht; agus nuair a chuirtear líon na ndaltaí seo le líon na ndaltaí atá ag freastal ar scoileanna Gaeltachta ach a bhfuil cónaí orthu lasmuigh den limistéar Gaeltachta, agus líon na ndaltaí Gaeltachta eile atá á dtógáil le Béarla ar chúis amháin nó ar chúis eile, tá 46% de na leanaí scoile sna ceantair Ghaeltachta is láidre ag teacht chun na scoile gan aon Ghaeilge nó ar bheagán Gaeilge. Cruthaíonn an meascán teanga seo dúshlán faoi leith don chóras oideachais mar a fheidhmítear sa Ghaeltacht é.

Tá ag éirí leis na scoileanna Gaeltachta ina gcuid iarrachtaí dul i ngleic le gné amháin den dúshlán seo, .i. an cumas Gaeilge go ginearálta i measc na ndaltaí a threisiú sa chaoi is go mbíonn Gaeilge líofa nó Gaeilge mhaith ag formhór na ndaltaí ar chríochnú a gcuid blianta scolaíochta dóibh. Ar an lámh eile, áfach, léiríonn taighde Harris (2006) nár éirigh chomh maith le scoláirí Gaeltachta agus a d'éirigh le daltaí atá i scoileanna lán-Ghaeilge i gcuid de na tástálacha cumais a shonraigh sé ina chuid taighde. Tugann sé seo le fios go mb'fhéidir go mbíonn an iarracht a chuirtear isteach i múineadh na Gaeilge do dhaltaí ó chúlra neamh-Ghaeilge i scoileanna Gaeltachta, agus an meascán teanga a bhíonn i gceist sna scoileanna sin, ag baint de chumas na ndaltaí atá á dtógáil le Gaeilge ardchumas acadúil a bhaint amach ina dteanga dhúchais. Is cinnte gur údar imní é do roinnt mhaith tuismitheoirí atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge sa bhaile (féach, mar shampla Fochaibidil 19.3 sa phríomhthuarascáil agus Mac Donnacha (2005)), nach bhfuil ag éirí lena gclann leibhéal ardchumais a bhaint amach ina dteanga dhúchais, .i. nach bhfuil an 'saibhreas' teanga acu a mbeifeá ag súil leis ó chainteoirí dúchais. Nuair a chuirtear faisnéis thaighde Harris (2006), Ó Curnáin (2007)⁵ agus breithiúnas na ndaoine óga féin gur fearr an Béarla ná an Ghaeilge atá acu (féach Fochaibidil 14.6 sa phríomhthuarascáil) taobh le breithiúnas na dtuismitheoirí Gaeltachta ar acmhainn Ghaeilge na glúine óige feictear go bhfuil ceisteanna cinniúnacha teangeolaíoch a múscailt faoi na cuspóirí agus na cleachtais atá á bhfeidhmiú i gcás an oideachais Ghaeltachta.

Is léir, freisin, nach bhfuil ag éirí leis an gcóras oideachais sa Ghaeltacht ar chor ar bith cainteoirí gníomhacha Gaeilge a dhéanamh de na daltaí a thagann chun na scoile gan aon Ghaeilge. Go deimhin, tá fianaise ann ó Mhac Donnacha *et al.* (2005) agus ón suirbhé ar na daoine óga (féach Caibidil 15) gurb é a mhalairt atá ag tarlú, .i. go dtreisiúnn a rannpháirtíocht sa chóras oideachais i gceantair Ghaeltachta úsáid an Bhéarla i measc daoine óga Gaeltachta atá á dtógáil le Gaeilge.

Caithfear a chur san áireamh san anailís seo, áfach, nár cuireadh na córais chúí tacáochta, ar a n-áirítear *inter alia*: ceisteanna polasaí, saineolas pleanála teanga agus tumoideachais, oiliúint chúí do mhúinteoirí, agus áiseanna teagaisc, ar fáil do na scoileanna Gaeltachta chun dul i ngleic leis na dúshláin seo. Is é tátal na hanailíse seo go gcaithfear atheagrú radacach a

5 Léiríonn taighde Uí Churnáin (2007: 59) impleachtaí teangeolaíoch a bhaineann le teacht i dtreis an tsealbhaithhe easnamhaigh do chumas teanga na ndaoine óga a thógtar le Gaeilge. 'Nontraditional peer groups tend to exert an influence of lowest common denominator on the members so that the most extreme instances of reduction or nontraditional usage become prominent; in contrast with norm-enforcement within traditional vernacular' (mar a luadh i bhFochaibidil 17.8 sa phríomhthuarascáil). Lena chois sin, is mó eifeacht (idir cumas agus iompar teanga) a bhíonn ag cainteoirí a d'fhoghlaim an Ghaeilge lasmuigh de chomhthéacs an teaghlaigh ar na cainteoirí baile Gaeilge ná mar a bhíonn ag na cainteoirí baile ar na foghlaimoirí Gaeilge.

dhéanamh ar an gcóras oideachais sa Ghaeltacht ina iomláine ag an bpointe seo, mar ghné lárnach de chur chuige pleanála teanga an Stáit chun na gluaiseachtaí déimeagrafacha agus na dinimicí sóisialta atá tagtha i dtreis sa Ghaeltacht a bhainistiú ar mhaithe leis an tairbhe shóisialta agus eacnamaíoch is fearr a bhaint astu, gan dochar a dhéanamh do staid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail.

DÚSHLÁIN DON CHÓRAS PLEANÁLA

Ceann de na cúinsí a eascraíonn as na gluaiseachtaí déimeagrafacha seo, is ea an soláthar tithíochta atá agus a d'fhéadfadh a bheith ar fáil i gceantair Ghaeltachta do dhaoine nach bhfuil cónaí orthu sa Ghaeltacht faoi láthair. Seachas na tithe i limistéir áirithe ar ceanglaíodh clásal tuartha leo le blianta beaga anuas (de bharr forálacha pleanála a bhain le cosaint na timpeallachta), níl aon bhac ar dhaoine a cheannaíonn tithe athláimhe sna limistéir Ghaeltachta agus níl aon riachtanas faoi leith le comhlíonadh acu i láthair na huaire. Dá bhrí sin, is é an t-aon mheicníocht atá ar fáil faoi láthair chun na gluaiseachtaí sóisialta agus déimeagrafacha isteach agus amach as na limistéir Ghaeltachta a bhainistiú ná an próiseas pleanála agus na forálacha i leith na limistéir Gaeltachta atá san *Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000*.

Léirítear sa staidéar a rinneadh mar chuid den tionscadal seo (Cuid 3 den tuarascáil) go bhfuil an líon tithe nua a ceadaíodh a thógáil i limistéir áirithe Ghaeltachta ó achtaíodh an tAcht sa bhliain 2000 i bhfad níos airde ná mar a bheifí ag súil leis dá mbeadh comhdhéanamh sochtheangeolaíoch an phobail curtha san áireamh sa phróiseas cinntí. I dtoghanna tuaithe áirithe i limistéir Ghaeltachta Dhún na nGall, na Gaillimhe, Chiarraí agus Phort Láirge bhí an coibhneas idir líon na dtithe nua a ceadaíodh agus daonra na toghroinne i raon idir 1:3.6 agus 1:11. Ina theannta sin, léirigh an staidéar seo gur forbairtí spéacláireacha a bhí i gceist le idir 30%–47% (ar a laghad) de na tithe nua ar tugadh cead pleanála ina leith sna toghanna a scrúdaíodh. Beidh impleachtaí tromchúiseacha i gceist do dhlús na gcainteoirí Gaeilge agus do stádas na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail má leanann an fhorbairt tithíochta ar aghaidh gan meicníocht éifeachtach a bheith ar fáil a chinnteoidh gur cainteoirí gníomhacha Gaeilge iad áitritheoirí na bhforbairtí tithíochta seo.

Léirítear sa staidéar seo freisin go bhfuil forálacha an Achta seo ag imirt tionchar áirithe ar an gcóras pleanála agus forbartha sa Ghaeltacht, ach go bhfuil an cur chuige atá á fheidhmiú ag na húdaráis phleanála, a bhfuil limistéir Gaeltachta faoina gcúram faoi láthair, teoranta ó thaobh éifeachta de agus go bhfuil gá le cur chuige atá níos uileghabhálaí. Ní mór do na húdaráis phleanála tabhairt faoin bpleanáil ar bhealach a dhéanann cúram de na riachtanais inbhuanaithe teanga atá ag na pobail Ghaeltachta, seachas a bheith ag brath ar choinníollacha teanga amháin chun a gcuid dualgais reachtúla faoin Acht a chomhlíonadh.

3 IDIRDHEALÚ IDIR NA CINEÁLACHA ÉAGSÚLA POBAL TEANGA SA GHAELTACHT CHOMHAIMSEARTHA

Léiríodh san anailís staitistiúil a rinneadh ar fhaisnéis teanga Dhaonáireamh 2002 agus ar fhaisnéis Scéim Labhairt na Gaeilge i gCuid 2 den tuarascáil seo gur féidir idirdhealú a dhéanamh idir trí chineál pobal teanga faoi leith laistigh de na limistéir reachtúla Ghaeltachta mar a shainítear iad faoi láthair, mar seo a leanas:

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir A a chuimsíonn na toghranna a bhfuil breis is 67% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge. Is iad seo na toghranna a bhfuil an speictream is airde úsáide Gaeilge le fáil iontu agus seasmhacht áirithe le sonrú ar an bpatrún úsáide Gaeilge sna rannóga aoise ar fad, cé is moite d'iompar teanga na n-óg. Is ionann 67% den phobal a bheith ina gcainteoirí laethúla Gaeilge agus tairseach chinniúnach theangeolaíoch. Léirítear san anailís a rinneadh sa phríomhthuarascáil (féach Caibidlí 3 agus 6) go dtagann laghdú tobann ar úsáid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail nuair a thiteann líon na gcainteoirí laethúla i gceantar faoi bhun na tairsí seo.

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir B a chuimsíonn na toghranna a bhfuil idir 44%–66% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge. Is ceantair iad seo a bhfuil úsáid na Gaeilge le sonrú iontu i gcónaí ach gur léir go bhfuil úsáid an Bhéarla in uachtar. Tá comharthaí sóirt an aistrithe teanga le feiceáil go soiléir sna difríochtaí i bhfaisnéis an Daonáirimh maidir le húsáid na Gaeilge in aoisghrúpaí éagsúla, .i. is iondúil go mbíonn líon na gcainteoirí laethúla níos airde i measc na n-aoisghrúpaí scoile ná mar a bhíonn in aoisghrúpaí na ndaoine fásta. Tugann sé seo le tuiscint go bhfuil an Ghaeilge imithe ar gcúl sna ceantair seo agus gur i gcomhthéacs scoile is mó atá sí á húsáid ag daoine óga. In ainneoin gur mionlach iad, i gcás chomhdhéanamh sochtheangeolaíoch an phobail trí chéile, is iondúil go mbíonn céatadán suntasach de na haoisghrúpaí níos sine sna ceantair seo ina gcainteoirí laethúla freisin. Léiríonn an fhaisnéis staitistiúil go bhfuil úsáid áirithe á baint as an nGaeilge mar ghnáthurlabhra sna pobail seo go fóill, ach go bhfuil sí teoranta d'aoisghrúpaí faoi leith agus/nó d'institiúidí faoi leith, agus/nó do ghréasáin aitheantais faoi leith.

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir C a chuimsíonn na toghranna a bhfuil faoi bhun 44% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge. Cuimsíonn an chatagóir seo an líon is mó toghrann agus daonra de na trí chatagóir seo. Is iondúil gur i measc na n-aoisghrúpaí scoile den chuid is mó a úsáidtear an Ghaeilge sna limistéir seo. Is gá a chur san áireamh, áfach, go gcuimsíonn an chatagóir seo roinnt ceantair bheaga a mbeadh tréithe teangeolaíocha ag baint leo nach dtagann leis an bpróifíl ar an gcatagóir trí chéile. Tarlaíonn sé seo de bharr gur mionlach iad na pobail atá i gceist laistigh de na toghranna a bhfuil siad suite iontu. Cé gur léir i gcásanna áirithe go bhfuil leas an-teoranta á bhaint as an nGaeilge mar theanga phobail nó institiúideach i gcás cuid de na toghranna atá i gCatagóir C, i gcásanna eile, tugann an fhaisnéis le fios go n-úsáidtear an Ghaeilge fós i gcuid de na gréasáin aitheantais agus de na hinstiúidí oideachais agus pobail a bhaineann le Catagóir C.

3.1 EISCEACHTAÍ AGUS AIMHRIALTACHTAÍ STAITISTIÚLA

Ní thugann an Daonáireamh ach léargas teoranta dúinn, áfach, ar staid reatha na Gaeilge sna toghranna éagsúla, agus is léir i gcás toghranna áirithe nach é an léargas céanna a fhaightear ar bhisíúlacht na teanga iontu nuair a dhéantar comparáid idir faisnéis an Daonáirimh agus faisnéis SLG. Pléitear thíos na toghranna atá i gceist agus cuirtear san áireamh ar tuairiscíodh do na taighdeoirí ag na cruinnithe poiblí a réachtáladh sna ceantair éagsúla. Sna moltaí atá á ndéanamh anseo maidir leis an gcatagóir Ghaeltachta atá á lua leis na toghranna atá faoi chaibidil, táthar ag tabhairt shochar an amhrais d'fhormhór na dtoghrann, ach táthar ag meabhrú ina thaobh seo nach bhfuil an Ghaeilge chomh láidir i gcuid de na toghranna seo agus atá sí sa chuid eile den chatagóir a moltar iad a áireamh inti. Táthar ag moladh anseo go ndéanfar coigeartú ar an rangú catagóireach i gcás líon beag toghrann a bhfuil aimhrialtacht nó cúinsí eisceachtúla ag baint leis an bhfaisnéis staitistiúil ina dtaobh le hais na bpróifíil ginearálta teanga a bhaineann leis na limistéir a bhfuil na toghranna áirithe seo suite iontu. Is é an prionsabal a leantar i gcás coigeartú a dhéanamh ar na toghranna áirithe seo ná iad a áireamh ar bhealach a thugann aird ar an bpróifíl cheannasach teanga atá i réim sa limistéar lena mbaineann siad.

Catagóir A

Co. Dhún na nGall

Tugann na staitisticí daonáirimh le fios go mbaineann toghroinn **Dhún Lúiche** (#POS: 33035) le Catagóir A, ach léiríonn faisnéis SLG go bhfuil staid níos imeallaí ag baint le húsáid na Gaeilge sa cheantar seo agus gan ach 49% de na teaghlaigh i réimse aoise na scéime ag saothrú deontas iomlán SLG. Is léir go bhfuil an dinimic theanga sa cheantar seo ag teannadh leis an gcineál próifíle atá i réim i gCatagóir B. Moltar, áfach, go bhfágfar an toghroinn seo i gCatagóir A.

Áirítear páirt-toghroinn **Shuí Corr** (#POS: 33108) i gceantar na Gaeltachta Láir go staitistiúil i gCatagóir A, ach níl ach dhá bhaile fearainn i gcuid na Gaeltachta den toghroinn seo agus gan ach 14 dhuine sa daonra 3 bl. + inti (D. 2002). Níor saothraíodh aon deontas iomlán SLG sa toghroinn seo le breis is deich mbliana. Samhlaítear go bhfuil cúinsí teanga na páirt-toghroinne seo ag teacht leis an bpróifíl a bhaineann leis an gcuid eile den Ghaeltacht Láir atá i gCatagóir B.

Co. Mhaigh Eo

Áirítear toghroinn **Chnoc an Daimh** (ceantar Cheathrú Thaidhg, # POS: 29060) i gCatagóir A. Cé go saothraíonn 73% de na teaghlaigh atá i réimse aoise na scéime deontas iomlán SLG, léirigh an plé a rinneadh ag an gcruinniú poiblí sa cheantar go bhfuil an pobal seo i riocht an-imeallach agus go bhfuil dinimic theanga tagtha i dtreis le tamall anuas a fhágann go bhfuil sé idir dhá cheann na meá idir próifíl Chatagóir A agus B. Tugadh le fios ag an gcruinniú poiblí go raibh tábhacht ar leith ag baint le tacaíocht institiúideach na bunscoile i mbuanú agus i gothú chumas Gaeilge na ndaoine óga mar atá léirithe san fhaisnéis staitistiúil a bhaineann le SLG. Moltar, áfach, an toghroinn seo a fhágáil i gCatagóir A.

Co. na Gaillimhe

Ach an oiread le toghranna Dhún Lúiche agus Chnoc an Daimh a pléadh thuas, léiríonn faisnéis SLG **an Spidéil** (#POS: 27063) go bhfuil úsáid na Gaeilge mar ghnás coitianta pobail faoi bhrú sa cheantar seo agus gan ach 44% de na teaghlaigh ag saothrú dheontas iomlán SLG. Léiríonn an fhaisnéis daonáirimh agus torthaí SLG go bhfuil an ceantar seo suite go tíreolaíoch agus go teangeolaíoch idir croícheantar Gaeltachta Chonamara Theas agus leathnú anoir bhruachbhailte Chathair na Gaillimhe. Is deacair an tátal a sheachaint go gcuirfidh tuilleadh den bhrú déimeagrafach ón gcathair anoir le himeallú na Gaeilge sa cheantar seo. Dá bhrí sin, caithfear iarracht faoi leith a dhéanamh dlús na gcainteoirí Gaeilge agus úsáid na Gaeilge sna hinstiúidí Stáit agus pobail a chosaint sa toghroinn seo. Moltar go bhfágfar an toghroinn seo i gCatagóir A.

Co. Chiarraí

Áirítear toghroinn **Mhárthain** i gCorca Dhuibhne (#POS: 19042) i gCatagóir A, ach ní shaothraíonn ach níos lú ná leath de theaghlaigh an cheantair deontas iomlán SLG (45%). Is léir go bhfuil úsáid na Gaeilge mar theanga bhaile i gcás na dteaghlach óg go mór faoi bhrú sa chuid seo den leithinis. Moltar go bhfágfar an toghroinn seo i gCatagóir A.

Catagóir B

Co. Mhaigh Eo

Áirítear toghroinn **Abhainn Bhraín** i gCatagóir B (Fionnaithe, #POS: 29047), ach léirítear gur líon an-teoranta de na teaghlaigh le deich mbliana anuas a shaothraigh deontas iomlán SLG. Moltar, áfach, go bhfágfar toghroinn Abhainn Bhraín i gCatagóir B.

Co. na Gaillimhe

Áirítear toghroinn **Chill Chuimín** i gCatagóir B (Gleann Trasna, #POS: 27155). Léiríonn torthaí SLG gur shaothraigh 38% de na teaghlaigh deontas iomlán SLG i 2003/4. Is toghroinn scaipthe í seo ina bhfuil daonra beag (114 duine sa daonra 3 bl.+ , D. 2002). De bharr a scaipthe atá an toghroinn seo, áfach, tharlódh go bhfuil líon na gcainteoirí gníomhacha Gaeilge níos treise sa chuid ó dheas den toghroinn atá ag rith taobh leis na trí thoghroinn déag sa limistéar seo a bhaineann le Catagóir A. Moltar, mar sin, go bhfágfar Cill Chuimín i gCatagóir A agus go bhféachfar le hatarraingt a dhéanamh ar theorainneacha na toghroinne amach seo.

Co. Chiarraí

Áirítear toghroinn **Dhún Chaoin** (#POS: 19034) mar cheantar de chuid Chatagóir B agus 64% den daonra ina gcainteoirí laethúla Gaeilge de réir Dhaonáireamh 2002. Tugtar faoi deara, áfach, go raibh 87% den daonra (168 duine) 3 bl. + ina gcainteoirí laethúla Gaeilge i 1996, .i. go raibh titim shuntasach i líon na gcainteoirí laethúla seo thar thréimhse sé bliana. Tugtar faoi deara freisin gur tháinig ardú suntasach (23%) ar dhaonra na toghroinne in 2002, ach go léiríonn Daonáireamh 2006 gur thit daonra na toghroinne seo idir 2002 agus 2006 ar ais go dtí an leibhéal céanna, nach mór, is a bhí sé i 1996. Ó tharla nach bhfuil aon mhíniú eile ar fáil ag an bpointe

seo in ardú agus in íslíú dhaonra Dhún Chaoin sa tréimhse seo, tharlódh gur ardú ócáidiúil a bhí i gceist in 2002, .i. go raibh líon suntasach ar cuairt sa cheantar le linn thréimhse dhaonáirimh na bliana sin. Más amhlaidh a bhí tá seans gur imir sé sin tionchar ar an gcéatadán cainteoirí Gaeilge a tuairiscíodh a bheith sa cheantar i nDaonáireamh 2002. Sa chás seo táthar ag moladh an toghroinn seo a áireamh i gCatagóir A má dheimhníonn faisnéis Ghaeilge Dhaonáireamh 2006 go bhfuil líon na gcainteoirí Gaeilge sa toghroinn os cionn 67%.

Áirítear toghroinn **na mBeathacha** (#POS: 19004) in Uíbh Ráthach i gCatagóir B, ach níl ach baile fearainn amháin i gcuid na Gaeltachta den toghroinn seo agus gan ach 15 sa daonra 3 bl. + inti (D. 2002). Níor saothraíodh aon deontas iomlán SLG sa toghroinn seo le breis is deich mbliana. Is cosúla le próifíl Chatagóir C an toghroinn seo ná ceantar de chuid Chatagóir B. Moltar an toghroinn seo a áireamh ar an gcaoi chéanna leis na toghranna eile sa leithinis seo, is é sin i gCatagóir C.

Léiríonn Daonáireamh 2002 go bhfuil 43.7% den daonra 3 bl. + i dtoghroinn **na Mine Airde** (#POS: 19043) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge agus níor shaothraigh ach 13% de na teaghlaigh deontas iomlán SLG in 2003/4. Moltar an toghroinn seo a áireamh ar an gcaoi chéanna leis na toghranna eile sa chuid seo den leithinis, is é sin i gCatagóir C.

Co. Chorcaí

Áirítear na toghranna **Bhéal Átha an Ghaorthaidh** (#POS: 18199) agus **Cléire** (#POS: 18290) i gCatagóir B, ach níor shaothraigh ach 16% agus 17% faoi seach de na teaghlaigh deontas iomlán SLG in 2003/4. Moltar, áfach, iad a fhágáil mar atá siad rangaithe.

Co. na Mí

Áirítear páirt-toghranna **na Ráithe Móire** (Ráth Chairn, #POS: 11090) agus **Bhaile Átha Buí** (#POS: 11070) mar cheantair de chuid Chatagóir B, ach áirítear an pháirt-toghroinn eile Ghaeltachta (**Cill Bhríde**, #POS: 11082) sa cheantar seo i gCatagóir C in ainneoin go léiríonn an fhaisnéis ó SLG gur téagartha na gréasáin shóisialta Ghaeilge i gCill Bhríde (21% SLG) ná i dtoghroinn Bhaile Átha Buí (14% SLG). Tugann an chaoi a bhfuil na seacht mbaile fearainn Gaeltachta i gceantar Ráth Chairn scaipthe thar thrí pháirt-toghroinn léargas doiléir ar théagar na ngréasán Gaeilge sa cheantar trí chéile, agus moltar gurbh fhearr déileáil leis an gceantar mar aonad amháin. Dá bhrí sin, moltar toghroinn Chill Bhríde a rangú mar chuid de Chatagóir B, agus go scrúdófar na cúinsí a bhainfidh le hathleagan amach a dhéanamh ar na páirt-toghranna a bhaineann le Ráth Chairn agus iad a chomhtháthú mar aon toghroinn Ghaeltachta amháin.

Catagóir C

Co. Dhún na nGall

Áirítear páirt-toghroinn **Fhánada Thiar** (#POS: 33115) go staitistiúil i gCatagóir C, ach shaothraigh 47% de na teaghlaigh deontas iomlán SLG. Léiríonn scagadh

comparáideach ar na staitisticí a bhaineann leis na páistí bunscoile le hais fhaisnéis daonáirimh na ndaoine fásta go gcaithfidh gur de thoradh polasaí éifeachtach teanga sa bhunscoil a shaothraítear an rathúnas coibhneasta seo. Moltar an toghroinn seo a fhágáil mar atá sé rangaithe.

Co. Phort Láirge

Áirítear na trí thoghroinn i nGaeltacht Phort Láirge i gCatagóir C. Léiríonn na staitisticí daonáirimh gurb í **an Rinn** (#POS: 25034) an toghroinn is láidre ó thaobh úsáid na Gaeilge de (43% ina gcainteoirí laethúla) agus gur ar éigean is ann do ghréasáin Ghaeilge sa cheantar seo trí chéile cé is moite de cheantar na Rinne, áit ar shaothraigh 16% de na teaghlaigh deontas iomlán SLG in 2003/4. Tagann próifíl **na hAirde Móire** (#POS: 25019) agus **Bhaile Mhac Airt** (#POS: 25020) le próifíl shochtheangeolaíoch Chatagóir C, ach is cosúla le próifíl Chatagóir B an phróifíl a shonraítear i bhfaisnéis na Rinne. Ach an oiread le comhthéacs cheantar an Spidéil i nGaeltacht na Gaillimhe, tá na gréasáin Ghaeilge i gceantar na Rinne faoi bhrú déimeagrafach i ngeall ar fhás an cheantair uirbigh atá buailte ar an Rinn – Dún Garbhán. Moltar, áfach, de bharr an limistéar Gaeltachta seo a bheith chomh beag sin, go ndéileálfar leis an limistéar seo mar aonad amháin, agus é a rangú mar Chatagóir B.

3.1.1 NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C (ATHRANGAITHE)

Léirítear i dTáblaí 1, 2 agus 3 na toghranna a bhaineann leis na catagóirí éagsúla Gaeltachta agus na heisceachtaí agus na haimhrialtachtaí seo á gcur san áireamh.

TOGHRANNA: Catagóir A	D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
149. Camas	375	341	2.293	90.933	Co. na Gaillimhe
154. Garmna	1245	1148	2.283	92.209	Co. na Gaillimhe
152. An Cromptán	2192	1934	2.274	88.230	Co. na Gaillimhe
39. Scainimh	625	576	2.262	92.160	Co. na Gaillimhe
158. Leitir Móir	791	703	2.238	88.875	Co. na Gaillimhe
161. An Turlach	460	394	2.204	85.652	Co. na Gaillimhe
38. Mín an Chladaigh	1250	1070	2.194	85.600	Co. Dhún na nGall
54. Cill Chuimín	1249	1054	2.184	84.388	Co. na Gaillimhe
53. Árainn	1247	1021	2.114	81.877	Co. na Gaillimhe
61. Sailearna	1241	1028	2.102	82.836	Co. na Gaillimhe
36. Gort an Choirce	1590	1326	2.094	83.396	Co. Dhún na nGall
33. An Cnoc Buí	808	658	2.044	81.436	Co. na Gaillimhe
37. Machaire Chlochair	2555	2024	2.035	79.217	Co. Dhún na nGall
55. Cill Aithnín	806	632	2.021	78.412	Co. na Gaillimhe
39. Cill Chuáin	438	349	1.989	79.680	Co. Chiarraí
38. Cill Maoilchéadair	536	417	1.961	77.799	Co. Chiarraí
35. Dún Urlann	407	317	1.931	77.887	Co. Chiarraí
35. Abhainn Ghabhla	334	251	1.910	75.150	Co. na Gaillimhe
35. Dún Lúiche	665	486	1.840	73.083	Co. Dhún na nGall
42. Márthain	238	161	1.759	67.647	Co. Chiarraí
63. An Spidéal	1196	813	1.758	67.977	Co. na Gaillimhe
60. Cnoc an Daimh	375	252	1.662	67.200	Co. Mhaigh Eo
34. Dún Chaoin	207	132	1.585	63.768	Co. Chiarraí
155. Cill Chuimín (Gleann Trasna)	114	60	1.356	52.632	Co. na Gaillimhe

TÁBLA 1: NA TOGHRANNA GAELTACHTA ATÁ I GCATAGÓIR A

TOGHRANNA: Catagóir B	D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
108. Súí Corr*	14	10	1.799	71.429	Co. Dhún na nGall ⁶
40. Árainn Mhór	529	332	1.595	62.760	Co. Dhún na nGall
160. An Ros	105	64	1.551	60.952	Co. na Gaillimhe
42. Cró Bheithe	170	103	1.519	60.588	Co. Dhún na nGall
51. Gleann Léithín	167	96	1.503	57.485	Co. Dhún na nGall
48. Baile na Finne	296	175	1.480	59.122	Co. Dhún na nGall
53. An Ghrafaidh	192	109	1.476	56.771	Co. Dhún na nGall
45. Ceann Trá	448	249	1.437	55.580	Co. Chiarraí
47. Abhainn Bhraín	242	133	1.422	54.959	Co. Mhaigh Eo
39. Anagaire	2138	1191	1.412	55.706	Co. Dhún na nGall
206. Gort na Tiobhratan	411	218	1.376	53.041	Co. Chorcaí
90. An Ráth Mhór*	372	195	1.313	52.419	Co. na Mí
129. Allt na Péiste*	163	80	1.266	49.080	Co. Dhún na nGall
290. Cléire*	127	62	1.230	48.819	Co. Chorcaí
199. Béal Átha an Ghaorthaidh	477	214	1.133	44.864	Co. Chorcaí
70. Baile Átha Búí*	57	26	1.080	45.614	Co. na Mí
34. An Rinn *	1026	442	1.043	43.080	Co. Phort Láirge
20. Baile Mhac Airt	301	98	0.840	32.558	Co. Phort Láirge
82. Cill Bhríde*	210	55	0.688	26.190	Co. na Mí
19. Aird Mhór*	61	12	0.539	19.672	Co. Phort Láirge

TÁBLA 2: NA TOGHRANNA GAELTACHTA ATÁ I GCATAGÓIR B

6 Léiríonn réiltín a nasctar le hainm toghroinne nach bhfuil ach cuid den toghroinn aitheanta mar cheantar Gaeltachta (mar shampla Súí Corr*)

TOGHRANNA: Catagóir C	D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
4. Na Beathacha*	15	7	1.113	46.667	Co. Chiarraí
151. Conga	493	201	1.070	40.771	Co. na Gaillimhe
43. An Mhin Aird	373	163	1.065	43.700	Co. Chiarraí
32. Na Croisbhealaí*	2130	886	1.055	41.596	Co. Dhún na nGall
33. Baile an Chalaídh	229	95	1.052	41.485	Co. Mhaigh Eo
36. Na Gleannta	1419	584	1.041	41.156	Co. Chiarraí
108. Béal Átha an Ghaorthaidh* (T. Co.)	200	84	1.036	42.000	Co. Chorcaí
51. Na Forbacha	1211	476	1.010	39.306	Co. na Gaillimhe
52. An Geata Mór Theas	894	365	1.005	40.828	Co. Mhaigh Eo
40. Cinn Aird	357	140	0.998	39.216	Co. Chiarraí
202. Claonráth*	142	52	0.994	36.620	Co. Chorcaí
131. An Clochán*	488	186	0.980	38.115	Co. Dhún na nGall
49. Gleann Cholm Cille	689	261	0.977	37.881	Co. Dhún na nGall
29. Cé Bhréanainn	127	46	0.954	36.220	Co. Chiarraí
218. An Sliabh Riabhach	739	260	0.927	35.183	Co. Chorcaí
56. Cill Ghabhlaigh	374	135	0.911	36.096	Co. Dhún na nGall
46. An Dúchoraidh	78	27	0.911	34.615	Co. Dhún na nGall
219. Na hUláin	523	186	0.895	35.564	Co. Chorcaí
115. Fánaid Thiar*	218	76	0.869	34.862	Co. Dhún na nGall
62. Sliabh an Aonaigh	615	204	0.857	33.171	Co. na Gaillimhe
126. Ros Goill	782	264	0.857	33.760	Co. Dhún na nGall
31. An Uillinn	91	29	0.850	31.868	Co. na Gaillimhe
31. An Clochán	258	84	0.826	32.558	Co. Chiarraí
48. Partraí*	38	12	0.790	31.579	Co. Mhaigh Eo
23. Toghroinn Fhíonáin	134	42	0.789	31.343	Co. Chiarraí
27. An Baile Dubh	131	43	0.783	32.824	Co. Chiarraí
5. Baile an Sceilg	346	107	0.771	30.925	Co. Chiarraí
153. An Chorr	158	48	0.765	30.380	Co. na Gaillimhe

TOGHRANNA: Catagóir C	D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
200. Ceandroma	246	73	0.760	29.675	Co. Chorcaí
53. Domhnach Phádraig*	528	155	0.751	29.356	Co. na Mí
37. An Cheapaigh Dhuibh	328	96	0.741	29.268	Co. Mhaigh Eo
35. Baile Óbha*	166	47	0.734	28.313	Co. Mhaigh Eo
19. Loch Luíoch*	16	4	0.696	25.000	Co. Chiarraí
58. An Leargaidh Mhór*	378	104	0.688	27.513	Co. Dhún na nGall
205. Doire Fhínín	211	56	0.679	26.540	Co. Chorcaí
9. Ceannúigh*	143	38	0.674	26.573	Co. Chiarraí
62. Málainn Bhig	377	99	0.669	26.260	Co. Dhún na nGall
33. An Daingean	1593	385	0.668	24.168	Co. Chiarraí
114. Fánaid Thuaidh*	493	132	0.661	26.775	Co. Dhún na nGall
133. An Corrán	730	188	0.647	25.753	Co. Mhaigh Eo
124. Acaill	934	233	0.628	24.946	Co. Mhaigh Eo
44. Bearna*	2367	586	0.622	24.757	Co. na Gaillimhe
55. Cill Charthaigh	627	143	0.592	22.807	Co. Dhún na nGall
62. Moing na Bó	304	69	0.561	22.697	Co. Mhaigh Eo
14. Doire Ianna	206	45	0.558	21.845	Co. Chiarraí
128. An Tearmann*	183	40	0.556	21.858	Co. Dhún na nGall
59. Maigh Cuilinn	1323	289	0.554	21.844	Co. na Gaillimhe
20. Máistir Gaoithe	83	17	0.536	20.482	Co. Chiarraí
37. Cloch na Rón*	85	18	0.533	21.176	Co. na Gaillimhe
65. Tulaigh Mhic Aodháin*	1003	213	0.533	21.236	Co. na Gaillimhe
113. Creamhghort*	281	57	0.528	20.285	Co. Dhún na nGall
43. Cró Caorach	134	26	0.525	19.403	Co. Dhún na nGall
136. Dumha Éige	654	135	0.517	20.642	Co. Mhaigh Eo
122. Loch Caol*	34	7	0.512	20.588	Co. Dhún na nGall
150. An Fhairche	890	175	0.503	19.663	Co. na Gaillimhe
212. Cill na Martra*	327	64	0.495	19.572	Co. Chorcaí

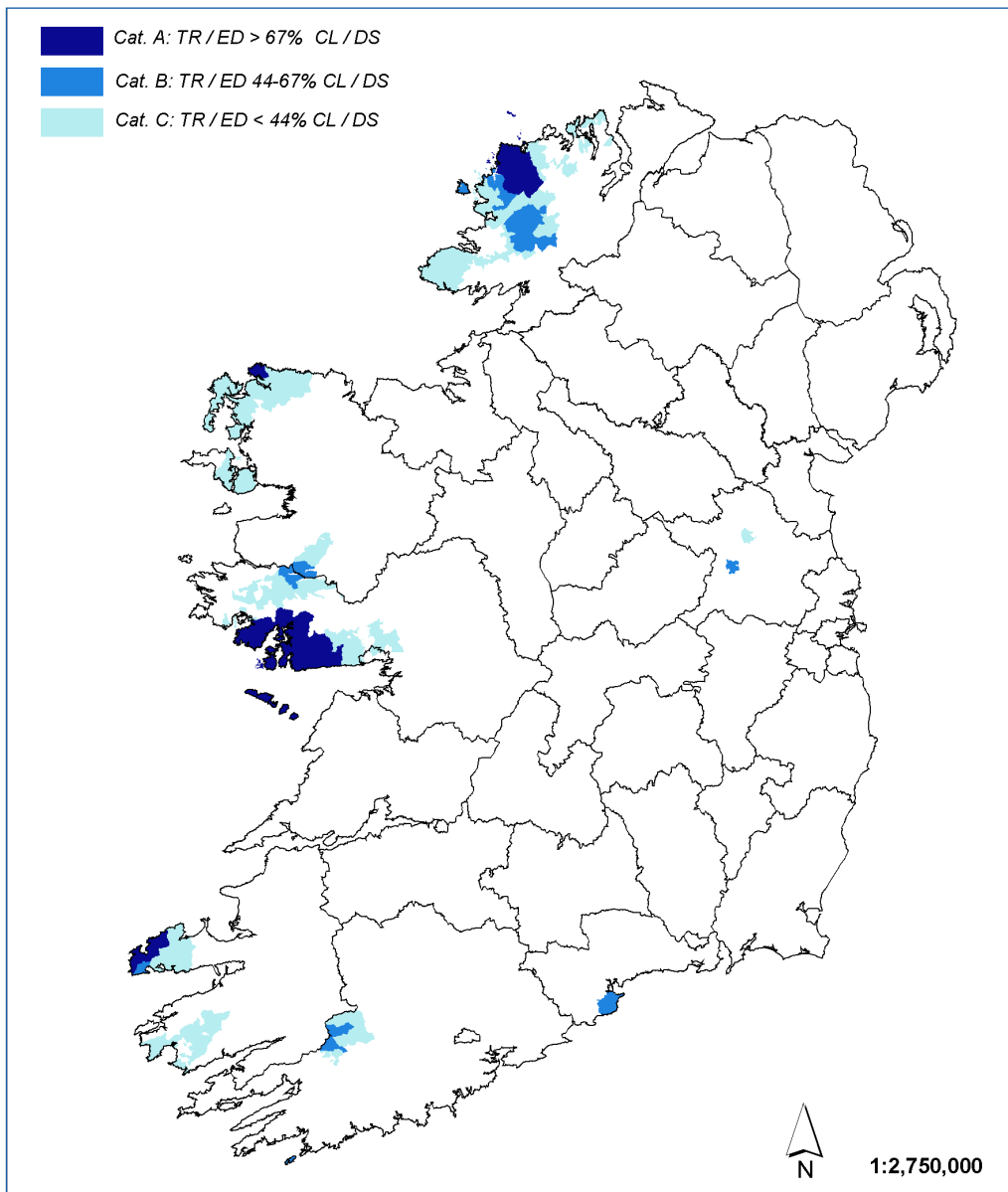
TOGHRANNA: Catagóir C	D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
51. An Geata Mór Thuaidh	851	170	0.491	19.976	Co. Mhaigh Eo
59. Leitir Mhic an Bhaire	650	126	0.489	19.385	Co. Dhún na nGall
54. Inis Caoil	112	21	0.478	18.750	Co. Dhún na nGall
44. An Sráidbhaile*	32	6	0.474	18.750	Co. Chiarraí
47. Ceathrú an Bhrúnaigh	723	136	0.470	18.811	Co. na Gaillimhe
3. Bearna*	5508	943	0.452	17.121	Gaillimh Togh. Co.
6. An Baile Breac*	64	12	0.450	18.750	Co. Chiarraí
13. Béal Deirg Mór	197	35	0.442	17.766	Co. Mhaigh Eo
111. Carraig Airt*	382	65	0.430	17.016	Co. Dhún na nGall
46. An Carn Mór	1887	316	0.427	16.746	Co. na Gaillimhe
61. Cnoc na Lobhar	816	142	0.424	17.402	Co. Mhaigh Eo
50. Gleann Gheis*	154	25	0.420	16.234	Co. Dhún na nGall
61. An Machaire	615	97	0.403	15.772	Co. Dhún na nGall
47. An Clochán Liath	1785	278	0.398	15.574	Co. Dhún na nGall
118. Grianfort*	19	3	0.396	15.789	Co. Dhún na nGall
54. Barr Rúscaí	129	20	0.391	15.504	Co. Mhaigh Eo
2. Baile an Bhriota*	60	9	0.384	15.000	Gaillimh Togh. Co.
22. Binn an Choire*	116	17	0.369	14.655	Co. na Gaillimhe
15. An tImleach*	319	46	0.369	14.420	Co. Chiarraí
24. Trian Iarthach*	126	19	0.361	15.079	Co. Chiarraí
63. Na Monga	249	37	0.360	14.859	Co. Mhaigh Eo
13. Doire Fhíonáin*	151	20	0.355	13.245	Co. Chiarraí
156. Leitir Breacáin*	31	4	0.355	12.903	Co. na Gaillimhe
57. Gleann Chaisil	476	67	0.350	14.076	Co. Mhaigh Eo
30. Críoch na Sméar*	38	5	0.349	13.158	Co. Dhún na nGall
55. Béal an Mhuirthead	1808	250	0.347	13.827	Co. Mhaigh Eo
41. Ard an Rátha*	52	7	0.339	13.462	Co. Dhún na nGall
48. Baile Chláir	1536	194	0.332	12.630	Co. na Gaillimhe

TOGHRANNA: Catagóir C		D. Ioml. 3+	CL	CCM (CL)	%CL	Contae
63.	Maol Mosóg*	137	18	0.331	13.139	Co. Dhún na nGall
52.	Na Gleannta*	115	15	0.330	13.043	Co. Dhún na nGall
64.	Cnoc na Ráithe	782	104	0.330	13.299	Co. Mhaigh Eo
34.	Maíros*	128	16	0.325	12.500	Co. na Gaillimhe
41.	Tailtin*	342	40	0.296	11.696	Co. na Mí
4.	An Caisleán Gearr*	1000	110	0.287	11.000	Gaillimh Togh. Co.
56.	Leacach Beag*	138	15	0.283	10.870	Co. na Gaillimhe
8.	Cathair Dónall*	97	10	0.280	10.309	Co. Chiarraí
40.	Eanach Dhúin	1473	159	0.279	10.794	Co. na Gaillimhe
10.	Mionlach	4651	456	0.273	9.804	Gaillimh Togh. Co.
121.	Cnoc Colbha*	110	11	0.249	10.000	Co. Dhún na nGall
112.	An Cheathrú Chaol*	20	2	0.247	10.000	Co. Dhún na nGall
82.	Tamhnaigh na Graí*	50	5	0.241	10.000	Co. Mhaigh Eo
64.	Inis Mhic an Doirn	1410	132	0.238	9.362	Co. Dhún na nGall ⁷
34.	Dún Fionnachaidh*	58	5	0.227	8.621	Co. Dhún na nGall
144.	Mín Charraigeach*	11	1	0.222	9.091	Co. Dhún na nGall
42.	Baile an Teampaill*	186	16	0.219	8.602	Co. na Gaillimhe
59.	Guala Mhór*	119	10	0.206	8.403	Co. Mhaigh Eo
31.	An Craoslach*	64	5	0.199	7.813	Co. Dhún na nGall
56.	Gleann na Muaidhe	241	17	0.178	7.054	Co. Mhaigh Eo
98.	Mín an Lábáin*	51	2	0.102	3.922	Co. Dhún na nGall
58.	Lisín an Bhealaigh*	39	1	0.071	2.564	Co. na Gaillimhe
33.	Caisleán na dTuath*	34	1	0.069	2.941	Co. Dhún na nGall
101.	Gartán*	0	0	0.000	0.000	Co. Dhún na nGall
23.	Loch Iascaigh*	5	0	0.000	0.000	Co. Dhún na nGall
12.	An Bhinn Bhán*	6	0	0.000	0.000	Co. Dhún na nGall
8.	Cnoc na Cathrach*	18	0	0.000	0.000	Gaillimh Togh. Co.

TÁBLA 3: NA TOGHRANNA GAELTACHTA ATÁ I GCATAGÓIR C

3.1.2 DÁILEADH NA GCATAGÓIRÍ ATHRANGAITHE GAELTACHTA A, BAGUS C

Tugtar léiriú sa léarscáil thíos ar an dáileadh a bhaineann leis na toghranna Gaeltachta sna Catagóirí athrangaithe Gaeltachta.⁷

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

NA TRÍ RANGÚ CATAGÓIRE (A, B AGUS C) AR AN nGAELTACHT (ATHRANGAITHE)/ THE THREE (RECLASSIFIED) GAELTACHT CATEGORIES

⁷ Is iad seo a leanas na toghranna a ndearnadh athrangú catagóireach orthu de thoradh an athbhreithnithe a rinneadh ar na haimhrialtachtaí staitistiúla agus/nó ar na castachtaí sochtheangeolaíocha a bhain leo: **Suí Corr** (71.4% CL, D. 2002) ó Chatagóir A go Catagóir B; **Cill Chuimín** (Gleann Trasna) (52.6% CL, D. 2002) ó Chatagóir B go Catagóir A; **Dún Chaoin** (63.8% CL, D. 2002) ó Chatagóir B go Catagóir A; **Na Beathacha** (46.6% CL, D. 2002) ó Chatagóir B go Catagóir C; **Cill Bhríde** (26.1% CL, D. 2002) ó Chatagóir C go Catagóir B; **An Rinn** (43.0% CL, D. 2002) ó Chatagóir C go Catagóir B; **Baile Mhac Airt** (32.6% CL, D. 2002) ó Chatagóir C go Catagóir B; **Aird Mhór** (19.7% CL, D. 2002) ó Chatagóir C go Catagóir B.

4 A BHFUIL I NDÁN DON GHAELTACHT

Laistigh de na catagóirí a luaitear thuas tá pobail Ghaeltachta fágtha a bhfuil an Ghaeilge in uachtar iontu go fóill mar theanga phobail (Catagóir A), cé gur léir go bhfuil na pobail seo faoi bhagairt an aistrithe teanga. I gcás Chatagóirí B agus C, tá na pobail Ghaeilge atá iontu bunaithe ar ghréasáin. Is léir gur láidre na gréasáin seo i bpobail áirithe thar a chéile, agus nach é an cineál céanna gréasáin atá i ngach uile phobal. Tá trí ghné go príomha le sonrú ar na ceantair a bhfuil gréasáin Ghaeilge fós ar marthain iontu i gcás an dá chatagóir seo:

- tá na gréasáin bunaithe ar roinnt bheag teaghlach a bhfuil an Ghaeilge fós mar phríomhtheanga theaghlaiigh acu
- tá úsáid na Gaeilge níos coitianta i measc ghréasáin na n-aoisghrúpaí is sine
- i gcás na gceantar a bhfuil gréasáin réasúnta láidir iontu is minic a fheidhmíonn na hinstiúidí oideachais agus instiúidí eile sa phobal trí Ghaeilge nó go dátheangach.

Faightear léiriú ar ghréasáin níos laige ná seo i bpobail eile a bhfuil úsáid na Gaeilge ina measc bunaithe ar na haoisghrúpaí is sine sa phobal agus/nó ar na hinstiúidí oideachais amháin. I gcás roinnt de na pobail is laige i gCatagóir C, ní ann do na gréasáin Ghaeilge ach go bhfuil an bhunscoil áitiúil fós ag teagasc trí Ghaeilge; agus i gcás roinnt pobail eile i gCatagóir C ní dhéantar an méid sin féin.

Is léir, mar sin, gurb é an cuspóir is cóir a bheith leis an bpleanáil teanga i limistéir Chatagóir A ná dlús na gcainteoirí Gaeilge a chosaint iontu agus tacaíocht a chur ar fáil a dhéanfaidh buanú ar úsáid na Gaeilge mar theanga theaghlaiigh agus phobail iontu. Beidh cuspóir eile i gceist leis an bpleanáil teanga i limistéir Chatagóirí B agus C, .i. na gréasáin aitheantais agus instiúideacha Gaeilge iontu a bhuanú agus a neartú.

Ar ndóigh, agus an obair seo á déanamh, is é an príomhchuspóir a bheidh leis i ndeireadh an lae an chéad ghlúin eile agus na glúine tuismitheoirí óga Gaeltachta ina dhiaidh sin a spreagadh agus a chumasú lena gclann a thógáil le Gaeilge. Chuige sin, is gá breathnú ar na cúinsí a bhaineann le glúin reatha aos óg na Gaeltachta agus ar an acmhainn atá acu a leithéid a dhéanamh, féachaint an dtugann na cleachtais teanga atá acu faoi láthair léargas dúinn ar na cleachtais teanga is dóchúla a bheidh acu agus iad ina dtuismitheoirí óga amach anseo.

4.1 DAOINE ÓGA GAELTACHTA

Léiríonn an suirbhé ar dhaoine óga Gaeltachta a rinneadh mar chuid den tionscadal taighde seo agus a bhfuil cur síos air i gCuid 4 den tuarascáil na castachtaí sochtheangeolaíocha a bhaineann leis an nGaeltacht chomhaimseartha. Ach léiríonn sé, go háirithe:

- na patrúin úsáide teanga atá i measc na ndaoine óga féin
- na patrúin idir na daoine óga agus dreamanna eile sa phobal
- an t-athrú a thagann ar phatrúin úsáide teanga na ndaoine óga de réir mar a théann siad in aois.

Léirítear sa suirbhé freisin an bhearna atá idir dearcadh agus cumas teanga na ndaoine óga ar láimh amháin agus an teanga a labhraíonn siad ina measc féin ar an láimh eile. Agus, de réir mar a bheifí ag súil leis, léiríonn an suirbhé seo go bhfuil difríochtaí suntasacha i bpatrúin teanga na ndaoine óga de réir na catagóire Gaeltachta a mbaineann siad léi.

Tá ábhar dóchais áirithe le sonrú i gcuid de na tréithe sochtheangeolaíoch a bhaineann leis an nglúin reatha daoine óga Gaeltachta, go háirithe mar a bhaineann lena ndearcadh i leith na Gaeilge agus na Gaeltachta. Léirigh 94% de na daoine óga atá ina gcónaí i limistéir Chatagóir A go bhfuil siad *go láidir i bhfabhar na Gaeilge* nó *fabhrach go leor*, agus is iad na céatadán chomparáideacha i gcás Chatagóirí B agus C ná 92% agus 80% faoi seach. Ina theannta sin, léirigh breis agus 80% acu go mbeidís míshásta dá mba é an Béarla amháin a bheadh in úsáid sa Ghaeltacht amach anseo nó dá mbainfí an stádas Gaeltachta den cheantar a bhfuil cónaí orthu ann.

Tógadh 53% de na daoine óga a bhfuil cónaí orthu i limistéir Chatagóir A trí *Ghaeilge amháin* nó *Gaeilge den chuid is mó*, agus laghdaíonn sé sin go dtí 22% agus 3% i gcás Chatagóirí B agus C, faoi seach. In ainneoin chéatadán íseal na ndaoine óga a bhfuil an Ghaeilge mar phríomhtheanga bhaile acu, tuairiscíonn siad go bhfuil *Gaeilge líofa* nó *Gaeilge mhaith* ag a bhformhór. Thuairiscigh 91% de na daoine óga a bhfuil cónaí orthu i limistéir Chatagóir A go bhfuil *Gaeilge líofa* nó *Gaeilge mhaith* acu, agus thuairiscigh 74% agus 50% de na daoine óga a bhfuil cónaí orthu i limistéir Chatagóirí B agus C an rud céanna. Léiríonn sé sin go bhfuil tábhacht ar leith leis an ról atá ag na hinstiúidí oideachais, go háirithe iad siúd atá i limistéir Chatagóirí B agus C, i bhforbairt chumas Gaeilge ghlúin óg reatha na Gaeltachta.

Nuair a bhreathnaítear ar phatrúin úsáide Gaeilge na ndaoine óga, feictear go bhfuil bearna mhór idir a ndearcadh agus a gcumas Gaeilge, ar láimh amháin, agus an úsáid a bhaineann siad as an nGaeilge sna gréasáin éagsúla teaghlaigh agus pobail lena mbaineann siad. Is sna gréasáin aitheantais a bhaineann lena dteaghlaigh agus a gcomharsana is mó a bhaineann aos óg na Gaeltachta úsáid as an nGaeilge mar theanga chaidrimh, ach fiú sa dá chomhthéacs sin níor léirigh ach tuairim is an ceathrú cuid díobh gur Gaeilge den chuid is mó a úsáideann siad leis na daoine éagsúla atá i gceist. Fiú i gcás na ndaoine óga a bhfuil cónaí orthu i limistéir Chatagóir A, ní dúirt ach tuairim is 60% díobh gur Gaeilge den chuid is mó a labhraíonn siad leis na daoine éagsúla atá ina gcuid gréasáin teaghlaigh agus chomharsan.

Nuair a bhreathnaítear ar na patrúin úsáide teanga a bhaineann le gréasáin aitheantais chomhaoisigh na ndaoine óga, tugtar dhá thréith shuntasacha faoi deara. Ar an gcéad dul síos, tá céatadán na ndaoine óga a thuairiscigh go n-úsáideann siad Gaeilge den chuid is mó lena gcairde san am i láthair (9% sa Ghaeltacht go náisiúnta agus 24% i gcás Chatagóir A) i bhfad níos ísle ná mar atá i gcás úsáid na Gaeilge ina gcuid gréasáin teaghlaigh agus chomharsan. Ina theannta sin, tá sé suntasach go dtagann laghdú ar leibhéal úsáide na Gaeilge i measc na ndaoine óga lena gcomhaoisigh de réir mar a théann siad in aois, ó aois na bunscoile go blianta deiridh na hiar-bhunscoile. Thit an céatadán ó 17% in aois 5–8 mbliana go dtí 9% sa Ghaeltacht go náisiúnta sa tréimhse aoise 15–18 mbliana; agus i gcás Chatagóir A, thit sé ó 41% go dtí 24% sa tréimhse chéanna aoise.

Is léir gurb é an teaghlach a chruthaíonn an cainteoir dúchais, ach is é an comhthionól pobail a chothaíonn an comhthéacs ina dtagann forbairt agus buanú teanga ar an gcéad

ghlúin eile. Léiríonn an fhianaise thuas faoi iompar teanga na ndaoine óga nach bhfuil ag éirí leis an idirchaidreamh idir an ghlúin reatha tuismitheoirí, an córas oideachais sa Ghaeltacht agus institiúidí eile Gaeltachta glúin nua cainteoirí gníomhacha Gaeilge a chur ar fáil sa Ghaeltacht, in ainneoin go bhfuil ag éirí leis na hinstiúidí oideachais cumas Gaeilge na ndaoine óga nár tógadh le Gaeilge a fhorbairt. Eascraíonn an teip seo as oll-láithreach an Bhéarla sna próisis sóisialaithe trína ndéantar sóisialú ar dhaoine óga Gaeltachta an lae inniu, agus go háirithe áit an Bhéarla sa chóras oideachais sa Ghaeltacht agus sna meáin chumarsáide. Is é an toradh atá air seo nach bhfuil an córas seachadta idirghlúineach teanga ag feidhmiú mar is ceart fiú sna limistéir Ghaeltachta is láidre, .i. na limistéir sin a bhaineann le Catagóir A. Tá sé soiléir ón suirbhé ar dhaoine óga Gaeltachta gur fíor seo i gcás na glúine reatha tuismitheoirí agus gur dúshlánaí fós a bheidh sé don ghlúin tuismitheoirí atá ag teacht in inmhe anois. Mura féidir nósmaireachtaí úsáide Gaeilge a leathnú níos forleithne ná comhthéacs an teaghlaigh agus caidreamh le comharsana, agus mura féidir an córas oideachais sa Ghaeltacht a chumasú trí phróisis sóisialaithe trí Ghaeilge a chruthú sna scoileanna, is baolach go bhfuil deireadh ré na Gaeltachta mar chomhthionól pobal Gaeilge á thuar ag faisnéis an tsuirbhé seo.

Is é tátal lom shuirbhé na ndaoine óga nach bhfuil ach idir 15 bliana agus scór blianta fágtha mar shaolr ag an nGaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail sa chuid is láidre den Ghaeltacht, is é sin le rá an chuid den Ghaeltacht a bhaineann le Catagóir A, mura féidir an patrún seo a chur ar mhalairt treo. Faoin am a dtagann clann ghlúin na ndaoine óga seo chun cinn ní bheidh dlús na gcainteoirí gníomhacha Gaeilge ina measc sách ard le pobal cainteoirí Gaeilge a bhuanú, gan trácht ar é a athchruthú, mura féidir cúinsí nua sochtheangeolaíoch a chruthú san idirlinn. Is é an toradh meántréimhseach a bheidh air seo i gcás limistéir Ghaeltachta Chatagóir A ná gur beag difríocht a bheidh le sonrú idir iad agus na limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóirí B agus C, .i. gur pobal teanga gréasánbhunaithe a bheidh i gCatagóir A freisin, seachas pobal teanga ina bhfuil an Ghaeilge in uachtar mar theanga theaghlaigh agus phobail; beidh na gréasáin sin bunaithe ar úsáid na Gaeilge i measc na n-aoisghrúpaí is sine sa phobal, ar roinnt teaghlach atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge agus ar úsáid na Gaeilge i gcuid d'institiúidí oideachais agus eile an phobail.

Léirigh an staidéar a rinneadh ar theaghlaigh Ghaeltachta mar chuid den tionscadal seo (féach Caibidil 19) go dtéann an dúshlán a bhaineann le clann a thógáil trí Ghaeilge sa Ghaeltacht i dtreis má chuir na tuismitheoirí aithne ar a chéile trí Bhéarla agus má tá an Béarla in uachtar ina gcaidreamh pearsanta féin sula dtagann a gclann ar an saol, nó má tharlaíonn sé nach bhfuil an Ghaeilge ach ag duine amháin de na tuismitheoirí. Feicfear go soiléir na dúshláin a bhaineann le glúin eile cainteoirí dúchais Gaeilge a ghiniúint sa Ghaeltacht má chuirtear na dálaí seo san áireamh agus muid ag déanamh anailise ar iompar teanga ghlúin reatha aos óg na Gaeltachta. Ó tharla go bhfuil úsáid an Bhéarla go mór in uachtar i ngréasáin shóisialta na n-óg, fiú sna ceantair is láidre ó thaobh na Gaeilge de, is féidir glacadh leis go mbeidh formhór chéad ghlúin eile na dtuismitheoirí Gaeltachta comhdhéanta de thuismitheoirí ar cainteoirí dúchais an bheirt acu a bheidh tar éis aithne a chur ar a chéile trí Bhéarla agus de lánúineacha a bhfuil Gaeilge mhaith ag tuismitheoir amháin agus nach cainteoir gníomhach Gaeilge an tuismitheoir eile – i bhfocail eile lánúineacha a mbeidh an Béarla in uachtar ina gcaidreamh pearsanta ón am a gcuireann siad aithne ar a chéile. Más amhlaidh atá, caithear glacadh leis go bhfuil rathúnas na Gaeilge mar theanga theaghlaigh amach anseo ag brath ar thuismitheoirí a bheith ábalta agus sásta cinneadh comhfhiosach a dhéanamh a gclann

a thógáil le Gaeilge. Fágann sin go mbeidh ar fhoirmhór na chéad ghlúine eile ‘cinneadh comhfiosach’ a dhéanamh faoin iompar teanga a chleachtfaidh siad leis an nglúin leanáí a thógfaidh siad féin. Ina theannta sin, beidh orthu déileáil leis na leochaileachtaí agus na deacrachtaí a eascraíonn as iompar teanga an teaghlaigh a bheith ag brath ar chomhthéacs comhfiosach, seachas é a bheith réamhshocraithe ag cúinsí teanga an phobail agus an teaghlaigh. Chuige seo, beidh gá le seirbhísí comhairleacha agus tacaíochta teaghlaigh a chur ar fáil mar chúnaimh do thuismitheoirí ar mian leo a gclann a thógáil le Gaeilge amach anseo, má táthar le bearta dearfacha a ghlacadh agus leas praiticiúil a bhaint as an gcumas Gaeilge atá ag an nglúin reatha daoine óga Gaeltachta agus as an bhfionn atá ar a bhfoirmhór a gclann a thógáil le Gaeilge (féach Fochaibidil 16.9 sa príomhthuarascáil).

5 DÚSHLÁIN AGUS TOSAÍOCHTAÍ DON PHLEANÁIL TEANGA SA GHAELTACHT

I bhfianaise a phráinní is atá an staid reatha teanga sna croícheantair Ghaeltachta, .i. limistéir Ghaeltachta Chatagóir A, moltar go láidir anseo go dtabharfar tús áite i bhfeidhmiú mholtaí na tuarascála seo do na gníomhaíochtaí straitéise agus pleanála a bhaineann le freastal a dhéanamh ar riachtanais teanga na limistéar sin.

Ina theannta sin, feictear gurb iad seo a leanas na príomhdhúshláin atá ag eascairt as an staidéar seo ar gá aghaidh a thabhairt orthu má táthar leis an gceann is fearr a fháil ar na bagairtí atá ann d’inmharthanacht na Gaeltachta mar phobal teanga faoi leith. Eascraíonn príomhchuspóirí na pleanála teanga don Ghaeltacht as na dúshláin seo a leanas:

- Tagann mísheasmhacht teanga chun solais sna pobail nach acmhainn dóibh dlús na gcainteoirí rialta Gaeilge a choinneáil ag leibhéal ard – breis is 67% cainteoirí Gaeilge – le hais dhaonra iomlán an cheantair. Is iad na ceantair atá sonraithe i gCatagóir A a fhreagraíonn do na limistéir a bhfuil an dlús seo cainteoirí Gaeilge iontu faoi láthair.

Príomhchuspóir: Dlús na gcainteoirí laethúla Gaeilge sna limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóir A a choinneáil nó a chur os cionn an phointe tairsí 67% agus a chinntiú go bhfuil an tairseach seo á buanú i measc na glúine atá ag éirí aníos faoi láthair.

- I gcás na limistéar Gaeltachta a bhaineann le Catagóirí B agus C, tá na pobail Ghaeilge atá fós ar marthain sna limistéir seo gréasánbhunaithe. Is féidir gréasáin faoi leith a aithint sa chomhthéacs seo, .i. gréasáin atá bunaithe ar na haoisghrúpaí is sine sa phobal agus iad fós ag úsáid na Gaeilge eatarthu féin; gréasáin aitheantais atá bunaithe ar roinnt bheag teaghlach atá fós ag úsáid na Gaeilge mar theanga bhaile agus laistigh de na gréasáin aitheantais atá acu féin; gréasáin atá bunaithe ar institiúidí oideachais agus/nó institiúidí eile sa phobal agus atá fós ag feidhmiú trí Ghaeilge nó go dátheangach.

Príomhchuspóir: Tacú leis na gréasáin seo, agus iad a neartú agus a bhuanú.

- Cruthaíonn an stádas aonchineálach atá ag an nGaeltacht trí chéile i láthair na huaire éiginnteacht laistigh de na cineálacha éagsúla pobal teanga atá i gceist. Is deacair, dá bhrí sin, ag na heagraíochtaí éagsúla a bhfuil cúraimí faoi leith orthu i leith na Gaeltachta (an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, Údarás na Gaeltachta, na heagraíochtaí oideachais, na húdaráis áitiúla agus eagraíochtaí pobail) tabhairt faoi na gnéithe pleanála teanga a bhaineann leo; is é sin, tagann an éiginnteacht idir iad agus an comhthéacs sochttheangeolaíoch a bhfuil siad ceaptha freastal air.

Príomhchuspóir: Meicníocht reachtúil a chur ar fáil a chuirfidh ar chumas na n-eagraíochtaí Stáit agus pobail, agus na ndaoine éagsúla a bhíonn ag plé leis an nGaeltacht, idirdhealú a dhéanamh idir na cineálacha éagsúla pobal teanga atá i gceist, agus chun soiléiriú a dhéanamh ar na critéir nach mór a chomhlíonadh le go mbeidh ceantar aitheanta mar chuid den limistéar reachtúil Gaeltachta.

- Tá líon na dteaghlach atá á dtógáil le Gaeilge sa Ghaeltacht trí chéile an-íseal. Tá sé seo amhlaidh, go háirithe, sna limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóirí B agus C, ach fiú sna limistéir Ghaeltachta a bhaineann le Catagóir A níl líon na dteaghlach a bhfuil clanna á dtógáil le Gaeilge iontu ag leibhéal a chinnteoidh inbhuanaitheacht na Gaeilge sna limistéir seo. Ina theannta sin, tá fianaise ann, fiú nuair a roghnaíonn tuismitheoirí sa Ghaeltacht a gclann a thógáil le Gaeilge go mbíonn dúshlán mór i gceist le feidhm éifeachtach a thabhairt don rogha seo in amanna, de bharr na gcastachtaí a bhaineann lena gcúlra teanga féin, an comhthéacs inar chuir siad aithne ar a chéile, agus an comhthéacs measctha teanga a bhaineann leis na pobail ina bhfuil cónaí orthu.

Príomhchuspóir: Lánúineacha óga Gaeltachta a spreagadh, chomh luath ina dtréimhse chaidrimh agus is féidir, le cinneadh a dhéanamh ar a gclann a thógáil le Gaeilge agus seirbhís tacaíochta agus chomhairleach a chur ar fáil dóibh.

- Cé go bhfuil ag éirí leis an gcóras oideachais sa Ghaeltacht, ón leibhéal réamhscolaíochta go dtí leibhéal na hiar-bhunscoile, forbairt shuntasach a dhéanamh ar chumas Gaeilge dhaltáí na Gaeltachta nach labhraíonn i gcomhthéacs baile í, níl ag éirí leo cainteoirí gníomhacha Gaeilge a dhéanamh den ghlúin reatha daoine óga. Ina theannta sin, tá fianaise ann go dtéann úsáid an Bhéarla i dtreis i measc daoine óga Gaeltachta atá á dtógáil le Gaeilge de réir mar a bhogann siad ó leibhéal amháin oideachais go dtí an chéad leibhéal eile, mar thoradh ar an sóisialú trí Bhéarla atá ag tarlú sa chóras oideachais trí chéile.

Príomhchuspóir: A dheimhniú go bhfuil institiúidí oideachais na Gaeltachta á riaradh ar bhealach a léiríonn go bhfuil siad ag tacú leis an rogha teanga ar son na Gaeilge a dhéanann tuismitheoirí, agus gur trí Ghaeilge atá sóisialú á dhéanamh ar dhaoine óga Gaeltachta trína rannpháirtíocht sa chóras oideachais.

- Tá úsáid an Bhéarla in uachtar i measc fhormhór ghlúin reatha aos óg na Gaeltachta, mar thoradh ar uileláithreach an Bhéarla sa chóras oideachais, sna meáin chumarsáide agus, i gcásanna áirithe, sna gréasáin phobail lena mbaineann siad. Ina ainneoin sin, áfach, tá dearcadh fabhrach ag a bhformhór ar an nGaeilge agus ar an nGaeltacht agus is léir go bhfuil fonn ar go leor acu tacú le hinbhuanaitheacht na Gaeltachta mar phobal teanga faoi leith amach anseo.

Príomhchuspóir: Dul i gcion ar aos óg na Gaeltachta agus a chur ina luí orthu go mbaineann na n-ósmhaireachtaí teanga a chleachtann siad ina measc féin faoi láthair le cinniúint na Gaeilge sa Ghaeltacht amach anseo; úsáid na Gaeilge a neartú sna gréasáin phobail a bhaineann leis na daoine óga go sonrach, mar shampla na heagraíochtaí spóirt agus na struchtúir tacaíochta óige, agus iad a bheith á riaradh ar bhealach a chothaíonn sóisialú trí Ghaeilge ina measc.

- Tá dúshlán tromchúiseach ag baint leis an tionchar méadaithe, thar a gcoibhneas, a bhíonn ag cainteoirí aonteangacha Béarla ar na gréasáin Ghaeilge atá ar marthain sna ceantair láidre Ghaeltachta, go háirithe.

Príomhchuspóir: Go mbeadh na hinstiúidí oideachais, pobail agus Stáit ag feidhmiú sa Ghaeltacht ar bhealach a thugann tús áite do chearta agus riachtanais teanga cainteoirí dúchais Gaeilge, go ndéanfar soláthar faoi leith do chainteoirí aonteangacha Béarla chun cur ar a gcumas Gaeilge a shealbhú agus tairbhe a bhaint as seirbhísí na n-institiúidí seo gan dochar a dhéanamh don fhreastal atá á dhéanamh ar chainteoirí Gaeilge. Mura féidir é seo a dhéanamh, is cóir soláthar faoi leith a dhéanamh chun freastal ar riachtanais chainteoirí aonteangacha Béarla, de réir mar is cuí.

- Ní léir go dtuigeann cuid de na háisíneachtaí Stáit atá ag feidhmiú sa Ghaeltacht an *raison d'être* a bhaineann lena ról sa Ghaeltacht; i gcás cuid díobh is cuid imeallach dá gcúram í an Ghaeltacht, níl na polasaithe atá á bhfeidhmiú acu in oiriúint do staid shochtheangeolaíoch na Gaeltachta agus is iomaí cleachtas dá gcuid atá diúltach nó féinchloíteach do na haidhmeanna teanga atá ag an Stát i leith na Gaeltachta.

Príomhchuspóir: Go ndéanfar gníomhaíochtaí na bpríomheagraíochtaí Stáit atá ag feidhmiú sa Ghaeltacht a chuimsiú laistigh de straitéis chomhtháite phleanála teanga do na pobail éagsúla atá i gceist, agus go ndéanfar promhadh teanga agus Gaeltachta ar ghníomhaíochtaí na n-eagraíochtaí Stáit uile atá ag feidhmiú sa Ghaeltacht, chun a dheimhniú go bhfuil an freastal a dhéanann siad ar phobal na Gaeltachta trí mheán na Gaeilge agus go bhfuil na polasaithe atá á bhfeidhmiú acu in oiriúint do chúinsí teanga agus eile na Gaeltachta comhaimseartha.

- Tá limistéir áirithe Gaeltachta atá fós tearcfhorbartha agus a bhfuil an Ghaeilge faoi bhrú iontu de thairbhe easpa deiseanna fostaíochta agus an daonra a bheith ag titim iontu. Ina theannta sin, tá bonneagar fisiciúil, teileachumarsáide agus sóisialta na Gaeltachta fós ar gcúl i gcomparáid leis na ceantair is rachmasaí sa tír.

Príomhchuspóir: Go bhféachfar le straitéisí forbartha eacnamaíoch a teangalárnaithe a aimsiú do na limistéir seo agus do na limistéir Ghaeltachta trí chéile, gan dochar a dhéanamh do dhlús na gcainteoirí Gaeilge sna limistéir atá i gceist; agus go bhféachfar chuige go leagfar próiseas phleanála amach do na limistéir Ghaeltachta a chuimsíonn na príomhfhorbairtí bonneagair agus eacnamaíoch a tá le cur i gcrích le linn tréimhsí éagsúla phleanála. Is gá an phleanáil seo a bheith comhtháite leis na gnéithe eile den phleanáil a dhéanfar sna limistéir éagsúla, ar a n-áirítear an phleanáil oideachais agus an phleanáil teanga.

- Tá úsáid an Bhéarla ag dul i dtreis i measc chuideachtaí agus ghnólachtaí áitiúla na Gaeltachta. Is léir nach bhfeiceann cuid den lucht gnó an ceangal atá idir leas na

gcuideachtaí/ngnólachtaí lena mbaineann siad féin agus leas na Gaeilge sa Ghaeltacht, in ainneoin gur dóigh gurb iad an lucht gnó an earnáil is mó a fhaigheann tairbhe dhíreach agus indéach as an stádas reachtúil atá ag na limistéir Ghaeltachta. Ina theannta sin, is léir go bhfuil comhairle agus treoir de dhíth agus/nó nach bhfuil treoir ar fáil dóibh maidir le dea-chleachtais teanga a fheidhmiú san fhiontar lena mbaineann siad.

Príomhchuspóir: Go dtabharfar spreagadh agus comhairle do lucht gnó na Gaeltachta maidir leis na dea-chleachtais teanga is féidir leo a fheidhmiú sna gnólachtaí lena mbaineann siad, agus go gcuirfear ina luí orthu an ceangal atá idir leas na Gaeilge agus leas eacnamaíoch na Gaeltachta, agus leas a gcuid cuideachtaí agus gnólachtaí féin san áireamh.

6 MOLTAÍ

6.1 LEASUITHE REACTÚLA

Moltar go ndéanfaí leasú ar *an Acht Airí agus Rúnaithe (Leasú)*, 1956 chun:

1. Meicníocht reachtúil a chur ar fáil le hidirdhealú a dhéanamh idir na cineálacha éagsúla pobal teanga atá laistigh de na limistéir reachtúla Ghaeltachta.
2. Stádas reachtúil mar Limistéar Gaeltachta a thabhairt do Chatagóirí A, B nó C mar a sonraíodh thuas iad.
3. Na bunchritéir a bhaineann leis an stádas reachtúil Gaeltachta a shainiú.
4. Soiléiriú a dhéanamh gurb é an tsainbhírí reachtúil atá leis an bhfocal ‘Gaeltacht’ i gcomhthéacs an Achta ná ‘limistéir shainithe phleanála teanga’ seachas aon bhírí theangeolaíoch eile.
5. Soláthar a dhéanamh chun gur féidir stádas reachtúil mar ‘bhaile seirbhíse Gaeltachta’ a bhronnadh ar bhailte áirithe atá ar imeall na Gaeltachta agus a bhfuil ról suntasach acu i seirbhísiú na bpobal Gaeltachta atá ina n-aice.
6. Dearbhú a dhéanamh ar an ról príomhúil atá ag an Aire agus ag an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, thar ceann an Stáit, i dtaca le leas cultúrtha, sóisialta, geilleagrach, bonneagrach agus oideachais na Gaeltachta.

Moltar nach mbeadh feidhm ag leasuithe an Achta go ceann dhá bhliain tar éis a n-achtaithe chun deis a thabhairt don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, do Ranna agus eagraíochtaí eile Stáit agus do na príomhpháirtithe leasmhara eile atá luaite sna leasuithe, tabhairt faoi na pleananna teanga a bheidh sonraithe sna leasuithe a réiteach.

Glactar leis, sa chás nach gcomhlíonann limistéir faoi leith a bhfuil stádas reachtúil Gaeltachta acu faoi láthair na critéir atá luaite leis na stádais éagsúla atá molta san Alt (nua) 2(2) thíos faoi dheireadh na tréimhse dhá bhliain seo, go gcaillfidh siad, *de facto*, an stádas Gaeltachta

reatha atá acu, ach gur féidir, más mian leo, iarratas a dhéanamh in am agus i dtráth ar an stádas Gaeltachta an athuir ach na critéir chuí a bheith comhlíonta acu. Moltar go ndéanfaí an measúnú ar chur i bhfeidhm na gcritéar in aonaid limistéaracha toghrann bunaithe ar chúinsí nádúrtha pobail agus tíreolaíocha. Tá aonaid den chineál seo sonraithe sna próifíllí teanga a leagtar amach in Aguisín 6 sa phríomhthuarascáil.

Tá sé le tuiscint ó na leasuithe reachtúla seo go mbeidh sraith orduithe nua le cur faoi bhráid Thithe an Oireachtais nuair a thiocfaidh leasuithe an Achta i bhfeidhm. Thabharfadh a leithéid stádas reachtúil mar Limistéir Ghaeltachta de chuid Chatagóirí A, B nó C, nó mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta, do na limistéir agus na bailte sin ag a mbeadh sraith critéar feidhmiúil a bheidh leagtha síos i leasuithe an Achta comhlíonta.

Feicfead ón moladh atá déanta faoin bpróiseas pleanála sa Ghaeltachta, i 6.3 thíos, go bhfuiltear ag moladh gur tréimhse seacht mbliana a bheidh i gceist le feidhmiú na bpleananna teanga atá le comhaontú leis an Aire Gnóthaí Pobail Tuaithe agus Gaeltachta agus leis na príomhpháirtithe leasmhara sna limistéir éagsúla Ghaeltachta, agus go bhfuil i gceist go ndéanfar an dul chun cinn a rinneadh le linn thréimhse an phlean a mheas agus plean nua a aontú don chéad tréimhse eile sula mbeidh an tréimhse seacht mbliana caite. Sa chás nach mbeidh an tAire sásta leis an dul chun cinn a bheidh curtha i gcrích i limistéar agus/nó nach gcomhaontófar plean nua don tréimhse ina dhiaidh sin, glactar leis, *de facto*, go gcaillfidh an limistéar atá i gceist an stádas Gaeltachta a bhí acu, ach gur féidir leo iarratas a dhéanamh air arís in am agus i dtráth.

Meastar gur cóir na bailte seo a leanas a chur san áireamh, ag an bpointe seo, mar Bhailte Seirbhíse Gaeltachta, ach na critéir chuí a bheith comhlíonta acu faoin am a dtiocfaidh na leasuithe ar an Acht i bhfeidhm. D'fhéadfaí cur leis an liosta, amach anseo, áfach:

- An Fál Carrach
- An Clochán Liath
- Béal an Mhuirthead
- Cathair na Gaillimhe
- An Daingean
- Cathair Saidhbhín
- Dún Garbhán
- Baile Átha Buí

Na leasuithe a mholtar:

Leasú 1

Alt 2(2) a bhaint amach agus an dá mhír seo a leanas a chur ina áit:⁸

Alt 2(2) Féadfaidh an Rialtas ó am go ham le hordú a chinneadh gur limistéir Ghaeltachta de chuid:

- (i) Chatagóir A iad limistéir shainithe phleanála teanga, a bhfuil mórchuid an phobail ina gcainteoirí gníomhacha Gaeilge iontu, mar a léirítear i bhfaisnéis an Daonáirimh agus i bhfaisnéis Scéim Labhairt na Gaeilge, a bhfuil tumoideachas trí mheán

⁸ De thoradh an leasaithe seo, ní mór Ailt 2(3) agus 2(4) a athuimhriú go hAilt 2(4) agus 2(5) faoi seach. Beidh impleachtaí don chóras uimhrithe de thoradh na leasuithe ar Alt 3(2) freisin.

na Gaeilge á chur i bhfeidhm iontu ag an mbunleibhéal agus ag leibhéal an iar-bhunoideachais, agus a bhfuil plean teanga comhaontaithe ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ina leith le príomhpháirtithe leasmhara na bpobal sin chun críche buanú a dhéanamh ar an nGaeilge mar phríomhtheanga theaghlaiigh agus phobail na limistéar atá i gceist.

- (ii) Chatagóir B iad limistéir shainithe phleanála teanga, a bhfuil líon suntasach den phobal ina gcainteoirí gníomhacha Gaeilge iontu, mar a léirítear i bhfaisnéis an Daonáirimh agus i bhfaisnéis Scéim Labhairt na Gaeilge, a bhfuil tumoideachas trí mheán na Gaeilge á chur i bhfeidhm iontu ag an mbunleibhéal agus ag leibhéal an iar-bhunoideachais, agus a bhfuil plean teanga comhaontaithe ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ina leith le príomhpháirtithe leasmhara na bpobal sin chun críche buanú agus forbairt a dhéanamh ar na gréasáin Ghaeilge atá ar marthain sna limistéir atá i gceist.
- (iii) Chatagóir C iad limistéir shainithe phleanála teanga, a bhfuil líon beag don phobal ina gcainteoirí gníomhacha Gaeilge iontu, mar a léirítear i bhfaisnéis an Daonáirimh agus i bhfaisnéis Scéim Labhairt na Gaeilge, a bhfuil tumoideachas trí mheán na Gaeilge á chur i bhfeidhm iontu ag an mbunleibhéal agus ag leibhéal an iar-bhunoideachais, agus a bhfuil plean teanga comhaontaithe ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ina leith le príomhpháirtithe leasmhara na bpobal sin chun críche buanú agus forbairt a dhéanamh ar na gréasáin Ghaeilge atá ar marthain sna limistéir atá i gceist.

Alt 2(3) Féadfaidh an Rialtas ó am go ham le hordú a chinneadh gur Bailte Seirbhíse Gaeltachta iad bailte sonraithe atá in aice limistéir Ghaeltachta atá ainmnithe faoi Alt 2(2) thuas, agus a bhfuil ról suntasach acu i seirbhísíú phobail na limistéar Gaeltachta sin agus a bhfuil plean teanga comhaontaithe ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ina leith le príomhpháirtithe leasmhara na mbailte atá i gceist chun críche na seirbhísí a chuirtear ar fáil iontu a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge.

Leasú 2

Alt 3(2) a bhaint amach agus dá mhír seo a leanas a chur ina áit:

Alt 3(2) Is é feidhm na Roinne Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta leas cultúrtha, sóisialta, geilleagrach, bonneagrach agus oideachais na Gaeltachta a chur chun cinn, agus cabhrú le caomhnú agus leathnú na Gaeilge mar ghnáthmheán urlabhra.

(3) Rachaidh Ranna agus eagraíochtaí eile Stáit i gcomhairle agus glacfaidh siad comhairle ón Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta i dtaobh na seirbhísí agus na scéimeanna a riarann na ranna agus na heagraíochtaí sin agus a bhaineann le leas cultúrtha, sóisialta, geilleagrach, bonneagrach agus oideachais na Gaeltachta nó a bhaineann leis an gcuispóir náisiúnta sochaí dhátheangach a chruthú agus a bhuanú.

6.2 RÓL NA ROINNE GNÓTHAÍ POBAIL, TUAITHE AGUS GAELTACHTA

Moltar go nglacfaidh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ról polasaí agus straitéise go príomha chuici féin agus go mbeadh ról sonracha aici freisin maidir le comhordú

a dhéanamh ar na feidhmeanna atá ag na forais Stáit a bhfuil feidhmeanna acu sa Ghaeltacht, mar atá intuigthe ón leasú atá molta ar *an Acht Airí agus Rúnaithe (Leasú), 1956* thuas. Is é an aidhm a bheidh ag an ról comhordaithe seo go ndéanfar cinnte de go mbeidh feidhmeanna forais eile Stáit sa Ghaeltacht ag teacht le cuspóirí teanga an Stáit maidir leis an nGhaeltacht agus go mbeidh siad á gcur i bhfeidhm ar bhealach a dhéanfadh leas úsáid na Gaeilge mar theanga phobail. Tabharfaidh an cúram treisithe seo an deis don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta polasaí ginearálta comhtháite a mhúnlú don Ghaeltacht go náisiúnta de réir a chéile d'fhonn deireadh a chur leis na cleachtais fhéinchoilteacha i réimsí ar leith a dhéanann dochar don Ghaeltacht mar aonad sochtheangeolaíoch.

Tá sé intuigthe ó na leasuithe atá molta thuas go gcaithfear na pleananna teanga atá le comhaontú leis na príomhpháirtithe leasmhara sna limistéir éagsúla Ghaeltachta a chomhaontú leis an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta. Níl sé i gceist, áfach, gurb í an Roinn a dhéanfaidh an chuid fheidhmeach den obair seo. Is é an chúis atá leis seo ná go bhfeictear gurb é an príomhról is ceart a bheith ag an Roinn sa phróiseas pleanála seo ná fiúntas na bpleananna a thiocfaidh chun cinn agus an toradh a bheidh orthu, agus ó am go chéile, éifeacht an phróisis phleanála féin, a mheas agus breithiúnas a thabhairt air. I gcásanna den chineál seo tá sé tábhachtach na feidhmeanna measúnaithe a bhíonn i gceist a scaradh ó na feidhmeanna pleanála féin. Dá bhrí sin, táthar ag moladh in 6.3 thíos go bhféadfar riaradh na hoibre pleanála seo mar chúram ar Údarás na Gaeltachta.

Ag deireadh na dtréimhsí pleanála seacht mbliana seo, táthar ag moladh go n-ullmhóidh an Roinn tuarascáil ar fhiúntas an phróisis phleanála ina iomláine, ina léireofar a bhfuil bainte amach mar thoradh ar an bpróiseas agus staid reatha na Gaeilge sna limistéir éagsúla. Ní mór don tuarascáil moltaí a dhéanamh faoin gcaoi le tabhairt faoi na laicisí agus na baic atá fós le sárú i limistéir faoi leith agus na príomhspriocanna agus na príomhchuspóirí pleanála a leagan síos don tréimhse ina dhiaidh sin.

6.3 AN PRÓISEAS PLEANÁLA SA GHAELTACHT

Moltar go n-ullmhófaí plean teanga do gach limistéar Gaeltachta agus go mbeadh comhaontú an phlean sin leis an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ag brath ar stádas reachtúil Gaeltachta a bheidh ag limistéir éagsúla faoi na socrúithe reachtúla atá molta. Moltar anseo go ndéanfaí comhtháthú sa phlean seo agus sa phróiseas pleanála a bhaineann leis ar na príomhréimsí pleanála a bhaineann le saol na Gaeltachta, ar a n-áirítear an phleanáil teanga, an phleanáil fhisiciúil, an phleanáil oideachais, an phleanáil forbartha, an phleanáil shóisialta agus an fhorbairt pobail.

Táthar ag moladh go mbunófaí gach plean ar thimthriall seacht mbliana, .i. gur tréimhse seacht mbliana a bheidh i gceist le gach plean, ach go gcuirfí tús leis an bpróiseas measúnaithe ar éifeacht an phlean reatha agus le hullmhú an chéad phlean eile ag tús an tséú bliain den timthriall.

Moltar go gcuirfí an cúram maidir le riaradh agus comhordú an phróisis phleanála seo ar Údarás na Gaeltachta agus go ndéanfaí na pleananna a ullmhú i gcomhar leis na príomhpháirtithe leasmhara a bhaineann leis na réimsí éagsúla pleanála a luaitear i dTáblaí 4, 5 agus 6 thíos. I gcás cuid de na réimsí pleanála seo, glactar leis gurb é an tÚdarás féin a

bheidh ina phríomhpháirtí leasmhar, agus i gcásanna eile go mbeidh níos mó ná príomhpháirtí leasmhar amháin i gceist.

Táthar ag moladh go mbeidh an raon réimsí pleanála a chuimseofar sa phróiseas seo i gcás limistéir Ghaeltachta Chatagóir A níos uileghabhálaí ná mar a bheidh i gceist leis na catagóirí eile Ghaeltachta de bharr gur gá gach gné den phleanáil a bheith teangalárnaithe, má táthar chun staid reatha na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail a threisiú iontu. I gcás na gcatagóirí Ghaeltachta eile, táthar ag moladh nár chóir don phróiseas pleanála iontu díriú ach ar na príomhghnéithe a bhaineann le cur chun cinn na Gaeilge agus le láidriú na ngréasán Gaeilge iontu. Chuige seo, táthar ag moladh go mbeidh raon na réimsí pleanála atá le cur san áireamh sa phróiseas pleanála do na catagóirí éagsúla Ghaeltachta cuimsithe mar a shonraítear i dTáblaí 4, 5 agus 6 thíos.

Níl sa liosta atá i dTáblaí 4–6 thíos ach liosta tosaigh chun léargas a thabhairt ar raon na réimsí pleanála atá i gceist agus na príomhpháirtithe leasmhara a mheastar a bheith bainteach leo i láthair na huair; glactar leis go bhféadfaí cur le líon na réimsí pleanála agus le líon na n-eagraíochtaí atá luaite le réimsí éagsúla de réir mar a bheidh an próiseas ag forbairt. I gcás Chatagóirí Ghaeltachta B agus C agus na mbailte seirbhíse Ghaeltachta, áfach, táthar ag moladh go mbeidh an próiseas pleanála teanga atá i gceist teoranta do na réimsí pleanála ar féidir a bheith deimhin de ina dtaobh go mbeidh an caiteachas a eascróidh astu teangalárnaithe, chun go ndéanfar idirdhealú soiléir idir caiteachas an Stáit ar an nGaeilge agus caiteachas an Stáit ar réimsí eile forbartha sna limistéir atá i gceist.

Táthar ag moladh go mbeidh an caiteachas ó bhuiséad Ghaeltachta an Stáit, agus go háirithe caiteachas na bpríomheagraíochtaí Stáit a bhfuil feidhm acu sa Ghaeltacht, .i. an Roinn Gnóthaí Pobail Tuaithe agus Ghaeltachta agus Údarás na Ghaeltachta, ag eascairt go príomha feasta as na beartais forbartha agus eile a eascróidh as na pleananna teanga a thagann chun cinn mar thoradh ar an bpróiseas seo; agus go ndeimhneofar ar an mbealach sin go mbeidh critéir phleanála teanga mar bhunús le caiteachas Ghaeltachta an Stáit feasta. Bheifí ag súil go léireodh seo don phobal, ar bhealach níos soiléire ná mar atáthar a dhéanamh faoi láthair, an ceangal atá idir leas na Gaeilge agus caiteachas an Stáit sa Ghaeltacht.

RÉIMSE PLEANÁLA	PRÍOMHPHÁIRTITHE LEASMHARA
An Phleanáil Teanga	Údarás na Gaeltachta agus eagraíochtaí éagsúla pobail.
An Phleanáil Oideachais	An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta, Údarás Oideachais na Gaeltachta (féach moladh 6.6 thíos), Comhar na Naíonraí Gaeltachta, Naíonraí agus Scoileanna Gaeltachta agus Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge.
Seirbhísí Tacaíochta Teaghlaigh ina n-áirítear: Seirbhísí cúram leanaí, seirbhísí réamhscoile, seirbhísí comhairleacha teanga do theaghlaigh, seirbhísí iarscoile, gréasáin do thuismitheoirí agus leanaí le Gaeilge, seirbhísí comhairleacha réamhphósta agus réamhbhreithe, feasacht teanga do theaghlaigh, seirbhísí teiripe cainte agus síceolaíochta, agus seirbhísí na mbanaltraí poiblí.	Údarás na Gaeltachta, Ionaid Tacaíochta Teaghlaigh (féach moladh 6.7 thíos) agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte.
Seirbhísí Óige ina n-áirítear cothú na feasachta teanga i measc aos óg na Gaeltachta, campaí agus coláistí samhraidh Gaeltachta.	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le hÓige na Gaeltachta agus eagraíochtaí óige agus eagraíochtaí pobail Gaeltachta de réir mar is cuí.
Seirbhísí Rialtais Áitiúil	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le Comhairlí Ceantair Gaeltachta de chuid na gComhairlí Contae.
An Phleanáil Fhisiciúil ina n-áirítear forbairtí bonneagracha, forbairtí geilleagracha, agus polasaí lonnaíochta agus tithíochta.	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le Comhairlí Ceantair Gaeltachta de chuid na gComhairlí Contae (féach moladh 6.4 thíos).
An Fhorbairt Pobail	Údarás na Gaeltachta i gcomhar leis na Comharchumainn, Comhlachtaí Pobail agus eagraíochtaí pobail Gaeltachta eile.
An Phleanáil d'fhorbairtí geilleagracha, tionsclaíochta, agus gnólachtaí áitiúla, ina n-áirítear cothú na feasachta teanga i measc soláthraithe seirbhísí gnó sna limistéir Ghaeltachta agus i mBailte Seirbhíse Gaeltachta.	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le Cumann Tráchtála na Gaeltachta (féach moladh 6.10 thíos) agus eagraíochtaí gnó agus gnólachtaí áitiúla Gaeltachta.
Forbairt na turasóireachta cultúrtha/ oideachais	Údarás na Gaeltachta/Gaelsaoire i gcomhar le gnólachtaí agus seirbhísí turasóireachta Gaeltachta.
Seirbhísí Eaglasta	Deoisí na gContaetha Gaeltachta
Cúram do sheandaoine	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le heagraíochtaí sóisialta Gaeltachta agus le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte.
Cúram do leanaí a bhfuil riachtanais speisialta acu	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le heagraíochtaí sóisialta Gaeltachta agus le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte.
Seirbhísí Sláinte	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte.
Cúrsaí Spóirt	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le cumainn spóirt na Gaeltachta.

TÁBLA 4: LIOSTA TOSAIGH DE NA RÉIMÍSÍ PLEANÁLA ATÁ LE CUR SAN ÁIREAMH SA PHRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA DO LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHATAGÓIR A

CATAGÓIRÍ B AGUS C

RÉIMSE PLEANÁLA	PRÍOMHPHÁIRTITHE LEASMHARA
An Phleanáil Teanga	Údarás na Gaeltachta agus eagraíochtaí éagsúla pobail.
An Phleanáil Oideachais	An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta, Údarás Oideachais na Gaeltachta (féach moladh 6.6 thíos), Comhar na Naíonraí Gaeltachta, Naíonraí agus Scoileanna Gaeltachta agus Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge.
Seirbhísí Tacaíochta Teaghlaigh ina n-áirítear: Seirbhísí cúram leanaí, seirbhísí réamhscoile, seirbhísí comhairleacha teanga do theaghlaigh, seirbhísí iarscoile, gréasáin do thuismitheoirí agus leanaí le Gaeilge, seirbhísí comhairleacha réamhphósta agus réamhbhreithe, feasacht teanga do theaghlaigh, seirbhísí teiripe cainte agus síceolaíochta, agus seirbhísí na mbanaltraí poiblí.	Údarás na Gaeltachta, Ionaid Tacaíochta Teaghlaigh (féach moladh 6.7 thíos) agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte.
Seirbhísí Óige ina n-áirítear cothú na feasachta teanga i measc aos óg na Gaeltachta, campaí agus coláistí samhraidh Gaeltachta.	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le hÓige na Gaeltachta agus eagraíochtaí óige agus eagraíochtaí pobail Gaeltachta de réir mar is cuí.
An Fhorbairt Pobail	Údarás na Gaeltachta i gcomhar leis na Comharchumainn, Comhlachtaí Pobail agus eagraíochtaí pobail Gaeltachta eile.
An Phleanáil d'úsáid na Gaeilge in eagraíochtaí gnó agus poiblí	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le Cumann Tráchtála na Gaeltachta, lucht gnó áitiúil agus eagraíochtaí poiblí eile.
Forbairt na turasóireachta cultúrtha/ oideachais	Údarás na Gaeltachta/Gaelsaioire i gcomhar le gnólachtaí agus seirbhísí turasóireachta Gaeltachta.
Seirbhísí Eaglasta	Deoisí na gContaetha Gaeltachta.

TÁBLA 5: LIOSTA TOSAIGH DE NA RÉIMSÍ PLEANÁLA ATÁ LE CUR SAN ÁIREAMH SA PHRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA DO LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHATAGÓIRÍ B AGUS C

BAILTE SEIRBHÍSE GAELTACHTA

RÉIMSE PLEANÁLA	PRÍOMHPHÁIRTITHE LEASMHARA
An Phleanáil Teanga	Údarás na Gaeltachta agus eagraíochtaí éagsúla pobail.
An Phleanáil Oideachais	An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta, an tÚdarás Oideachais Gaeltachta (féach moladh 6.6 thíos), Comhar na Naíonraí Gaeltachta, Naíonraí agus Scoileanna Gaeltachta agus Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge.
Seirbhísí Tacaíochta Teaghlaigh ina n-áirítear: Seirbhísí cúram leanaí, seirbhísí réamhscoile, seirbhísí comhairleacha teanga do theaghlaigh, seirbhísí iarscoile, gréasáin do thuismitheoirí agus leanaí le Gaeilge, seirbhísí comhairleacha réamhphósta agus réamhbhreithe, feasacht teanga do theaghlaigh, seirbhísí teiripe cainte agus síceolaíochta, agus seirbhísí na mbanaltraí poiblí.	Údarás na Gaeltachta, Ionaid Tacaíochta Teaghlaigh (féach moladh 6.7 thíos) agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte).
An Phleanáil d'úsáid na Gaeilge in eagraíochtaí gnó agus poiblí	Údarás na Gaeltachta i gcomhar le cumainn tráchtála, lucht gnó áitiúil agus eagraíochtaí poiblí eile.
Forbairt na turasóireachta cultúrtha/ oideachais	Údarás na Gaeltachta/Gaelsaoire i gcomhar le gnólachtaí agus seirbhísí turasóireachta Gaeltachta.
Seirbhísí Eaglasta	Deoisí na gContaetha Gaeltachta.

TÁBLA 6: LIOSTA TOSAIGH DE NA RÉIMSÍ PLEANÁLA ATÁ LE CUR SAN ÁIREAMH SA PHRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA DO BHAILTE SEIRBHÍSE GAELTACHTA

6.4 AN PHLEANÁIL FHSICIÚIL AGUS FORBARTHA SA GHAELTACHT

Chun críche an phróisis phleanála thuas agus chun feidhm níos éifeachtaí a thabhairt d'fhorálacha *an Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000*, i dtaca leis an nGaeltacht, moltar go mbunófaí trí Chomhairle Ceantair Gaeltachta le freastal a dhéanamh ar na limistéir Gaeltachta de chuid Chatagóir A, .i. Comhairlí Ceantair Gaeltachta Dhún na nGall, na Gaillimhe agus Chiarraí⁹ agus go bhfágfaí faoi chúram na gComhairlí Ceantair sin pleananna áitiúla a dhéanamh agus riaradh a dhéanamh ar na cúraimí pleanála a eascraíonn as *an Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000*. Moltar go ndéanfaí na cúraimí feidhmeannais a bhaineann leis na cúraimí seo a tharmligean chuig Údarás na Gaeltachta. Moltar go nglacfaí leis na pleananna áitiúla Gaeltachta a d'ullmhófaí mar chuid den phróiseas seo mar pleananna áitiúla Gaeltachta de réir mhír Alt 19(1) den *Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000*.

Moltar freisin go leasófaí *an tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000* le gur féidir le hÚdarás na Gaeltachta feidhmiú mar údarás réigiúnach pleanála don Gaeltacht trí chéile.

Chun feidhm níos éifeachtaí a thabhairt don phróiseas pleanála agus forbartha sa Gaeltacht trí chéile, agus go háirithe sna limistéir Gaeltachta a bhaineann le Catagóir A, moltar freisin:

1. Go n-ullmhófaí cáipéis pholasaí agus treoirlínte náisiúnta a mbeidh bonn reachtúil leo:
 - a. Ina leagfaí síos an bunús atá le pleanáil agus forbairt theangalárnaithe sna limistéir Gaeltachta.
 - b. Ina dtabharfaí treoir do na húdaráis phleanála maidir leis na polasaithe ba chóir dóibh a leanúint, agus dlús na gcainteoirí Gaeilge sa limistéar/sna limistéir Gaeltachta atá faoina gcúram á chur san áireamh.
 - c. Ina dtabharfaí treoir do na húdaráis phleanála maidir leis na meicníochtaí atá ar fáil chun rialú a dhéanamh ar fhorbairtí tithíochta agus eile sna limistéir Gaeltachta agus ar na meicníochtaí sin a chur i bhfeidhm.
 - d. Ina dtabharfaí cosaint do phatrún lonnaithe traidisiúnta na Gaeltachta (ar cuid d'oidhreacht chultúrtha agus teanga na Gaeltachta é) d'fhonn cur le seansanna aos óg na Gaeltachta cur fúthu ina gceantar féin.
2. Go gcuimseodh na pleananna forbartha a d'ullmhófaí do limistéir Gaeltachta Chatagóir A, agus do cheantair eile Gaeltachta de réir mar is cuí, forbairt bhonneagrach, eacnamaíoch, agus shóisialta an limistéir; agus gur i gcomhthéacs an phlean forbartha seo a dhéanfar na próisis forbartha tithíochta agus eile a rialú sa chaoi is gur léir do na húdaráis phleanála agus don phobal na cuspóirí pleanála atáthar a chur i ngníomh.
3. I gcás iarratais ar chead pleanála i limistéir Gaeltachta, is cóir eolas a lorg faoi chúltra teanga agus faoi áitiúlacht na n-iarratasóirí agus faoin úsáid atá beartaithe acu a bhaint as an teach, mar chuid den phróiseas iarratais. D'uireasa na faisnéise seo, is deacair breithiúnas a thabhairt ar na himpleachtaí teanga a bhaineann leis an bhforbairt atá

⁹ Tá fostruchtúir rialtais áitiúil den chineál seo á riaradh ag na Comhairlí Contae i gcás na gComhairlí Ceantair Uirbeacha. Samhlaítear nach mbeadh sé praiticiúil Comhairle Ceantair Gaeltachta a bhunú i gcás Chontae Mhaigh Eo i ngeall nach bhfuil ach toghroinn amháin (Cnoc an Daimh) i gCatagóir A sa chontae seo

beartaithe. Chuige seo, moltar go mbeadh foirm iarratais faoi leith in úsáid d'iarratas ar chead pleanála sna limistéir Ghaeltachta, agus gurbh í an fhoirm chéanna a bheadh in úsáid ag gach údarás pleanála.

4. Agus measúnú á dhéanamh ar iarratais ar chead pleanála do thithe aonair agus d'fhorbairtí tithíochta, go dtabharfaí aird faoi leith ar na cúinsí seo a leanas:
 - a. Dlús na gcainteoirí Gaeilge sa limistéar.
 - b. An tábhacht a bhaineann le daoine óga an limistéir a chumasú le tithe a thógáil agus cónaí ina gceantar féin.
 - c. Riachtanas tithíochta an phobail áitiúil sa limistéar atá i gceist, agus líon na dtithe nua atá de dhíth chun freastal ar mhéadú orgánach an daonra, mar aon leis an bpraghas tithíochta is acmhainn don phobal áitiúil a láimhseáil á chur san áireamh.
 - d. Cumas an infreastruchtúir shóisialta, lena n-áirítear na seirbhísí cúram leanaí, réamhscolaíochta, bunscolaíochta agus iar-bhunoideachais, déileáil le haon athrú a thagann ar chomhdhéanamh sochtheangeolaíoch an phobail mar thoradh ar an bhforbairt atá beartaithe – gan dochar a dhéanamh don tseirbhís a chuireann siad ar fáil trí mheán na Gaeilge do leanaí atá á dtógáil le Gaeilge.
5. Go ndéanfaí na socruithe cuí lena chinntiú go mbeidh na daoine gairmiúla atá i mbun reáchtáil an phróisis phleanála agus forbartha sna limistéir Ghaeltachta cáilithe chun tabhairt faoin obair seo i limistéir Ghaeltachta agus ábalta a ngnóthaí gairmiúla a reáchtáil trí mheán na Gaeilge.
6. Go gcuirfeadh gach údarás pleanála a bhfuil limistéar Gaeltachta faoina chúram tuarascáil staitistiúil ar fáil ar bhonn bliantúil a chuirfeadh eolas cruinn ar fáil d'institiúidí eile a bhfuil cúraimí pleanála orthu i leith na Gaeltachta maidir leis na patrúin forbartha tithíochta agus eile atá sna limistéir éagsúla Ghaeltachta agus na himpleachtaí atá acu do dhlús na gcainteoirí Gaeilge sna limistéir sin.
7. Go ndéanfaí an córas iomlán pleanála a chur i gcrích sa Ghaeltacht ar bhealach straitéiseach agus é mar chuspóir aige go gcuirfí le dlús na gcainteoirí Gaeilge i gceantair de chuid Chatagóirí A agus B go háirithe.

I bhfianaise laige dhlús na gcainteoirí Gaeilge sa Ghaeltacht trí chéile i láthair na huaire, meabhraítear anseo gur cóir coinníoll teanga a cheangal le gach forbairt tithíochta, idir thithe aonair agus fhorbairtí tithíochta, i limistéir Ghaeltachta A agus B go háirithe, sa chaoi is nach ndéanfar tuilleadh maolaithe ar an dlús atá riachtanach le hinbhuanaitheacht na bpobal Gaeilge seo a chinntiú.

6.5 CRITÉIR MHEASÚNAITHE DON PHRÓISEAS PLEANÁLA TEANGA

Moltar gurb iad na cleachtais agus na spriocanna seo a leanas ba chóir don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta a úsáid mar chritéir mheasúnaithe agus iad ag déanamh breithiúnais ar fhiúntas agus ar éifeacht na bpleananna teanga a chuirtear faoina mbráid de réir na moltaí ag 6.3 thuas:

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir A

Moltar go bhfeidhmeofaí na critéir seo a leanas, *inter alia*, do phobail Chatagóir A:

1. 67% den daonra a bheith ina gcainteoirí laethúla Gaeilge de réir fhaisnéis an Daonáirimh agus 65% de na teaghlaigh a bhfuil leanaí acu i réimse aoise na scéime a bheith i dteideal deontais SLG faoin scéim leasaithe.
2. Úsáid na Gaeilge a bheith in uachtar i nósmaireachtaí sóisialta agus institiúideacha an limistéir.
3. An teagasc ar fad (cé is moite de ranganna Béarla) ag an mbunleibhéal agus ag an dara leibhéal a riaradh trí Ghaeilge ón gcéad lá scoile, agus go mbeidh polasaí iompar teanga á fheidhmiú go héifeachtach sna scoileanna a thacaíonn le húsáid na Gaeilge mar theanga shóisialta lasmuigh den seomra ranga.
4. Curaclam na scoileanna a bheith á fheidhmiú ar bhealach a fheileann do riachtanais daltaí arb í an Ghaeilge a gcéad teanga.
5. Socruithe faoi leith a chur i bhfearas sna limistéir seo chun tacú le leanaí nach bhfuil an Ghaeilge acu an teanga a shealbhú sula bhfreastalóidh siad ar naíonra, ar bhunscoil nó ar iar-bhunscoil (féach moladh 6.6 thíos), chun gur féidir leis na hinstiúidí oideachais sin i limistéar Chatagóir A feidhm a thabhairt do pholasaí iontrála scoile a dheimhníonn go bhfuil sé riachtanach Gaeilge a bheith ag na leanaí a chláraíonn leis an scoil ón gcéad lá.
6. Go mbeidh seirbhísí tacaíochta teaghlaigh Gaeilge (ar a n-áirítear seirbhísí cúram leanaí, seirbhísí réamhscolaíochta agus seirbhísí comhairleacha teaghlaigh), agus socruithe faoi leith déanta, nuair is cúí, do leanaí a bhfuil an Ghaeilge mar theanga bhaile acu agus do leanaí nach bhfuil aon Ghaeilge acu.
7. Clubanna óige a bheith á riaradh trí Ghaeilge agus polasaí iompar teanga a bheith á fheidhmiú iontu.
8. Clubanna óige, campaí samhraidh agus imeachtaí spóirt agus sóisialta eile don óige a riaradh ar bhealach a chuireann siamsaíocht agus imeachtaí ar bun don aos óg, ach a mhisníonn an t-aos óg freisin le dul i ngleic leis na dúshláin a bhaineann le Gaeilge a labhairt lena chéile agus le hinmharthanacht a bpobail mar phobal Gaeltachta.
9. Cumainn spóirt agus caithimh aimsire an limistéir a bheith á riaradh trí Ghaeilge.

10. Seirbhísí eaglasta an cheantair a bheith trí Ghaeilge.
11. Coistí Pobail agus comharchumainn a bheith á riaradh trí Ghaeilge.
12. Freastal gníomhach ar an bpobal áitiúil i nGaeilge i gcuideachtaí/ngnólachtaí an cheantair.
13. Polasaí fostaíochta a fheidhmiú i ngnólachtaí an cheantair a chinntíonn go mbeidh ar chumas na gcuideachtaí/ngnólachtaí seirbhís trí Ghaeilge a chur ar fáil.
14. Tosaíocht agus cosaint a thabhairt don Ghaeilge maidir le feidhmiú an chórais phleanála sa chaoi go gcinntíonn an pobal nach ndéanfar imeallú ná cúngú ar an nGaeilge atá i réim sa cheantar de bharr na pleanála mífheiliúnaí.

Limistéir Ghaeltachta Chatagóirí B agus C

Moltar go bhfeidhmeofaí na critéir seo a leanas, *inter alia*, do phobail Chatagóirí B agus C:

1. I gcás Chatagóir B, 44% den daonra a bheith ina gcainteoirí laethúla Gaeilge de réir fhaisnéis an Daonáirimh agus 30% de na teaghlaigh a bhfuil leanaí acu i réimse aoise na scéime a bheith i dteideal dheontais SLG faoin scéim leasaithe.
2. I gcás Chatagóir C, 30% den daonra a bheith ina gcainteoirí laethúla Gaeilge de réir fhaisnéis an Daonáirimh agus 10% de na teaghlaigh a bhfuil leanaí acu i réimse aoise na scéime a bheith i dteideal dheontais SLG faoin scéim leasaithe.
3. Gréasáin Ghaeilge a bheith gníomhach i measc an phobail.
4. Oideachas trí Ghaeilge (cé is moite de ranganna Béarla) ag an mbunleibhéal agus ag an dara leibhéal a bheith curtha ar fáil do dhaltaí an cheantair.
5. Polasaithe iompar teanga a dhréachtú agus a fheidhmiú sna scoilleana a thacaíonn le húsáid na Gaeilge mar theanga shóisialta lasmuigh den seomra ranga.
6. Go mbeadh seirbhísí tacaíochta teaghlaigh teangalárnaithe (ar a n-áirítear seirbhísí cúram leanaí, seirbhísí réamhscolaíochta agus seirbhísí comhairleacha teaghlaigh), agus socruithe faoi leith a bheith déanta, nuair is cuí, do leanaí a bhfuil an Ghaeilge mar theanga bhaile acu agus do leanaí nach bhfuil aon Ghaeilge acu.
7. Clubanna óige, campaí samhraidh agus imeachtaí spóirt agus sóisialta eile don óige a bheith á riaradh trí Ghaeilge agus polasaí iompar teanga a bheith á fheidhmiú iontu.
8. Seirbhísí eaglasta trí Ghaeilge a bheith ar fáil do phobal Gaeilge an cheantair.
9. Go mbainfí leas as forálacha *an Achta um Phleanáil agus Forbairt, 2000* le cosaint a thabhairt do dhlús na gcainteoirí Gaeilge sa cheantar (i gcás Chatagóir B) agus le huasmhéadú a dhéanamh ar úsáid agus ar fheiceálacht na Gaeilge sna limistéir trí chéile.

Bailte Seirbhíse Gaeltachta

Moltar go bhfeidhmeofaí na critéir, *inter alia*, seo a leanas i dtaca le hiarratais ar stádas mar Bhaile Seirbhíse Gaeltachta:

1. Go sonróaí straitéis úsáide Gaeilge sa riarachán poiblí a bhaineann leis na bailte a bheidh i gceist.
2. Go n-aontófaí cód cleachtais Gaeilge le ceannairí pobail agus institiúidí a bhaineann leis an mbaile.
3. Go sonróaí na seirbhísí Gaeilge a chuirfear ar fáil do chainteoirí Gaeilge agus do phobal Gaeltachta an cheantair.
4. Go mbeadh seirbhís tumoideachais bunscoile agus iar-bhunscoile trí Ghaeilge ar fáil ar an mbaile.
5. Go mbeadh seirbhísí réamhscoile agus cúram leanaí trí Ghaeilge ar fáil ar an mbaile.
6. Clubanna óige agus imeachtaí spóirt agus sóisialta eile don óige a bheith ar fáil trí Ghaeilge ar an mbaile agus polasaí iompar teanga a bheith á fheidhmiú iontu.
7. Go sonróaí ról na Gaeilge sa tsiamsaíocht phoiblí sna bailte seo.
8. Go mbeadh comharthaíocht Ghaeilge in airde ar ghnólachtaí agus ar fhorais sna bailte seo agus go mbeadh an Chomhairle Cathrach/Contae sásta an coinníoll seo a iarraidh mar chuid den phróiseas a bhaineann le hiarratas pleanála a cheadú.
9. Go dtiocfaí ar straitéis aontaithe maidir le riaradh na pleanála áitiúla a mbeadh de thoradh uirthi nach gcuirfí brú ar na pobail Ghaeilge a bheadh in abhantrach seirbhíse na mbailte seo.

6.6 CÓRAS OIDEACHAIS NA GAELTACHTA

I bhfianaise a lárnaí agus atá an córas oideachais ó thaobh bhuanú na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail sna limistéir Ghaeltachta agus i bhfianaise na ndeacrachtaí follasacha a bhaineann le feidhmiú an chórais oideachais sa Ghaeltacht faoi láthair, moltar go dtabharfaí feidhm láithreach do na moltaí a rinneadh roimhe seo sna tuarascálacha *Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta* (Mac Donnacha *et al.* (2005) agus Mac Donnacha (2005)). Sa bhreis ar na moltaí seo, moltar:

1. Go mbunófaí an Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta mar fhoras reachtúil agus go ndéanfadh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta na gnéithe polasaí a bhaineann le gach gné d'fheidhmiú an chórais oideachais sa Ghaeltacht a tharmligean chuig an institiúid reachtúil sin. **Áirítear, *inter alia*, i measc na ngnéithe polasaí atá le tarmligean:**
 - a. Oiliúint réamhsheirbhíse agus inseirbhíse múinteoirí.
 - b. Ábhar agus feidhmiú an churaclaim i scoileanna Gaeltachta.
 - c. Cleachtais i dtaca le hearcú múinteoirí i scoileanna Gaeltachta.

- d. An tSeirbhís Chigireachta i scoileanna Gaeltachta.
 - e. Seirbhísí tacaíochta eile, ar a n-áirítear na seirbhísí síceolaíocha do scoileanna Gaeltachta.
 - f. Polasaithe iontrála do scoileanna Gaeltachta.
 - g. Acmhainní agus áiseanna teagaisc do scoileanna Gaeltachta.
 - h. Lonnú scoileanna agus bunú scoileanna agus seirbhísí nua oideachais.
2. Go mbunófaí, faoi scáth na Comhairle, Údarás nó Bord Oideachais don Ghaeltacht a bheadh freagrach as na cúraimí feidhmiúla a bhaineann le riaradh an chórais oideachais sa Ghaeltacht.
 3. Go mbunófaí Coláiste Oideachais sa Ghaeltacht chun cúrsaí oiliúna trí Ghaeilge a chur ar fáil do mhúinteoirí bunscoile agus iar-bhunscoile, a chuirfeadh san áireamh na riachtanais ghairmiúla ar leith a bhíonn ag múinteoirí a bhíonn ag múineadh i gcórais tumoideachais i scoileanna Gaeltachta.
 4. Go mbunófaí scoileanna sealbhaithe Gaeilge do leanaí Gaeltachta i gCatagóir A nach bhfuil á dtógáil le Gaeilge agus do leanaí a thagann chun cónaithe sa Ghaeltacht nach bhfuil Gaeilge ó dhúchas acu. Moltar go mbeadh soláthar déanta sna scoileanna seo do leanaí ó aois réamhscoile go haois na hiar-bhunscoile chun cur ar a gcumas Gaeilge a shealbhú sula rachaidís isteach i ngnáthchóras oideachais na Gaeltachta. Is é an cuspóir atá leis an moladh seo go gcinnteofar go mbeidh an Ghaeilge go líofa ag gach leanbh Gaeltachta sula nglacfar leis/Léi i ngnáthchóras oideachais na Gaeltachta, ó leibhéal an naíonra go leibhéal na hiar-bhunscoile.
 5. Moltar go mbeadh polasaí iontrála ag gach scoil Ghaeltachta i gCatagóir A a dheimhníonn go gcaithfidh Gaeilge a bheith ag leanaí sula gclárófar iad sa scoil. I gcás scoileanna dara leibhéal Gaeltachta, moltar go mbeadh polasaí iontrála acu atá teoranta do leanaí a bhfuil an Ghaeilge mar theanga bhaile acu agus do leanaí a fuair a gcuid bunoidreachais trí Ghaeilge.
 6. Moltar go ndéanfaí athbhreithniú ar bhonn práinneach ar na socrúithe atá ann faoi láthair chun tumoideachas dara leibhéal a chur ar fáil trí Ghaeilge sna limistéir éagsúla Ghaeltachta.
 7. Moltar go gceapfaí Aire Stáit faoi leith a bheadh freagrach don Aire Oideachais agus Eolaíochta agus don Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta chun cúram a dhéanamh de ghnóthaí Gaeilge agus Gaeltachta sa chóras oideachais.

6.7 SEIRBHÍSÍ TACAÍOCHTA TEAGHLAIGH

Moltar go mbunófaí Ionad Tacaíochta Teaghlaigh i ngach ceantar Gaeltachta agus é mar ról acu feasacht ar chúrsaí teanga a thabhairt do lánúineacha óga Gaeltachta, agus na seirbhísí seo a leanas, *inter alia*, a chur ar fáil:

1. Cúrsaí réamhphósta agus réamhbhreithe
2. Seirbhísí cúram leanaí
3. Seirbhísí réamhscoile

4. Seirbhísí comhairleacha agus tacaíochta teanga do thuismitheoirí atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge
5. Seirbhísí iarchúraim agus iarscoile
6. Cúrsaí tuismitheoireachta
7. Seirbhísí eile do thuismitheoirí agus do leanaí atá á dtógáil le Gaeilge
8. Seirbhísí teiripe labhartha agus síceolaíochta (i gcomhar leis na seirbhísí sláinte).

6.8 SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE

Moltar an scéim a leasú chun:

1. Go léireofaí do thuismitheoir(i) sula saolófaí a gcéad pháiste go mb'fhéidir leo clárú leis an scéim.
2. Go léireofaí céard iad na cleachtais teanga atá an scéim a mholadh.
3. Go mbeadh tréimhse na scéime teoranta do theaghlaigh a bhfuil leanaí acu san aoisghrúpa ó aois faoi bhun bliana go dtí seacht mbliana.
4. Gur féidir le teaghlaigh nach bhfuil an Ghaeilge ach ag duine amháin de na tuismitheoirí tairbhe a bhaint as an scéim, ar an tuiscint go bhfuil straitéis teanga oiriúnach á leanúint ag an teaghlach, .i. gur Gaeilge amháin a labhraíonn an tuismitheoir ag a bhfuil Gaeilge leis an gclann agus go dtacaíonn an tuismitheoir eile leis an straitéis seo.
5. Go mbeadh na leanaí ag freastal ar sheirbhís cúram leanaí atá ag feidhmiú trí Ghaeilge go hiomlán sa chás go bhfuil an bheirt tuismitheoirí ag obair go lánaimseartha, nó sa chás nach é/i an tuismitheoir ag a bhfuil Gaeilge atá ag déanamh cúraim den chlann sa bhaile.
6. Go n-íocfaí deontas €5,000 in aghaidh na bliana ar feadh thréimhse na scéime, le gach teaghlach a chláraíonn faoin scéim chun cabhrú leo íoc as na costais chúram leanaí atá i gceist nó chun cur ar chumas an tuismitheora ag a bhfuil Gaeilge aire a thabhairt don chlann sa bhaile.
7. Gur trí chuirteanna ar na teaghlaigh sa bhaile a dhéanfar measúnú ar éifeacht na scéime.

Moltar go mbeadh gach teaghlach a bhfuil cónaí orthu laistigh de na limistéir éagsúla Ghaeltachta i dteideal cur isteach ar scéim leasaithe SLG, ach nach gcuirfear as an áireamh, de bharr aon athruithe a dhéanfaí ar na limistéir reachtúla amach anseo, aon teaghlach atá i dteideal tairbhe a bhaint as an scéim reatha faoi láthair.

6.9 CÚRSAÍ ÓIGE

Moltar:

1. Go neartófaí agus go bhforbrófaí Óige na Gaeltachta agus go mbeadh dhá ghné faoi leith ag baint le cúram na heagraíochta:

- a. Óg-eagraíocht láidir Ghaeltachta a bheidh ag feidhmiú go hiomlán trí Ghaeilge a bhunú do dhaoine óga Gaeltachta. Moltar go mbeadh an óg-eagraíocht seo dírithe ar fhéiniúlacht na ndaoine óga mar shaoránaigh de chuid na Gaeltachta a threisiú, chomh maith leis na gnáthghníomhaíochtaí óige a réachtáil.
 - b. Seirbhísí don óige a fhorbairt agus a réachtáil sna limistéir éagsúla Ghaeltachta.
2. Go mbunófaí Coláiste Samhraidh Gaeltachta do dhaoine óga Gaeltachta a bhfuil Gaeilge líofa acu, a thabharfadh deis do dhaoine óga ó na limistéir éagsúla Ghaeltachta aithne a chur ar a chéile.
 3. Go dtabharfaí, leis na tionscadail thuas agus ar bhealaí eile, faoi ‘chultúr óige’ Gaeilge a chothú agus a bhuanú, chomh mór agus is féidir.

6.10 LUCHT GNÓ NA GAELTACHTA

Moltar go mbunófaí Cumann Tráchtála do lucht gnó na Gaeltachta, a mbeadh sé mar ról aige, *inter alia*, feasacht teanga a chothú ina measc, agus léargas a thabhairt dóibh ar an gceangal atá idir leas na Gaeilge agus leas eacnamaíoch na Gaeltachta, a gcuid cuideachtaí/ gnólachtaí féin san áireamh.

6.11 BORD ÚDARÁS NA GAELTACHTA

I bhfianaise an leagain amach nua a mholtar anseo i dtaca le leasú stádas reachtúil na limistéar Gaeltachta, moltar comhdhéanamh Bhord Údarás na Gaeltachta a leasú, mar seo a leanas:

1. Go mbunófaí dhá thoghcholáiste do thoghchán an Údaráis – ceann do na limistéir Ghaeltachta atá i gCatagóir A, agus ceann do na limistéir Ghaeltachta atá i gCatagóirí B agus C.
2. Go mbeadh deichniúr ionadaithe (10) de chuid an Bhoird le toghadh ag Toghcholáiste Gaeltachta Chatagóir A mar seo a leanas:
 - a. An seisear iarrthóirí (2 iarrthóirí x 3 chontae) is airde a ghnóthaíonn vótaí sa toghlach iomlán agus a bhfuil cónaí air/uirthi i limistéir Chatagóir A chontaetha Dhún na nGall, na Gaillimhe agus Chiarraí, is é sin, beirt le toghadh as gach ceann de na contaetha sin.
 - b. An t-iarrthóir (1) is airde a ghnóthaíonn vótaí sa toghlach iomlán agus a bhfuil cónaí air/uirthi i limistéar Chatagóir A Chontae Mhaigh Eo.
 - c. An triúr iarrthóirí (3) eile is airde a ghnóthaíonn vótaí sa toghlach iomlán.
3. Go mbeadh ochtar ionadaithe (8) de chuid an Bhoird le toghadh ag an Toghcholáiste Gaeltachta do Chatagóirí B agus C mar seo a leanas:
 - a. An t-iarrthóir aonair is airde ó gach contae Gaeltachta a ghnóthaíonn an vóta is airde sa toghlach iomlán.
 - b. An t-iarrthóir aonair eile is airde a ghnóthaíonn vóta sa toghlach iomlán.

6.12 FORBAIRT AR ACMHAINNÍ DAONNA

Feictear go bhfuil impleachtaí ag na moltaí thuas agus ag na dúshláin a thuiriscítear sa tuarascáil seo don raon scileanna atá ar fáil sna heagraíochtaí éagsúla atá i mbun cúraimí pleanála teanga agus eile sa Ghaeltacht i láthair na huaire. Moltar go ndéanfaí athbhreithniú ar fhardal scileanna na n-eagraíochtaí ó thaobh na pleanála teanga de, agus go gcuirfí acmhainní ar fáil a chuideodh le próisis chumasaithe agus leis an oiliúint ghairmiúil atá de dhíth le feidhm a thabhairt do mholtaí na tuarascála seo sna réimsí freagrachta a bhaineann leis na heagraíochtaí éagsúla.

6.13 ATHLEAGAN AMACH AR CHUID DE NA TOGHRANNA GAELTACHTA

Agus an taighde seo á dhéanamh, thángthas ar roinnt toghranna Gaeltachta ar léirigh faisnéis an Daonáirimh ina leith go raibh líon na gcainteoirí gníomhacha Gaeilge iontu an-íseal, ach gur bhraith na taighdeoirí, cé nach rabhamar ábalta sin a chruthú leis an bhfaisnéis a bhí ar fáil dúinn, go raibh póca láidir Gaeilge i gcuid amháin den toghroinn agus nach raibh aon Ghaeilge nó gur beag Gaeilge a bhí sa chuid eile di. Tá tagairt shonrach déanta do chás amháin acu seo, .i. toghroinn Chill Chuimín i gCo. na Gaillimhe i bhFochaibidil 3.1 thuas, ach meastar go bhféadfadh roinnt bheag toghranna eile a bheith i gceist. Chun anailís den chineál seo a éascú sa todhcháí moltar go rachfaí i gcomhairle leis an bPríomh-Oifig Staidrimh féachaint an féidir athleagan amach a dhéanamh ar na toghranna atá ar imeall na Gaeltachta chun bailte fearainn a bhfuil gréasáin Ghaeilge ar marthain go fóill iontu a chomhtháthú le toghranna in aice leo a bhfuil próifíl teanga den chineál céanna acu. Bhainfeadh comhtháthú na dtoghrann i gceantar Ráth Chairn i gCo. na Mí, .i. an Ráth Mhór, Baile Átha Buí and Cill Bhríde (féach Fochaibidil 3.1 thuas) le leasú den chineál seo, mar shampla. Mar chuid den phróiseas seo, moltar go ndéanfaí na páirt-toghranna a bhfuil/a mbeidh stádas Gaeltachta acu a chomhtháthú leis na toghranna in aice leo a bhfuil stádas Gaeltachta freisin acu.

7 FOCAL SCOIR

Tugadh faoin staidéar seo ar mhaithe le teacht ar thuiscint níos fearr ar an dinimic shóisialta agus na cúinsí sochtheangeolaíocha a bhaineann leis na dúshláin atá ann d'inmharthanacht na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail sa Ghaeltacht agus chun clár nua oibre a bhunú ina bhféadfar aghaidh a thabhairt ar na dúshláin teanga atá i gceist. Is léir go nochtann torthaí an staidéir bagairtí soiléire d'inmharthanacht na Gaeilge mar theanga phobail, ach comhthreomhar le léiriú a thabhairt ar na bagairtí agus na dúshláin seo, léirítear sna moltaí atá ag eascairt as an taighde seo straitéis le dul i ngleic leis na dúshláin agus na laincísí teanga atá le sárú ag na pobail Ghaeilge faoi láthair.

Ba é príomhaidhm an staidéir na constaicí agus na deacrachtaí a bhain leis an straitéis a cleachtadh go dtí seo a shainiú sa chaoi is go mbeimid in ann foghlaim ó na laincísí, ach lena chois sin, tógáil ar na buntáistí agus na buanna teanga a cruthaíodh go nuige seo, ar mhaithe le straitéis dhinimiciúil éifeachtach a mholadh don chur chuige a chleachtfar as seo amach.

Sa chomhthéacs seo ní mór dúinn naoi gcúinse shuntasacha dhearfacha a choinneáil san áireamh a bheidh ina gcrann taca láidir do na straitéisí agus na pleananna teanga atá á moladh anseo, agus atá le cur i bhfeidhm ag na cineálacha éagsúla pobal teanga:

- An dearcadh dearfach i leith na Gaeilge a thug an fhoireann taighde faoi deara i ngach ceantar atá faoi chaibidil sa staidéar seo, agus go háirithe i measc dhaoine óga na Gaeltachta.
- Cumas réasúnta ard sa Ghaeilge i gcuid mhór de na ceantair Ghaeltachta, go háirithe i measc an aosa óig.
- Toilteanas cuid mhór de na hinstiúidí pobail sna ceantair éagsúla feidhmiú ar bhealach atá i gcomhréir le tuiscint theangeolaíoch ar an nGaeltacht in ainneoin úsáid na Gaeilge mar theanga phobail a bheith dulta i léig i gcuid de na ceantair sin.
- Fonn an Stáitchórais a dhícheall a dhéanamh ar mhaithe le hinbhuanaitheacht na bpobal Gaeilge a chinntiú.
- An tacaíocht leanúnach atá léirithe ag Rialtais uile na tíre ó bunaíodh an Stát do chaomhnú na Gaeltachta mar phobal teanga faoi leith.
- Líon na n-institiúidí pobail agus Stáit atá toilteanach feidhm a thabhairt d'úsáid na Gaeilge ina gcuid cleachtas agus imeachtaí.
- Líon mór cainteoirí Gaeilge nach de bhunadh na Gaeltachta iad, a cruthaíodh de bharr polasaithe teanga an Stáit Éireannaigh, a bhfuil an Ghaeltacht luachmhar dóibh mar chuid dá bhféiniúlacht chultúrtha féin, agus comhbhá mhuintir na hÉireann trí chéile leis an nGaeltacht.
- Bainimid le ceann de na geilleagair is rathúla ar domhan agus tá na hacmhainní againn dá réir le muid féin a chumasú chun dul i ngleic leis na dúshláin teanga a shonraítear sa tuarascáil seo.
- In ainneoin shiarghluaiseacht an aistrithe teanga ón seachtú haois déag i leith, ina cuid comhthéacsanna éagsúla, maireann pobail Ghaeilge Ghaeltachta fós in Iarthuaisceart Dhún na nGall, i gConamara Theas agus Oileáin Árann, in Iarthar Chorca Dhuibhne, in Iarthuaisceart Iorrais agus, ina theannta sin, maireann gréasáin Ghaeilge i gceantair éagsúla de chuid na seacht gcontae reatha Gaeltachta.

Moltar breathnú go réalaíoch ar na buanna seo, agus cinn nach iad, in éineacht leis na dúshláin shoiléire atá ann d'inhuanaitheacht na Gaeilge mar theanga phobail, agus muid mar shaoránaigh, mar fheidhmeannaigh eagraíochtaí agus mar phobal teanga ag tabhairt aghaidh ar na straitéisí teanga a d'fhéadfadh teacht i gcabhair orainn sa ghéarchéim theanga a bhfuilimid i ngleic léi. Cuirfear leis an dóchas go dtiocfaidh rath ar ár gcuid straitéisí pleanála teanga má éiríonn linn cur le chéile inár gcuid iarrachtaí cinniúint na Gaeltachta mar shainphobal teanga a thabhairt slán.

NODA, TAGAIRTÍ AGUS LEABHARLIOSTA

Noda

Cat.	Catagóir
CCM	Cóimheas Caighdeánaithe Minicíochta
CL	Cainteoirí Laethúla
CNG	Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge
D	Daonáireamh
DD	Díospóireachtaí Dháil Éireann
DS	Díospóireachtaí Sheanad Éireann
GSE	Grúpa Socheacnamaíoch
Lch / Lgh	Leathanach / Leathanaigh
NIRSA	An Institiúid Náisiúnta um Anailís Réigiúnach agus Spásúil, OÉ Maigh Nuad
OAG	Oifig Aire na Gaeltachta
OGCC	Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng
POS	An Phríomh-Oifig Staidrimh
PFC	Plean Forbartha Contae
RTT	Ráiteas Tionchar Teanga
SLG	Scéim Labhairt na Gaeilge
TR	Toghroinn

Tagairtí¹⁰

1. Foinsí Stáit

Tuairiscí agus Cáipéisí Stáit/Rialtais

Coimisiún na Gaeltachta (1926). *Gaeltacht Commission: Report*. BÁC: Oifig an tSoláthair.

Coimisiún na Gaeltachta (2002). *Tuarascáil*. BÁC: An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gaeltachta agus Oileán.

CILAR – Committee on Irish Language Attitudes Research (1975). *Tuarascáil*. BÁC: Oifig an tSoláthair.

CNG – Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge (1945). ‘Tuairisc ar chruinnithe Bhord na nOifigeach, Lúnasa 1945’, ar fáil in Ní Chinnéide (1997: 14).

CNG (1947). ‘Dul chun cinn na Gaeilge’. BÁC: Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge.

CNG (1949). *Tuarascáil Bhliantúil 1948–49*. BÁC: Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge.

CNG (1952). ‘Memorandum to Mr. Seán Lemass, T.D., Minister for Industry and Commerce on the matter of the Preservation of the Gaeltacht’ i gComhad C1/ 2, Roinn na Gaeltachta.

CNG (1953). *Memorandum for the Taoiseach: A Board for the Gaeltacht*. BÁC: Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge.

OAG – Oifig Aire na Gaeltachta (1956). ‘Determination of Gaeltacht Areas’ i gComhad S15811B, Roinn an Taoisigh.

OGCC – Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng (1953). ‘Observations of the Committee (Idir-Ranna) on the Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge Memorandum dated 22 Deireadh Fómhair, 1953 and entitled “Memorandum for the Taoiseach: A Board for the Gaeltacht” ’ i gComhad A22, Roinn na Gaeltachta.

10 Cuirtear liosta na dtagairtí a bhaineann leis an bpríomhthuarascáil ar fáil anseo.

- OGCC (1954) 'Miontuairiscí an Choiste Eadar Roinne (Gaeltachta) 7 Aibreán 1954' i gComhad A4, Roinn na Gaeltachta.
- OGCC (1955: 10-11). Nótaí Sheáin Mhig Fhloinn ar rún an tSeanaid: 'Forbairt agus Caomhnú na Gaeltachta – Tairiscint (2 Samhain 1955)' i gComhad A 22, Roinn na Gaeltachta.
- POS – An Phríomh-Oifig Staidrimh (1926). 'Census of Population 1926'.
- POS (1956). 'Census of Population, 1956: Irish Language Inquiry', cáipéis neamhfhoilsithe.
- POS (2002). *Census 2002 Reports*.
- Rialtas na hÉireann (2001). *Plean Forbartha Náisiúnta na hÉireann, 2000–2006*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Rialtas na hÉireann (2002). *Straitéis Spásúil Náisiúnta 2002–2020*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Údarás na Gaeltachta. (2004). *Tuarascáil Bhliantúil 2004*.

Tuairiscí agus Cáipéisí Údarás Áitiúil

- Bwrdd yr Iaith (2005) *Planning and the Welsh Language: The Way Ahead*. Leabhrán ullmhaithe ag na húdaráis áitiúla sa Bhreatain Bheag, The Home Builders Federation agus Tionól na Breataine Bige.
- Comhairle Contae Chiarraí (2006). *Plean Limistéir Áitiúil, An Daingean 2006–2012*.
- Comhairle Contae Chorcaí (2003). *Plean Forbartha Chontae Chorcaí 2003–2009*.
- Comhairle Contae Dhún na nGall (2006). 'Cur Chuige Úr do Phleanáil Áitiúil Ceantair agus do Chur i bhFeidhm an Phlean i nGaeltacht Dhún na nGall' (Dréachtcháipéis).
- Comhairle Contae Mhaigh Eo (2003). *Plean Forbartha Chontae Mhaigh Eo 2003–2009*.
- Lynch, C. (2005) 'Planning in Gaeltacht Areas. Guidelines for Regional and Planning Authorities', cáipéis neamhfhoilsithe a réitíodh faoi chúram NASC do na húdaráis Áitiúla.
- PFCCC 2003–09 *Plean Forbartha Chomhairle Contae Chiarraí 2003–09*.
- PFCD 2000–06 *Plean Forbartha Chontae Dhún na nGall 2000–06*.
- PFCD 2006 *Plean Forbartha Chontae Dhún na nGall 2006*.
- PFCG 1997–03 *Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 1997–2003*.
- PFCG 2003–09 *Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2003–09*.
- PFCM 2001–07 *Plean Forbartha Chontae na Mí 2001–07*.
- PFPL 1999 *Plean Forbartha Phort Láirge 1999*.
- PFPL 2005–11 *Plean Forbartha Phort Láirge 2005–11*.
- PGCRHS 2000 *Plean Gníomhaíochta do Cheantar na Rinne/Heilvic agus don Sean Phobal 2000*. CAAS (Environmental Services) Ltd. do Chomhairle Contae Phort Láirge.

Díospóireachtaí Dháil Éireann (DD):

- DD (1946). 'Irish Language in the Gaeltacht – Motion', Iml. 99, 20 Feabhra.
- DD (1946a). 'Irish-speaking Districts – Written Answer', Iml. 103, 20 Samhain.
- DD (1956). 'An Bille Airí agus Rúnaithe (Leasú), 1956 – An Dara Céim', Iml. 156, 19 Aibreán.
- Ar fáil: <http://www.oireachtas-debates.gov.ie/en.toc.dail.html>, a ceadaíodh an 15 Nollaig 2005.

Díospóireachtaí Sheanad Éireann (DS):

DS (1955). 'Aireacht na Gaeltachta', Iml. 45, 2 Samhain.

Ar fáil: <http://historical-debates.oireachtas.ie/S/0045/S.0045.195511020004.html>, a ceadáíodh an 4 Eanáir 2006.

Comhaid Stáit sa Chartlann Náisiúnta

Roinn na Gaeltachta

A1/ 2: Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng: Tuarascála [sic].

A1/ 3: Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng: Tuarascála, 3 Aibreán 1954.

A4: Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng 1951–56, An Coiste Eadar Roinne.

A4/ 1: Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng, An Coiste Eadar Roinne, Miontuairiscí.

A22: Oifig na Gaeltachta agus na gCeantar gCúng, Aireacht na Gaeltachta: Bunú.

C1/ 2: Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge 1949–53.

D1B: Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge 1947–48.

Roinn an Taoisigh

S13696A: Preservation of the Gaeltacht, 1945–53.

S15563: An Coiste i dtuairisc na Gaeilge, Cóipeanna de Chomhfhreagras agus de Mheamraim, 1953–56.

S15811A: Gaeltacht Area.

S15811B: Gaeltacht Area, 1956.

S15744A: Gaeltacht Areas: Proposed Ministry to deal with Cultural and Economic Problems, 1954.

S15744B: Gaeltacht Areas: Proposed Ministry to deal with Cultural and Economic Problems, 1955–56.

S15744D: Gaeltacht Areas: Proposed Ministry to deal with Cultural and Economic Problems, 1956.

2. Leabhair/Ailt/Caibidlí/Tráchtas

de Blaghad, E. (1950). *The State and the Irish Language*. Cathair na Mart: Foilseacháin Náisiúnta Teoranta do Chomhdháil Náisiúnta na Gaeilge.

Fotheringham, A.S., C. Brunson agus M.E. Charlton (2000). *Quantitative Geography*. Londain: Sage.

Harris, J. (2006). *Irish in Primary Schools: Long-Term National Trends in Achievement*. BÁC: An Roinn Oideachais agus Eolaíochta.

Hindley, R. (1990). *The Death of the Irish Language*. Londain: Routledge.

Lindsay, P. (1992). *Memories*. BÁC: Blackwater.

Mac Aodha, B. (1971). *Galway Gaeltacht Survey*. Social Sciences Research Centre. University College Galway.

Mac Donnacha, S. (2000). 'An Bille Pleanála agus An Ghaeltacht' in *Pléaráca 2000*. Conamara: Pléaráca.

Mac Donnacha, S., F. Ní Chualáin, A. Ní Shéaghdha agus T. Ní Mhainín (2005). *Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta*. BÁC: An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

- Mac Donnacha, S. (2005). *Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta: Léargas ó na Príomhoidí, na Múinteoirí agus na Tuismitheoirí*. BÁC: An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.
- MacKinnon, K. (1994). *Gaelic in 1994: Report to the Euromosaic Project*. Ferintosh, the Black Isle: SGRÙD.
- McLeod, W. (eag.) (2006). *Revitalising Gaelic in Scotland: Policy, Planning and Public Discourse*. Dún Éideann: Dunedin Academic Press.
- Mooney, A. (2001). 'The Role of Planning in Protecting and Maintaining the Language and Culture of Gaeltacht Areas'. Tráchtas MA. An Coláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath.
- Nic Aoidh, M. (2006). 'Pròiseact Plana Cànain nan Eilean Siar: A' chiad ìre – rannsachadh air suidheachadh na Gàidhlig anns na h-Eileanan Siar', in McLeod (2006: 73-86).
- Ní Chinnéide, M. (1997). 'Stair na Comhdhála', lámhscríbhinn neamhfhoilsithe ar Stair Chomhdháil Náisiúnta na Gaeilge.
- Ní Ghrádaigh, N. (1993). 'Gaeltacht Ráth Chairn: Suirbhé Sochtheangeolaíochta 1993'. Suirbhé neamhfhoilsithe.
- Ní Labhradha, M. (2002). 'Staid agus Stádas na Gaeilge i Measc Óige Chorr na Móna Inniu'. Tráchtas MA. Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.
- Ó Cinnéide, M., S. Mac Donnacha agus S. Ní Chonghaile (2001). *Polasaithe agus Cleachtais Eagraíochtaí Éagsúla le Feidhm sa Ghaeltacht*. BÁC: An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta.
- Ó Cuív, B. (1951). *Irish Dialects and Irish-Speaking Districts*. BÁC: Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath.
- Ó Curnáin, B. (2007). *The Irish of Iorras Aithneach, County Galway*. Iml. I-IV. BÁC: Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath.
- Ó Giollagáin, C. (2002). 'Scagadh ar rannú cainteoirí comhaimseartha Gaeltachta: gnéithe d'antraipeolaíocht teangeolaíochta phobal Ráth Chairn', in *The Irish Journal of Anthropology*, Iml. 6, 25-56. Maigh Nuad: Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad.
- Ó Giollagáin, C. (2004). 'Ár scéal inár dteanga féin: Dinimicí teanga Ghaeltacht ár linne', lgh. 153-70, in Ó Conaire, B. (eag.). *Aistí ag iompar scéil: In ómós do Shéamas P. Ó Mórdha*, BÁC: An Clóchomhar.
- Ó Giollagáin, C. (2005). 'Gnéithe d'antraipeolaíocht theangeolaíoch Phobal Ros Muc, Co. na Gaillimhe', in Kirk, J. agus D. Ó Baoill (eag.). *Legislation, Literature and Sociolinguistics: Northern Ireland, the Republic of Ireland, and Scotland*. Belfast Studies in Language, Culture and Politics 13, 138-62. Béal Feirste: Cló Ollscoil na Banríona.
- Ó Giollagáin, C. (2006). 'Gnéithe de Stair Theorainn na Gaeltachta: coimhlint idir dhá riachtanas', lgh. 95-116, in Doyle, A. agus S. Ní Laoire (eag.). *Aistí ar an Nua-Ghaeilge in Ómós do Bhreandán Ó Buachalla*. BÁC: Cois Life.
- Ó Glasáin, M. (1990). *Language Shift among Schoolchildren in Gaeltacht Areas 1974-1984: An Analysis of the Distribution of £10 Grant Qualifiers*. BÁC: Institiúid Teangeolaíochta Éireann.
- Ó Riagáin, P. (1971). *The Gaeltacht Studies: A Development Plan for the Gaeltacht*. BÁC: An Foras Forbartha.
- Ó Riagáin, P. (1978). 'The Language Factor in Regional Planning – The Gaeltacht Example'. *Administration*, Iml. 26, Uimh. 2.
- Ó Riagáin, P. (1982). 'Athrú agus Buanú Teanga sa Ghaeltacht' in *Taighde Sochtheangeolaíochta agus Teangeolaíochta sa Ghaeltacht*. BÁC: Institiúid Teangeolaíochta Éireann: 3-28.

- Ó Riagáin, P. (1992). *Language Maintenance and Language Shift as Strategies of Social Reproduction: Irish in the Corca Dhuibhne Gaeltacht 1926–1986*. BÁC: Institiúid Teangeolaíochta Éireann.
- Ó Riagáin, P. (1997). *Language Policy and Social Reproduction: Ireland 1893–1993*. Oxford: Clarendon Press.
- Ó Riagáin P. agus M. Ó Gliasáin (1994). *National Survey on Languages 1993: Preliminary Report*. BÁC: Institiúid Teangeolaíochta Éireann.
- Ó Torna, C. (2005). *Cruthú na Gaeltachta 1893–1922*. BÁC: Cois Life.
- Romaine, S. (1994 [2000]). *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.

4. Nuachtáin/Irisí

- Ó hÉallaithe, D. (1999). 'Uair na Cinniúna don Ghaeltacht', *Cuisle*, Imleabhar 5, Feabhra, 10-13.
- Ó hÉallaithe, D. (2002). 'Todhchaí na Gaeltachta', *Foinse*, 19 Bealtaine, 10-12.
- Ó hÉallaithe, D. (2003). 'Scéim Labhairt na Gaeilge: Anailís ar fhiigiúirí 2001/02', *Foinse*, 5 Eanáir, 8-10.
- Ó hÉallaithe, D. (2004). 'Cé mhéad a labhrann Gaeilge?', *Foinse*, 4 Aibreán, Faobhar 6: 20-21.
- Ó hÉallaithe, D. (2005). 'Lagú cheantair láidre Gaeilge', *Foinse*, 27 Samhain, 12-13.
- Ó hÉigeartaigh, S. (1953). 'Gaeltacht Teoranta', *Comhar*, Iúil, 17-23.

5. Reachtaíocht an Oireachtais agus Ionstraimí Reachtúla

An tAcht Airí agus Rúnaithe (Leasú), 1956
Acht na mBéilí Scoile (Gaeltacht), 1930
An tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000
An tAcht Oideachais, 1998
Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003
Acht na dTithe (Gaeltacht), 1929
Ordú na Limistéar (Gaeltacht), 1956
Ordú na Limistéar (Gaeltacht), 1967
Ordú na Limistéar (Gaeltacht), 1974
Ordú na Limistéar (Gaeltacht), 1982
Ordú na nOifigí agus na bhFeidhmeannas Áitiúil (Gaeltacht), 1928
Rialacháin na nOifigeach Áitiúil (An Ghaeilge), 1944
Na Rialacháin Phleanála agus Forbartha, 2001
 Foinse: www.irishstatutebook.ie; www.achtanna.ie

6. Agallaimh, Teagmhálacha Fóin/Ríomhphoist agus Cainteanna Comhdhála

- Carroll, P. (2006). Oifigeach Riaracháin, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae na Gaillimhe. Agallaimh theileafóin, Márta 2006.
- Enright, M. (2006). Pleanálaí Sinsearach Feidhmiúcháin, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Chiarraí. Agallaimh theileafóin, Feabhra 2006.

- Gavin, L. (2006). Innealtóir Sinsearach, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae na Gaillimhe. Agallamh, Márta 2006.
- Hynes, G. (2006). Innealtóir Sinsearach Feidhmiúcháin, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Phort Láirge. Agallamh, Feabhra 2006.
- Kavanagh, L. (2006). Innealtóir Sinsearach Feidhmiúcháin, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae na Gaillimhe. Agallamh teileafóin, Meitheamh 2006.
- Mac Giolla Chomhail, P. (2006). Stiúirthóir na Pleanála agus na Forbartha Eacnamaíochta, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Dhún na nGall. Agallamh teileafóin, Meán Fómhair 2006.
- McMahon, M. (2006). Stiúirthóir Seirbhísí, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Chiarraí. Teagmháil ríomhphoist, Feabhra 2006.
- Nic Lochlainn, S. (2006). Oifigeach Pleanála, Rannóg Pleanála agus Polasaí, Údarás na Gaeltachta. Agallamh teileafóin, Feabhra 2006.
- Ó Ceithearnaigh, P. (2006). Cathaoirleach Airdeall, Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge. Agallamh, Aibreán 2006.
- Ó hÉallaithe, D. (2003). 'Acht Pleanála 2000 sa Ghaeltacht – Ach an Féidir é a chur i bhFeidhm!' Caint ag Tóstal na Gaeilge, Gaillimh 2003.
- Ó hÉallaithe, D. (2006). Ball d'Airdeall. Teagmháil phearsanta, Deireadh Fómhair 2006.
- O'Flaherty, A. (2006). Pleanálaí Cúnta, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Phort Láirge. Teagmháil teileafóin, Iúil 2006.
- O'Neill, B. (2006). Pleanálaí Cúnta, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae na Gaillimhe. Teagmháil teileafóin, Iúil 2006.
- Sweeney, B. (2006). Riarthóir Ceantair, An Oifig Pleanála, Ceanannas, Comhairle Contae na Mí. Agallamh, Meitheamh 2006.
- Switzer, H. (2006). Oifigeach Riaracháin, An Oifig Pleanála, Comhairle Contae Chiarraí. Agallamh, Eanáir 2006.

7. Clár Raidió

- Ó hÉallaithe, D. (2006a). 'Adhmhaidin', RTÉ Raidió na Gaeltachta, 6 Márta 2006.

AGUISÍN 1 / APPENDIX 1

Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghrann / Guide to names and numbers of Electoral Divisions		
# TR / ED	Ainm Toghrainne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
Co. Chorcaí (18-)		Co. Cork (18-)
18108	108. Béal Átha an Ghaorthaidh* (T. Co.)	Múscraí - Toghlach Contae [Dún Mánmhaí]
18199	199. Béal Átha an Ghaorthaidh	Múscraí [Maigh Chromtha]
18200	200. Ceann Droma	Múscraí
18202	202. Claonráth*	Múscraí
18205	205. Doire Fhínín	Múscraí
18206	206. Gort na Tiobratán	Múscraí (Cúil Aodha)
18212	212. Cill na Martra*	Múscraí
18218	218. An Sliabh Riabhach	Múscraí (Baile Bhuirne)
18219	219. Na hUláin	Múscraí (Cúil an Bhuacaigh)
18290	290. Cléire*	Cléire
Co. Dhún na nGall (33-)		Co. Donegal (33-)
33012	12. An Bhinn Bhán*	Deis. Dhún na nGall
33023	23. Loch lascaigh*	Deis. Dhún na nGall
33030	30. Críoch na Sméar*	Tuais. Dhún na nGall
33031	31. An Craoslach*	Tuais. Dhún na nGall
33032	32. Na Croisbhealaí*	Tuais. Dhún na nGall (An Fál Carrach)
33033	33. Caisleán na dTuath*	Tuais. Dhún na nGall
33034	34. Dún Fionnachaidh*	Tuais. Dhún na nGall
33035	35. Dún Lúiche	Iarthuais. Dhún na nGall
33036	36. Gort an Choirce	Iarthuais. Dhún na nGall
33037	37. Machaire Chlochair	Iarthuais. Dhún na nGall (Gaoth Dobhair)
33038	38. Mín an Chladaigh	Iarthuais. Dhún na nGall (Cnoc Fola/Toraigh)
33039	39. Anagaire	Iarthuais. Dhún na nGall
33040	40. Árainn Mhór	Iarthuais. Dhún na nGall

* Léiríonn réiltín a nasctar le hainm toghroinne nach bhfuil ach cuid den toghroinn aitheanta mar cheantar Gaeltachta (mar shampla Suí Corr*).

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghrann /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
33041	41. Ard an Rátha*	Iardheis. Dhún na nGall
33042	42. Cró Bheithe	Iarthuais. Dhún na nGall
33043	43. Cró Caorach	Iardheis. Dhún na nGall
33046	46. An Dúchoraidh	Tuais. Dhún na nGall
33047	47. An Clochán Liath	Iarthuais. Dhún na nGall
33048	48. Baile na Finne	An Ghaeltacht Láir
33049	49. Gleann Cholm Cille	Iardheis. Dhún na nGall (Teileann)
33050	50. Gleann Gheis*	Iardheis. Dhún na nGall
33051	51. Gleann Léithín	An Ghaeltacht Láir
33052	52. Na Gleannta*	Iardheis. Dhún na nGall
33053	53. An Ghrafaidh	An Ghaeltacht Láir
33054	54. Inis Caoil	Iardheis. Dhún na nGall
33055	55. Cill Charthaigh	Iardheis. Dhún na nGall
33056	56. Cill Ghabhlaigh	Iardheis. Dhún na nGall (Gleann Cholm Cille)
33058	58. An Leargaidh Mhór*	Iardheis. Dhún na nGall
33059	59. Leitir Mhic an Bhaire	Iarthar Dhún na nGall
33061	61. An Machaire	Iarthar Dhún na nGall
33062	62. Málainn Bhig	Iardheis. Dhún na nGall
33063	63. Maol Mosóg*	Iardheis. Dhún na nGall
33064	64. Inis Mhic an Doirn	Iarthuais. Dhún na nGall (Ailt an Chorráin)
33098	98. Mín an Lábáin*	Lár Dhún na nGall
33101	101. Gartán*	Lár Dhún na nGall
33108	108. Suí Corr*	Lár Dhún na nGall
33111	111. Carraig Airt*	Tuais. Dhún na nGall
33112	112. An Cheathrú Chaol*	Tuais. Dhún na nGall
33113	113. Creamhghort*	Tuais. Dhún na nGall

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghrann /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
33114	114. Fánaid Thuaidh*	Tuais. Dhún na nGall
33115	115. Fánaid Thiar*	Tuais. Dhún na nGall
33118	118. Grianfort*	Tuais. Dhún na nGall
33121	121. Cnoc Colbha*	Tuais. Dhún na nGall
33122	122. Loch Caol*	Tuais. Dhún na nGall
33126	126. Ros Goill	Tuais. Dhún na nGall
33128	128. An Tearmann*	Tuais. Dhún na nGall
33129	129. Allt na Péiste*	Lár Dhún na nGall
33131	131. An Clochán*	Lár Dhún na nGall
33144	144. Mín Charraigeach*	Lár Dhún na nGall
	Contaebhuirg na Gaillimhe (26-)	Galway Co. Borough (26-)
26002	2. Baile an Bhriota*	Bruachbhaile cathrach
26003	3. Bearna*	Bruachbhaile cathrach
26004	4. An Caisleán Gearr*	Bruachbhaile cathrach
26008	8. Cnoc na Cathrach*	Bruachbhaile cathrach
26010	10. Mionlach	Bruachbhaile cathrach
	Co. na Gaillimhe (27-)	Co. Galway (27-)
27022	22. Binn an Choire*	Iarthuais. na Gaillimhe
27031	31. An Uillinn	Dúiche Sheoigheach (Bun an Chnoic)
27033	33. An Cnoc Buí	Iorras Aithneach (Carna)
27034	34. Maíros*	Iarthar na Gaillimhe (Sraith Salach)
27035	35. Abhainn Ghabhla	Doire Iorrais
27037	37. Cloch na Rón*	Conamara
27039	39. Scainimh	Iorras Aithneach (Cill Chiaráin)
27040	40. Eanach Dhúin	Ceantar Loch Coirib
27042	42. Baile an Teampaill*	Achréidh na Gaillimhe

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghann /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
27044	44. Bearna*	Cois Fharraige
27046	46. An Carn Mór	Achréidh na Gaillimhe
27047	47. Ceathrú an Bhrúnaigh	Achréidh na Gaillimhe
27048	48. Baile Chláir	Achréidh na Gaillimhe
27051	51. Na Forbacha	Cois Fharraige
27053	53. Árainn	Oileáin Árann
27054	54. Cill Chuimín	Cois Fharraige (Ros an Mhíl)
27055	55. Cill Aithnín	Cois Fharraige
27056	56. Leacach Beag*	Achréidh na Gaillimhe
27058	58. Lisín an Bhealaigh*	Achréidh na Gaillimhe
27059	59. Maigh Cuilinn	Ceantar Loch Coirib
27061	61. Sailearna	Cois Fharraige (An Cnoc)
27062	62. Sliabh an Aonaigh	Maigh Cuilinn
27063	63. An Spidéal	Cois Fharraige
27065	65. Tulaigh Mhic Aodháin*	Ceantar Loch Coirib
27149	149. Camas	Iarthar na Gaillimhe
27150	150. An Fhairche	Dúiche Sheoigheach
27151	151. Conga	Dúiche Sheoigheach (Corr na Móna)
27152	152. An Cromptán	An Cheathrú Rua
27153	153. An Chorr	Dúiche Sheoigheach (Tír na Cille)
27154	154. Garmna	Ceantar na nOileán
27155	155. Cill Chuimín	Conamara (Gleann Trasna)
27156	156. Leitir Breacáin*	Tuaisceart Chonamara
27158	158. Leitir Móir	Ceantar na nOileán
27160	160. An Ros	Dúiche Sheoigheach (Seanadh Fearacháin)
27161	161. An Turlach	Ros Muc

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghrair /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
	Co. Chiarraí (19-)	Co. Kerry (19-)
19004	4. Na Beathacha*	Uíbh Ráthach
19005	5. Baile an Sceilg	Uíbh Ráthach
19006	6. An Baile Breac*	Uíbh Ráthach
19008	8. Cathair Dónall*	Uíbh Ráthach
19009	9. Ceannúigh*	Uíbh Ráthach
19013	13. Doire Fhíonáin*	Uíbh Ráthach
19014	14. Doire Ianna	Uíbh Ráthach (Cnoc na gCapall)
19015	15. An tImleach*	Uíbh Ráthach
19019	19. Loch Luíoch*	Uíbh Ráthach
19020	20. Máistir Gaoithe	Uíbh Ráthach
19023	23. Toghroinn Fhíonáin	Uíbh Ráthach
19024	24. Trian Iarthach*	Uíbh Ráthach
19027	27. An Baile Dubh	Corca Dhuibhne
19029	29. Cé Bhréanainn	Corca Dhuibhne
19031	31. An Clochán	Corca Dhuibhne
19033	33. An Daingean	Corca Dhuibhne
19034	34. Dún Chaoin	Corca Dhuibhne
19035	35. Dún Urlann	Corca Dhuibhne (Dún an Óir)
19036	36. Na Gleannta	Corca Dhuibhne (Comharsanacht an Daingin)
19038	38. Cill Maoilchéadair	Corca Dhuibhne (Baile na nGall)
19039	39. Cill Chuáin	Corca Dhuibhne (An Fheothanach)
19040	40. Cinn Aird	Corca Dhuibhne (Lios Deargáin)
19042	42. Márthain	Corca Dhuibhne (Baile an Fheirtéaraigh)
19043	43. An Mhin Aird	Corca Dhuibhne
19044	44. An Sráidbhaile*	Corca Dhuibhne

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghrann /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

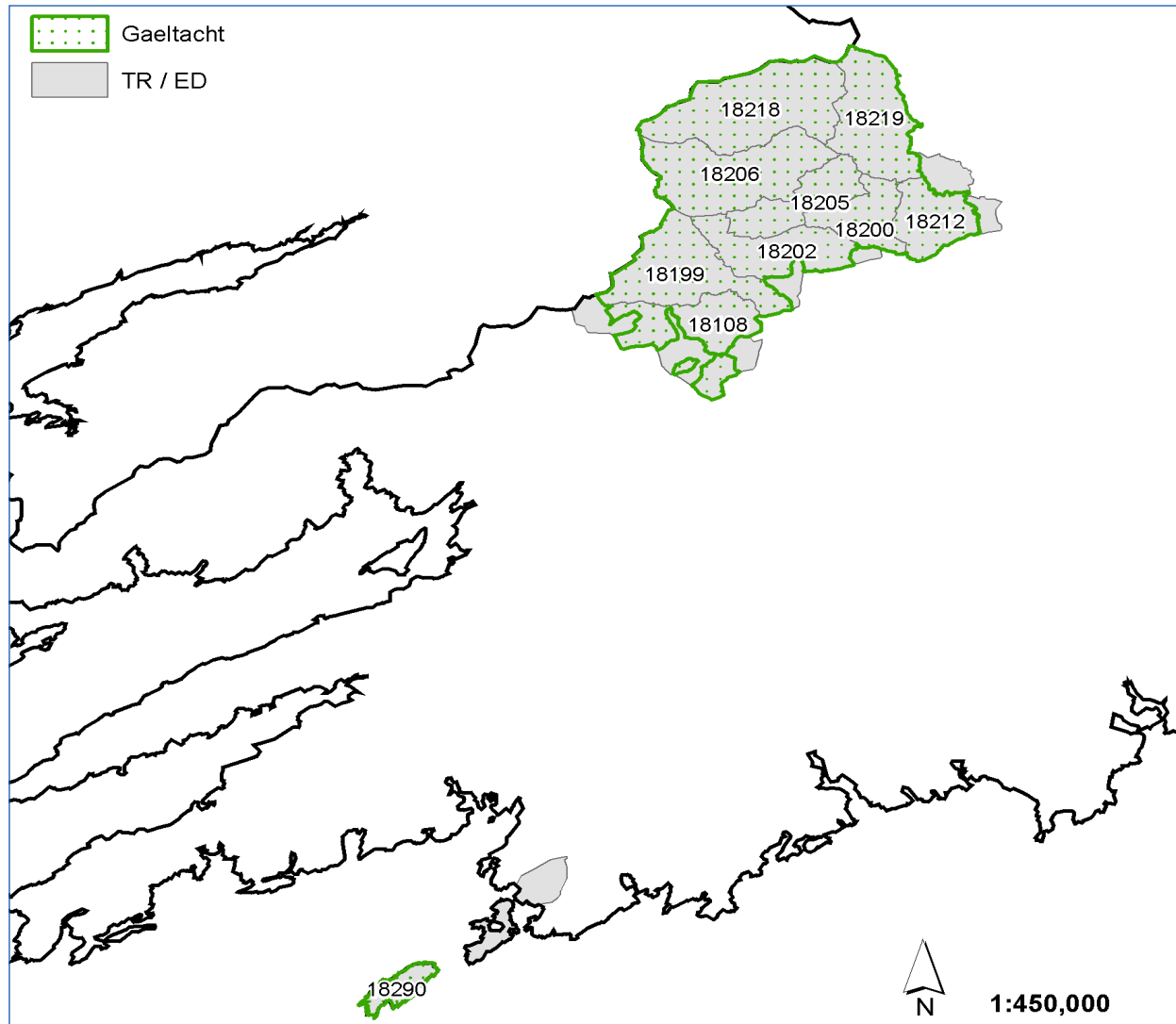
# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
19045	45. Ceann Trá	Corca Dhuibhne
	Co. Mhaigh Eo (29-)	Co. Mayo (29-)
29013	13. Béal Deirg Mór	Iorras
29033	33. Baile an Chalaídh	Deis. Mhaigh Eo
29035	35. Baile Óbha*	Deis. Mhaigh Eo (Tuar Mhic Éadaigh)
29037	37. An Cheapaigh Dhuibh	Deis. Mhaigh Eo
29047	47. Abhainn Bhrain	Deis. Mhaigh Eo (Fionnaithe)
29048	48. Partraí*	Deis. Mhaigh Eo
29051	51. An Geata Mór Thuaidh	Iorras
29052	52. An Geata Mór Theas	Iorras (An Eachléim)
29054	54. Barr Rúscaí	Iorras
29055	55. Béal an Mhuirthead	Iorras
29056	56. Gleann na Muaidhe	Iorras
29057	57. Gleann Chaisil	Iorras
29059	59. Guala Mhór*	Iorras
29060	60. Cnoc an Daimh	Iorras (Ceathrú Thaidhg)
29061	61. Cnoc na Lobhar	Iorras (Poll an tSómais)
29062	62. Moing na Bó	Iorras
29063	63. Na Monga	Iorras
29064	64. Cnoc na Ráithe	Iorras (Gaoth Sáile)
29082	82. Tamhnaigh na Graí*	Deis. Mhaigh Eo
29124	124. Acaill	Ceantar Acla
29133	133. An Corrán	Ceantar Acla
29136	136. Dumha Éige	Ceantar Acla
	Co. na Mí (11-)	Co. Meath (11-)
11041	41. Tailtin*	Ceantar Bhaile Ghib

**Treoir d'Ainmneacha agus d'Uimhreacha na dToghann /
Guide to names and numbers of Electoral Divisions**

# TR / ED	Ainm Toghroinne (TR) / Name of Electoral Division (ED)	Ceantar/Ainm Áitiúil/District
11053	53. Domhnach Phádraig*	Ceantar Bhaile Ghib
11070	70. Baile Átha Buí*	Ceantar Ráth Chairn
11082	82. Cill Bhríde*	Ceantar Ráth Chairn
11090	90. An Ráth Mhór*	Ráth Chairn
	Co. Phort Láirge (25-)	Co. Waterford (25-)
25019	19. Aird Mhór*	Ceantar na Rinne (An Seanphobal)
25020	20. Baile Mhac Airt	Ceantar na Rinne
25034	34. An Rinn*	Ceantar na Rinne
<p>Nóta 1. Léiríonn an réiltín* nach bhfuil ach cuid den toghroinn aitheanta mar cheantar Gaeltachta. Is é sin go n-aithnítear bailte fearainn de chuid na toghroinne mar cheantair Ghaeltachta.</p>		
<p>Nóta 2. I gcás na sraitheanna faisnéise a fhoilsítear sa tuarascáil, ní bhactar le huimhreacha aitheantais an chontae (an dá uimhir thosaigh [móide náid] de chuid # na TR a léiriú); is iad na huimhreacha deiridh san #TR a léiríonn an TR atá i gceist i gcontae ar leith; féach colún B thuas, mar shampla.</p>		
<p>Note 1. The asterix* illustrates that only part of the electoral division is recognised as a Gaeltacht district, i.e. townlands of the electoral division are recognised.</p>		
<p>Note 2. In the ED data sets presented in the report, the reference number of the county is not given (the first two numbers [nor naught] of the ED # are not indicated); the final numbers of an ED # identify a particular ED within a county, see column B above, for example</p>		

AGUISÍN 2 / APPENDIX 2
LÉARSCÁILEANNA CONTAE LE HUIMHREACHA NA DTOGHRANN /
COUNTY MAPS OF ELECTORAL DIVISIONS

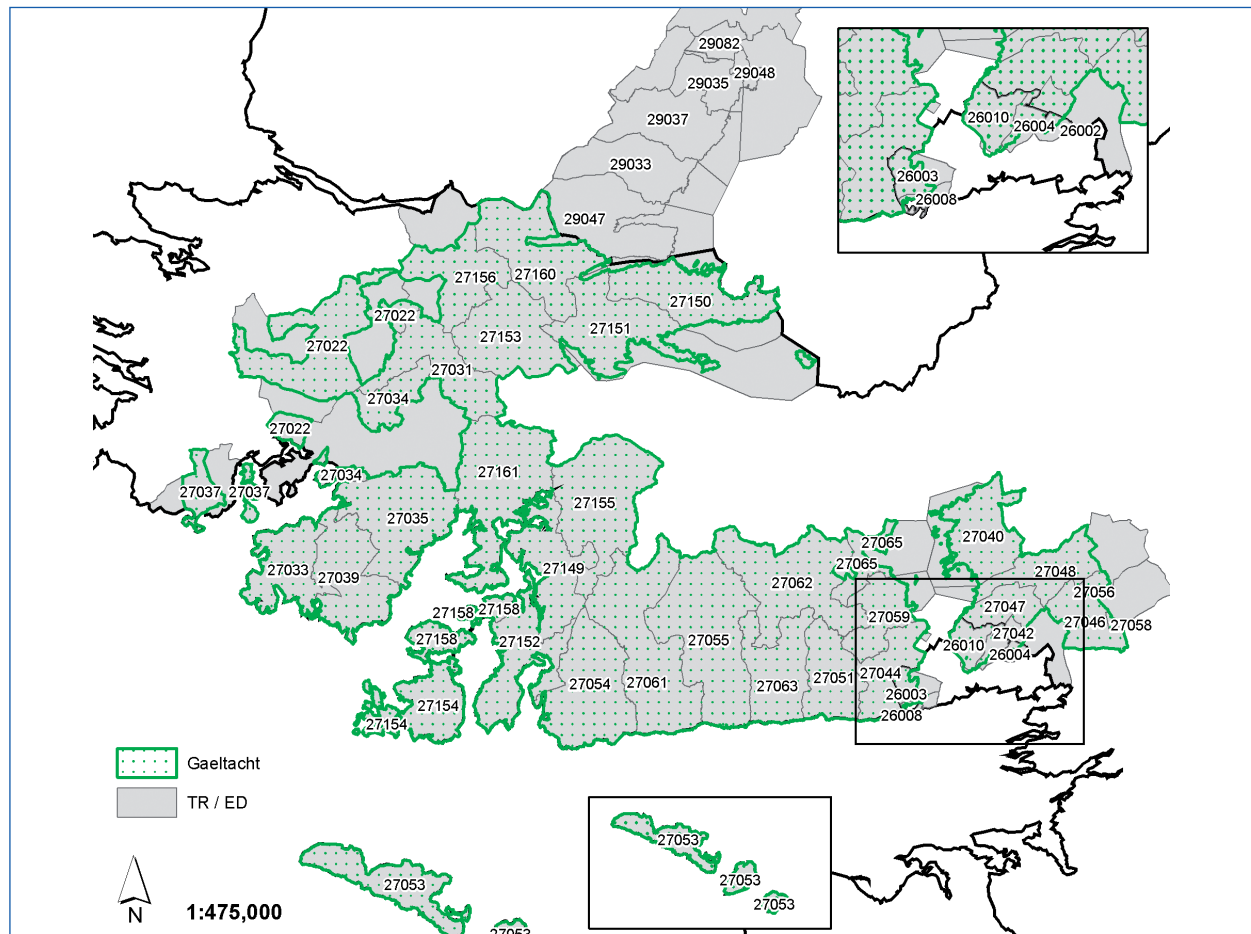
GAELTACHT CHORCAÍ / CORK GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghroinn / Electoral Division		Toghroinn / Electoral Division
18108	108. Béal Átha an Ghaorthaidh* (T. Co.) (Dún Mánmhaí)	18206	206. Gort na Tiobratán (Cúil Aodha)
18199	199. Béal Átha an Ghaorthaidh (Maigh Chromtha)	18212	212. Cill na Martra*
18200	200. Ceanndroma	18218	218. An Sliabh Riabhach
18202	202. Claonráth*	18219	219. Na hUláin
18205	205. Doire Fhínín	18290	290. Cléire*

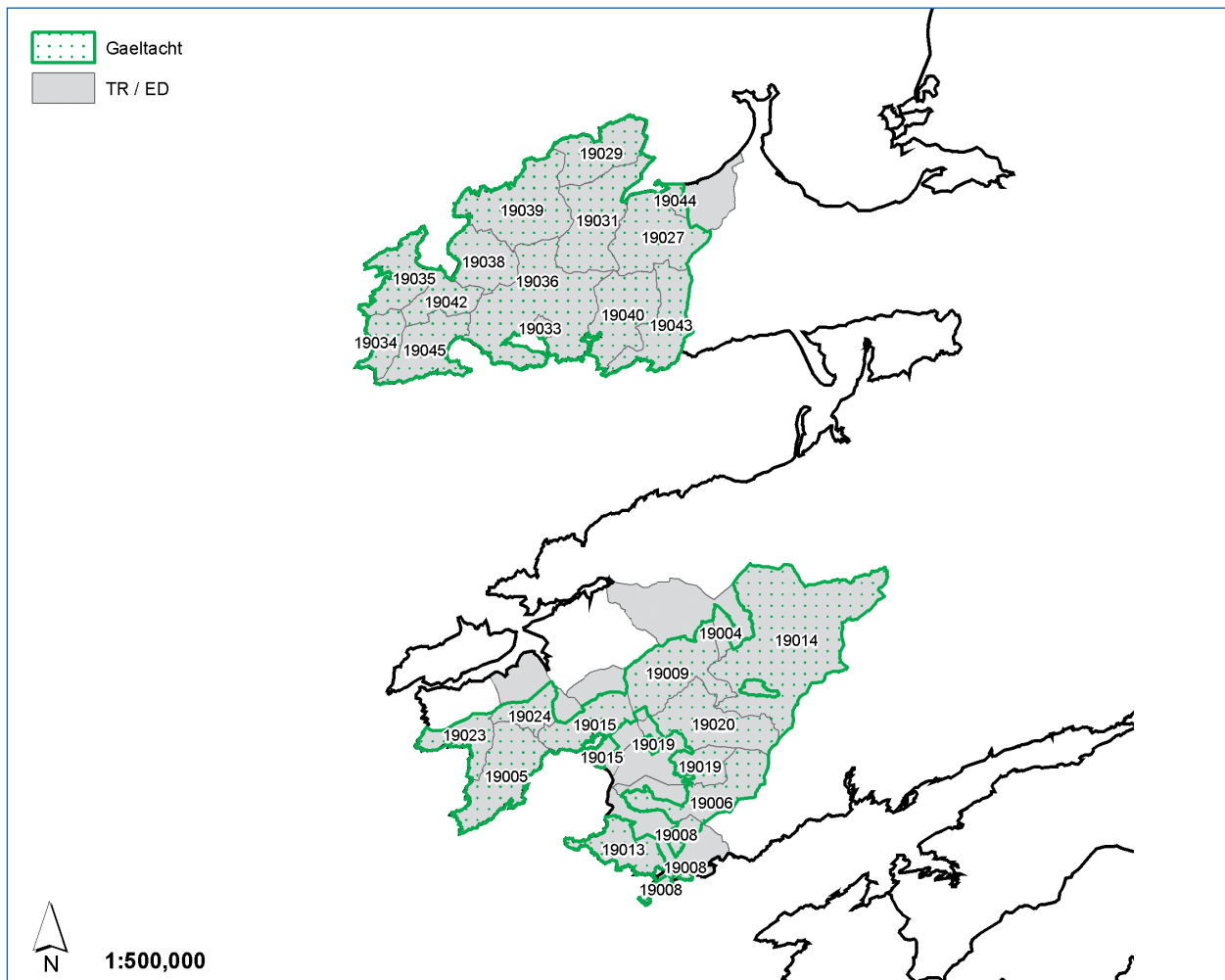
GAELTACHT NA GAILLIMHE / GALWAY GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghroinn / Electoral Division		Toghroinn / Electoral Division		Toghroinn / Electoral Division
26002	2. Baile an Bhriota*	27044	44. Bearna*	27065	65. Tulaigh Mhic Aodháin*
26003	3. Bearna*	27046	46. An Carn Mór	27149	149. Camas
26004	4. An Caisleán Gearr*	27047	47. Ceathrú an Bhrúnaigh	27150	150. An Fhairche
26008	8. Cnoc na Cathrach*	27048	48. Baile Chláir	27151	151. Conga
26010	10. Mionlach	27051	51. Na Forbacha	27152	152. An Cromptán
27022	22. Binn an Choire*	27053	53. Árainn	27153	153. An Chorr
27031	31. An Uillinn	27054	54. Cill Chuimín (Ros an Mhíl)	27154	154. Garmna
27033	33. An Cnoc Buí	27055	55. Cill Aithnín	27155	155. Cill Chuimín (Glenn Trasna)
27034	34. Maíros*	27056	56. Leacach Beag*	27156	156. Leitir Breacáin*
27035	35. Abhainn Ghabhla (Doire Iorrais)	27058	58. Lisín an Bhealaigh*	27158	158. Leitir Móir
27037	37. Cloch na Rón*	27059	59. Maigh Cuilinn	27160	160. An Ros
27039	39. Scainimh	27061	61. Sailearna	27161	161. An Turlach (Ros Muc)
27040	40. Eanach Dhúin	27062	62. Sliabh an Aonaigh		
27042	42. Baile an Teampaill*	27063	63. An Spidéal		

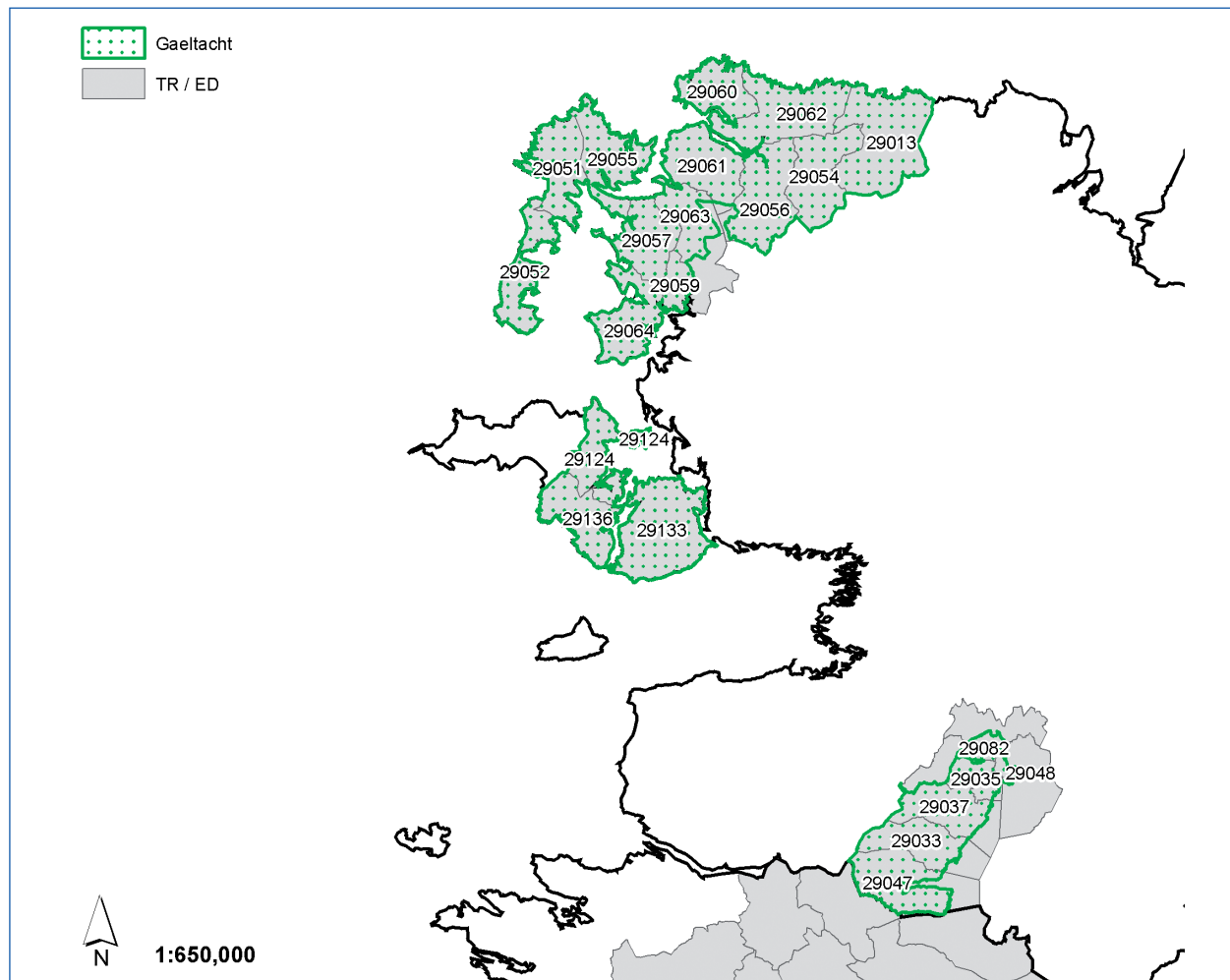
GAELTACHT CHIARRAÍ / KERRY GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghroinn / Electoral Division		Toghroinn / Electoral Division
19004	4. Na Beathacha*	19029	29. Cé Bhréanainn
19005	5. Baile an Sceilg	19031	31. An Clochán
19006	6. An Baile Breac*	19033	33. An Daingean
19008	8. Cathair Dónall*	19034	34. Dún Chaoim
19009	9. Ceannúigh*	19035	35. Dún Urlann
19013	13. Doire Fhíonáin*	19036	36. Na Gleannta
19014	14. Doire Ianna	19038	38. Cill Mhaoilchéadair
19015	15. An tImleach*	19039	39. Cill Chuáin
19019	19. Loch Luíoch*	19040	40. Cinn Aird
19020	20. Máistir Gaoithe	19042	42. Márthain
19023	23. Toghroinn Fhíonáin	19043	43. An Mhin Aird
19024	24. Trian Iarthach*	19044	44. An Sráidbhaile*
19027	27. An Baile Dubh	19045	45. Ceann Trá

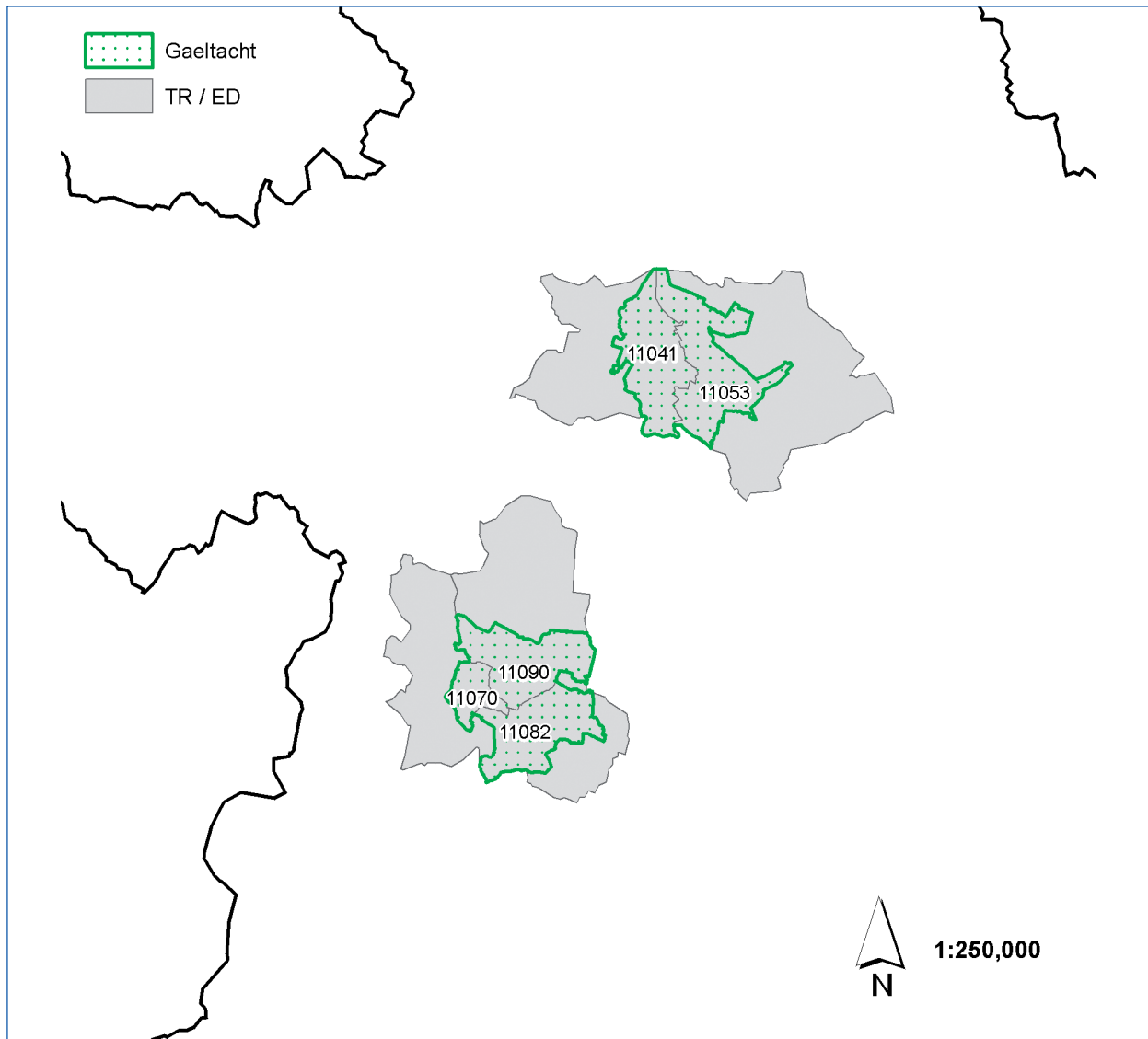
GAELTACHT MHAIGH EO / MAYO GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghroinn / Electoral Division		Toghroinn / Electoral Division
29013	13. Béal Deirg Mór	29057	57. Gleann Chaisil
29033	33. Baile an Chalaídh	29059	59. Guala Mhór*
29035	35. Baile Óbha*	29060	60. Cnoc an Daimh (Ceathrú Thaidhg)
29037	37. An Cheapaigh Dhuibh	29061	61. Cnoc na Lobhar
29047	47. Abhainn Bhraín	29062	62. Moing na Bó
29048	48. Partraí*	29063	63. Na Monga
29051	51. An Geata Mór Thuaidh	29064	64. Cnoc na Ráithe
29052	52. An Geata Mór Theas	29082	82. Tamhnaigh na Graí*
29054	54. Barr Rúscáí	29124	124. Acaill
29055	55. Béal an Mhuirthead	29133	133. An Corrán
29056	56. Gleann na Muaidhe	29136	136. Dumha Éige

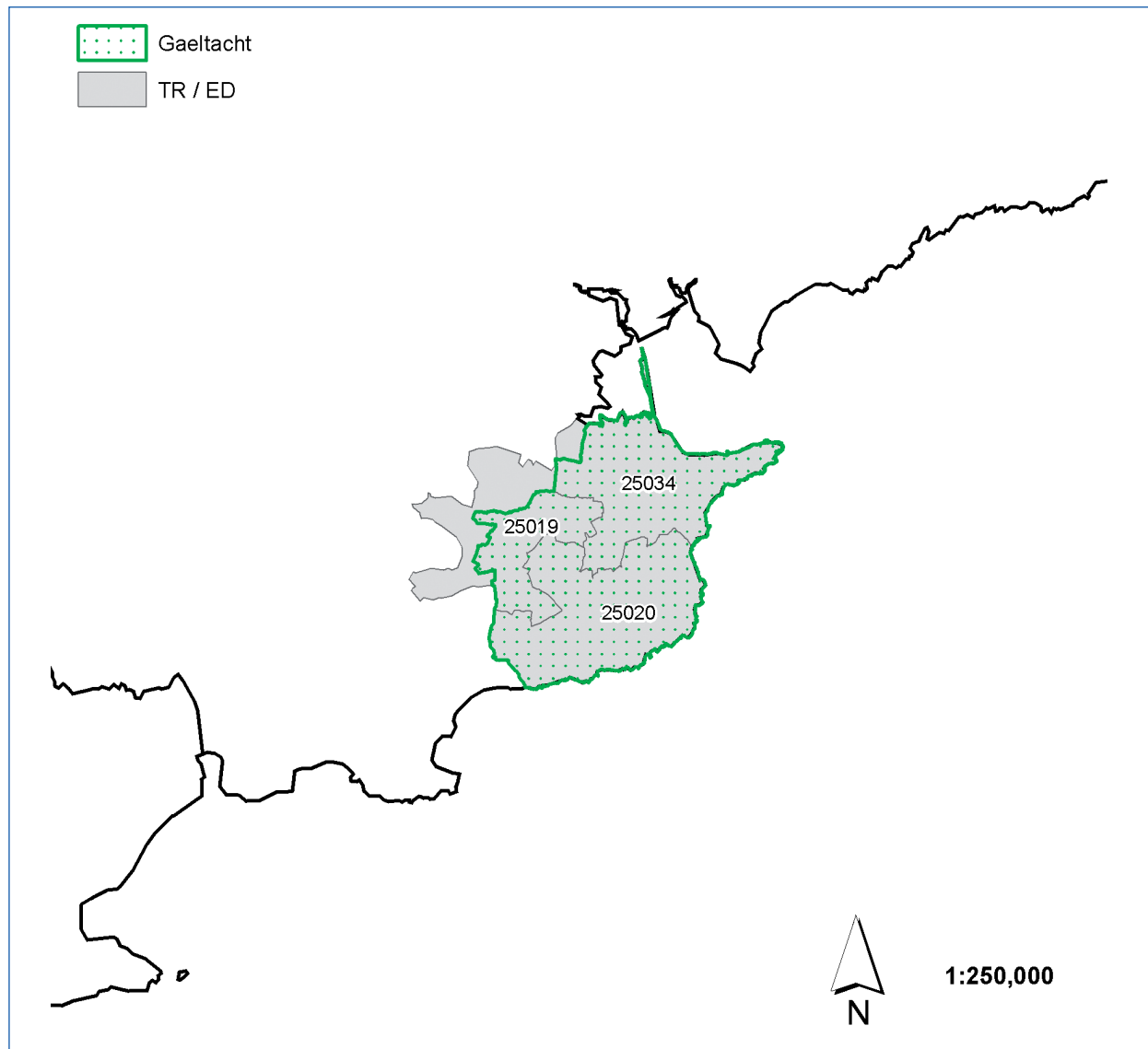
GAELTACHT NA MÍ / MEATH GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghróinn / Electoral Division
11041	41. Tailtin (Baile Ghib)*
11053	53. Domhnach Phádraig*
11070	70. Baile Átha Buí*
11082	82. Cill Bhríde*
11090	90. An Ráth Mhór (Ráth Chairn)*

GAELTACHT PHORT LÁIRGE / WATERFORD GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

	Toghroinn / Electoral Division
25019	19. Aird Mhór*
25020	20. Baile Mhac Airt
25034	34. An Rinn *

SRAITH LÉARSCÁILEANNA 1 / MAP SERIES 1

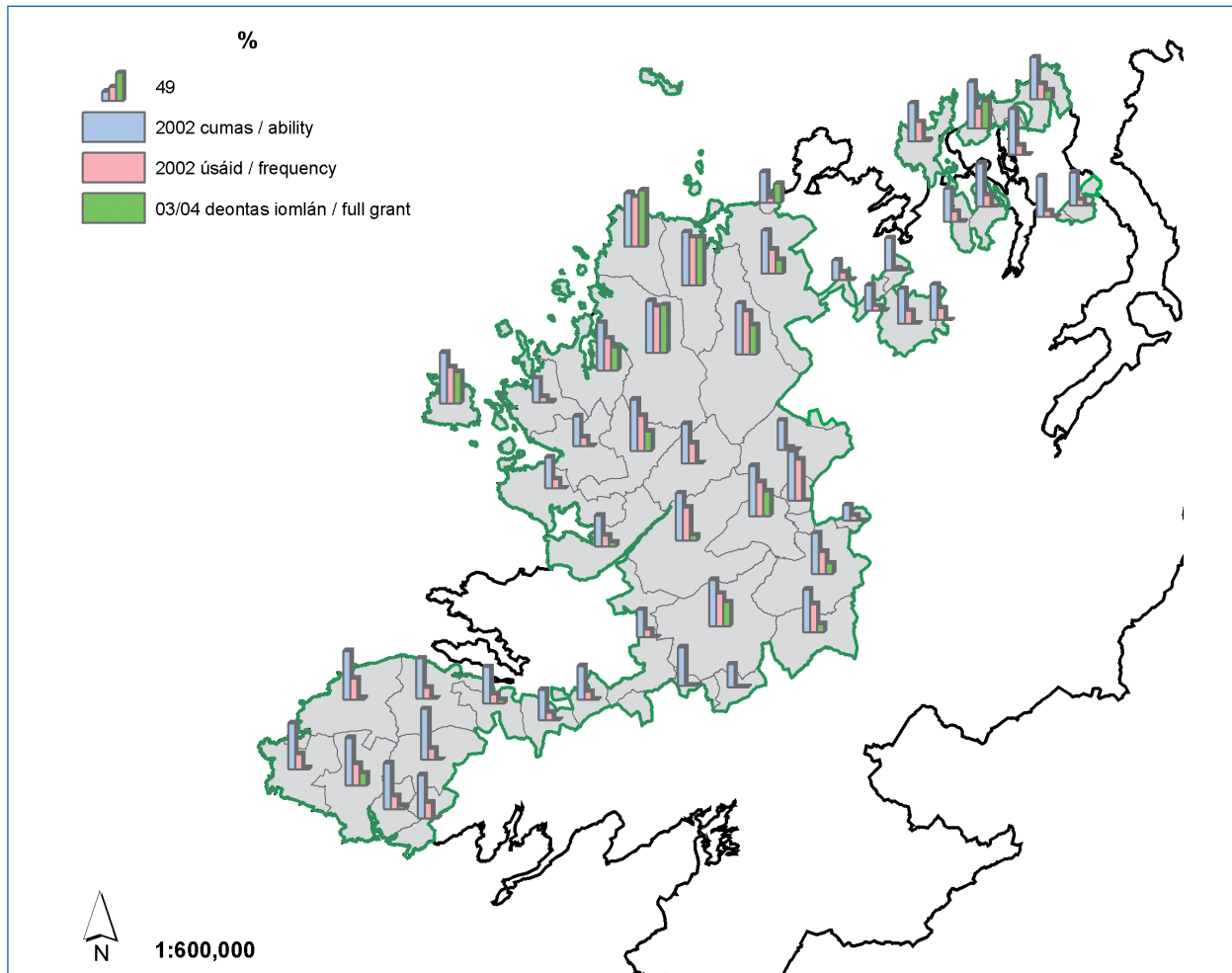
COMPARÁID IDIR FAISNÉIS TEANGA AN DAONÁIRIMH (2002) AGUS FAISNÉIS SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE (SLG) 2003/4

Tugtar léiriú sna léarscáileanna contae seo a leanas (a phléitear ar bhealach níos mine i bhFochaibidil 3.2 sa phríomhthuarascáil, féach 3.2.2–3.2.6) ar an gcoibhneas idir faisnéis na ndaoine (aois 3 bl. +) a thuairiscíonn i nDaonáireamh 2002 cumas sa Ghaeilge a bheith acu, céatadán na gcainteoirí laethúla Gaeilge, agus faisnéis SLG ón mbliain 2003/4 de réir toghroinne. Léirítear an fhaisnéis chumais sa mhaide faisnéise gorm, an fhaisnéis a bhaineann le húsáid laethúil na Gaeilge sa mhaide faisnéise dearg, agus faisnéis SLG sa cheann glas.

COMPARISON BETWEEN THE LANGUAGE DATA IN THE 2002 CENSUS AND SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE (SLG) 2003/4 DATA

The following county maps (discussed in more detail in Section 3.2 of the main report, see 3.2.2–3.2.6) illustrate percentage comparative data on reported Irish language ability in the electoral division populations (3 yrs. +), on daily speakers of Irish, and SLG data from 2003/4. The blue data bar indicates the percentage of people with ability in Irish; the red bar indicates daily speakers of Irish; and SLG data is indicated by the green bars. SLG is a support scheme administered by the Department of Community, Rural and Gaeltacht Affairs which pays an annual grant (€260) to Irish-speaking families in the Gaeltacht with children between the ages of 6–18 years.

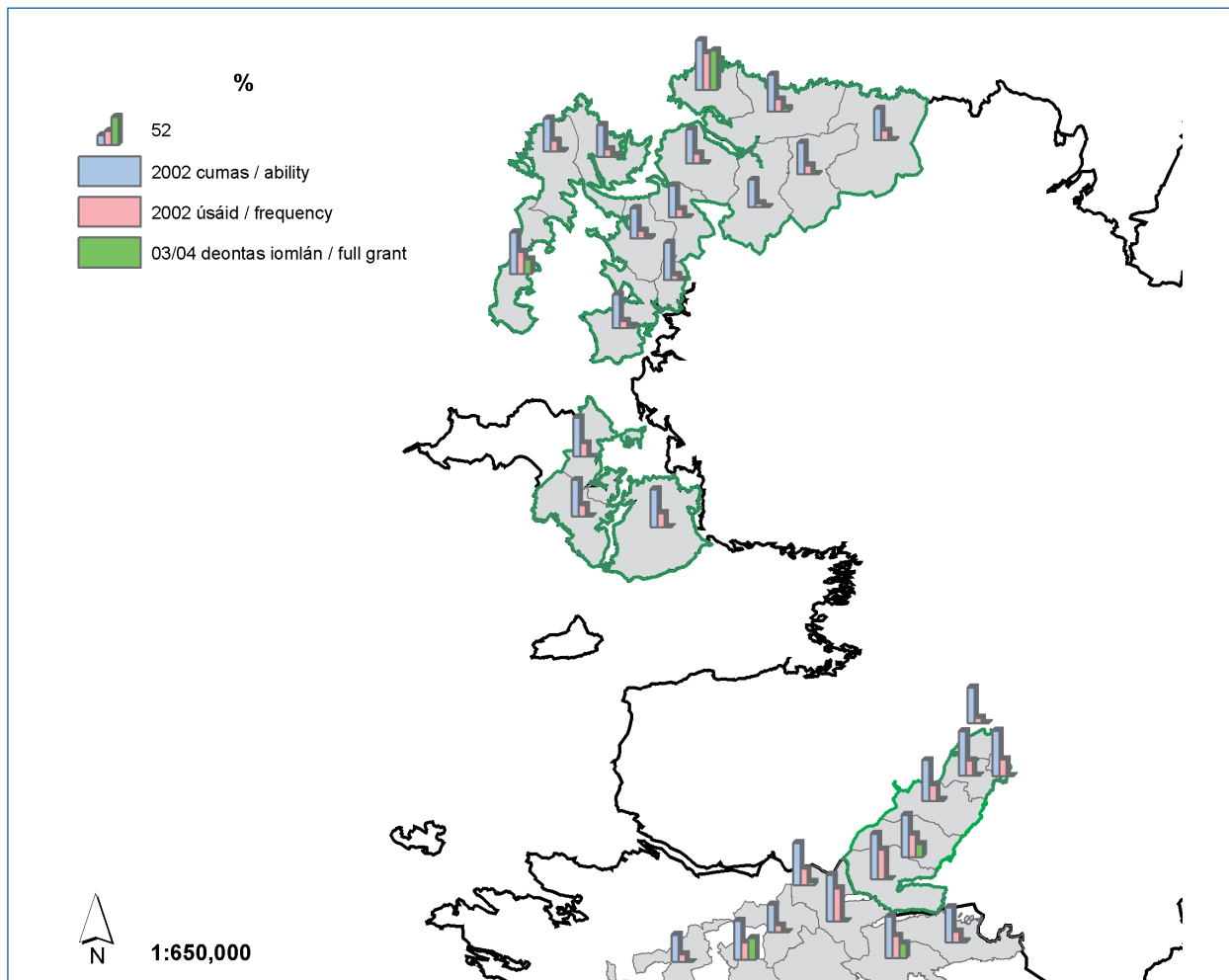
LIMISTÉIR GHAELTACHTA DHÚN NA NGALL / DONEGAL GAELTACHT DISTRICTS

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS DHAONÁIREAMH 2002 AGUS FAISNÉIS SLG 2003/04 I LIMISTÉIR GHAELTACHTA DHÚN NA NGALL
COMPARISON BETWEEN 2002 CENSUS DATA AND SLG DATA 2003/04 IN THE DONEGAL GAELTACHT DISTRICTS

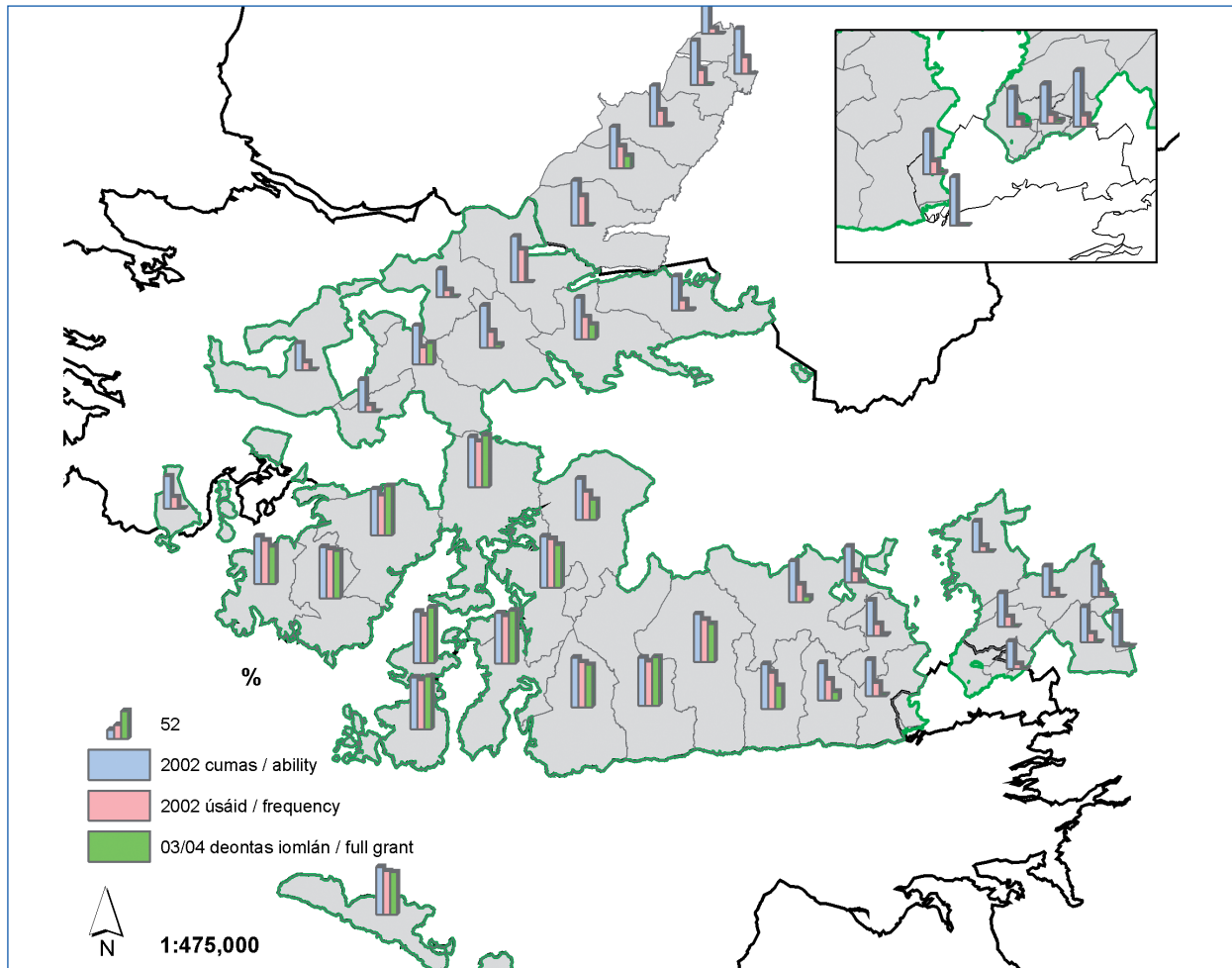
LIMISTÉIR GHAELTACHTA MHAIGH EO / MAYO GAELTACHT DISTRICTS

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS DHAONÁIREAMH 2002 AGUS FAISNÉIS SLG 2003/04 I LIMISTÉIR GHAELTACHTA MHAIGH EO
COMPARISON BETWEEN 2002 CENSUS DATA AND SLG DATA 2003/04 IN THE MAYO GAELTACHT DISTRICTS

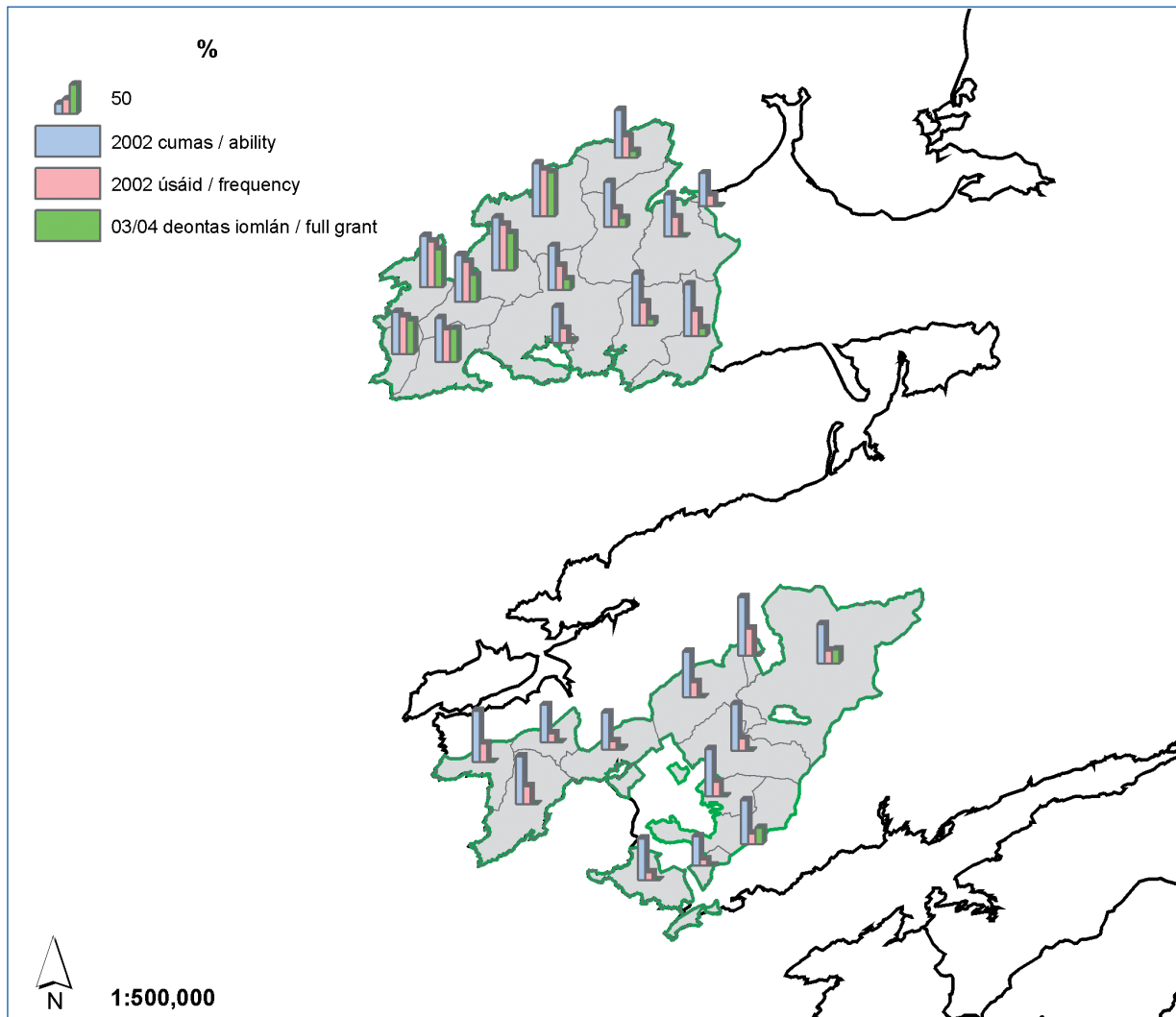
LIMISTÉIR GHAELTACHTA NA GAILLIMHE /
GALWAY CITY AND COUNTY GAELTACHT DISTRICTS

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
© Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS DHAONÁIREAMH 2002 AGUS FAISNÉIS SLG 2003/04 I LIMISTÉIR GHAELTACHTA NA GAILLIMHE
COMPARISON BETWEEN 2002 CENSUS DATA AND SLG DATA 2003/04 IN THE GALWAY CITY AND COUNTY GAELTACHT
DISTRICTS**

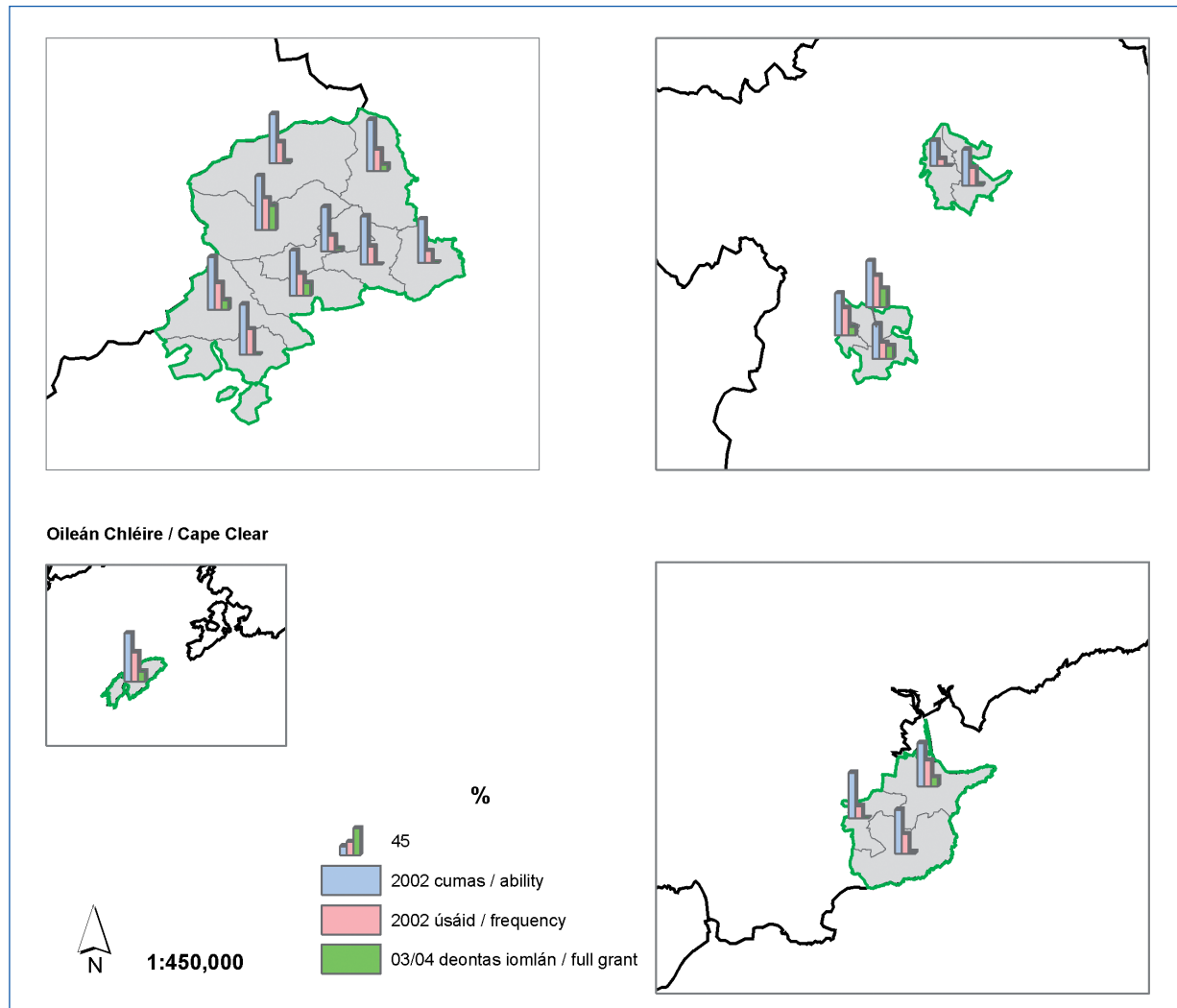
**LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHIARRAÍ /
KERRY GAELTACHT DISTRICTS**

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS DHAONÁIREAMH 2002 AGUS FAISNÉIS SLG 2003/04 I LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHIARRAÍ
 COMPARISON BETWEEN 2002 CENSUS DATA AND SLG DATA 2003/04 IN THE KERRY GAELTACHT DISTRICTS**

**LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHORCAÍ, PHORT LÁIRGE AGUS NA MÍ /
CORK, WATERFORD AND MEATH GAELTACHT DISTRICTS**

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
© Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS DHAONÁIREAMH 2002 AGUS FAISNÉIS SLG 2003/04 I LIMISTÉIR GHAELTACHTA CHORCAÍ,
PHORT LÁIRGE AGUS NA MÍ (DUL AR DEISEAL)
COMPARISON BETWEEN 2002 CENSUS DATA AND SLG DATA 2003/04 IN THE CORK, WATERFORD AND MEATH GAELTACHT
DISTRICTS (IN CLOCKWISE ORDER)**

SRAITH LÉARSCÁILEANNA 2 / MAP SERIES 2

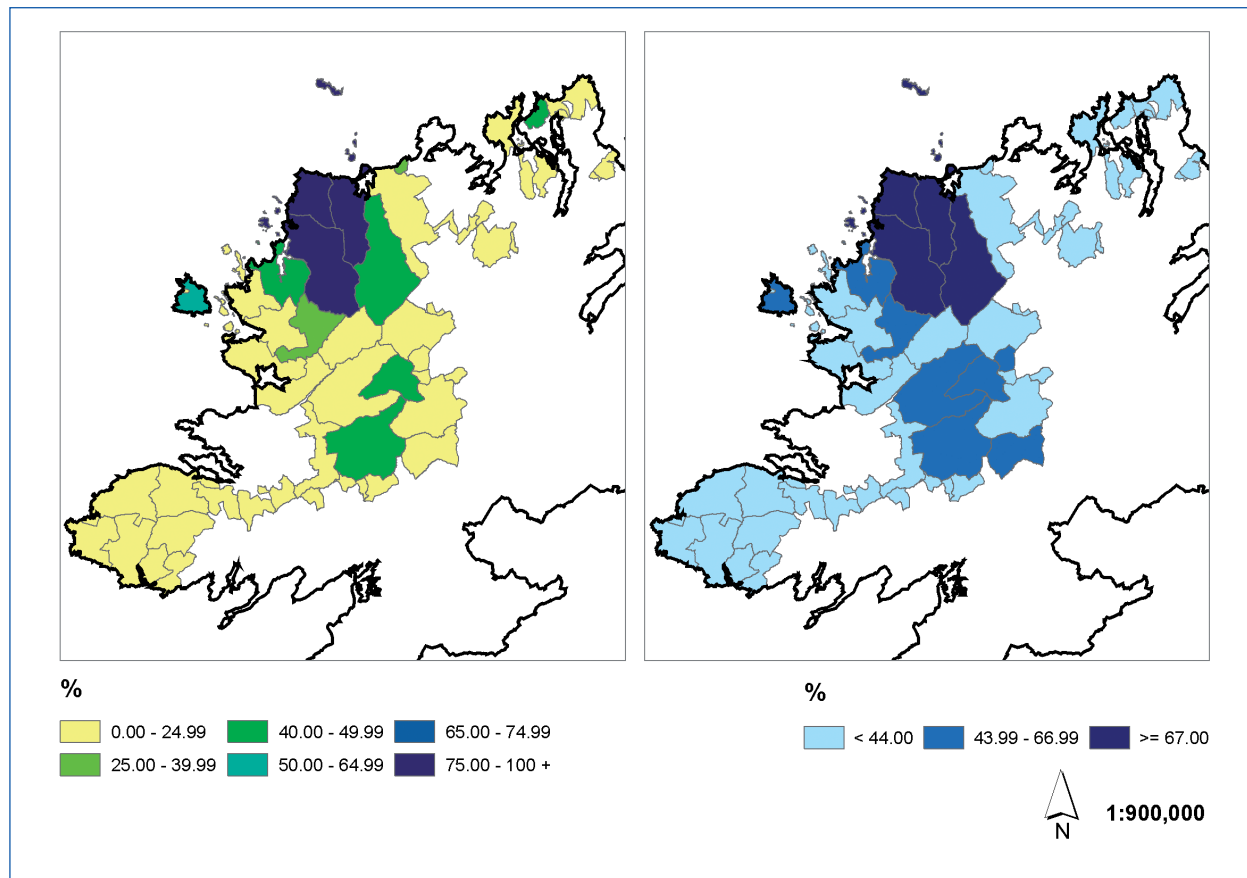
COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE (SLG) 2003/4 AGUS FAISNÉIS NA GCATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C

Leagtar amach thíos sna léarscáileanna contae (a phléitear ar bhealach níos mine i bhFochaibidil 6.2 sa phríomhthuarascáil, féach 6.2.1–6.2.7) faisnéis SLG de réir bandaí céatadánacha taobh le léarscáileanna a shonraíonn na toghranna céanna ina gCatagóirí Gaeltachta A, B nó C (Cat. A [dúghorm]: 67% + cainteoirí laethúla Gaeilge (CL); Cat. B [gorm meánach]: 44–67% CL and Cat. C [gorm éadrom]: <44% CL). Léiriú soiléir atá sna léarscáileanna comparáideacha seo ar na patrúin éagsúla a bhaineann le húsáid na Gaeilge sna ceantair éagsúla sna seacht gcontae Gaeltachta. Baintear leas as na Catagóirí athrangaithe sna léarscáileanna sa tsraith seo (tugtar míniú ar na hathranguithe i Míreanna 3.1 agus 3.1.1 thuas).

COMPARISON BETWEEN SCÉIM LABHAIRT NA GAEILGE (SLG) 2003/4 AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORY DATA

The following county maps (discussed in more detail in Section 6.2 of the main report, see 6.2.1–6.2.7) compare 2003/4 SLG data in percentage custom breaks with electoral division 2002 Census data of daily speakers of Irish, banded according to the three Gaeltacht Category divisions arising from this study (Cat. A [dark blue]: 67% + daily speakers of Irish (DS); Cat. B [blue]: 44–67% DS and Cat. C [light blue]: <44% DS). These comparative maps give a clear indication of the distribution patterns pertaining to the use of Irish in the seven Gaeltacht counties. The reclassified versions of the A, B and C Categories are displayed in this map series (see Sections 3.1 and 3.1.1 above for an explanation of the rationale behind the reclassifications).

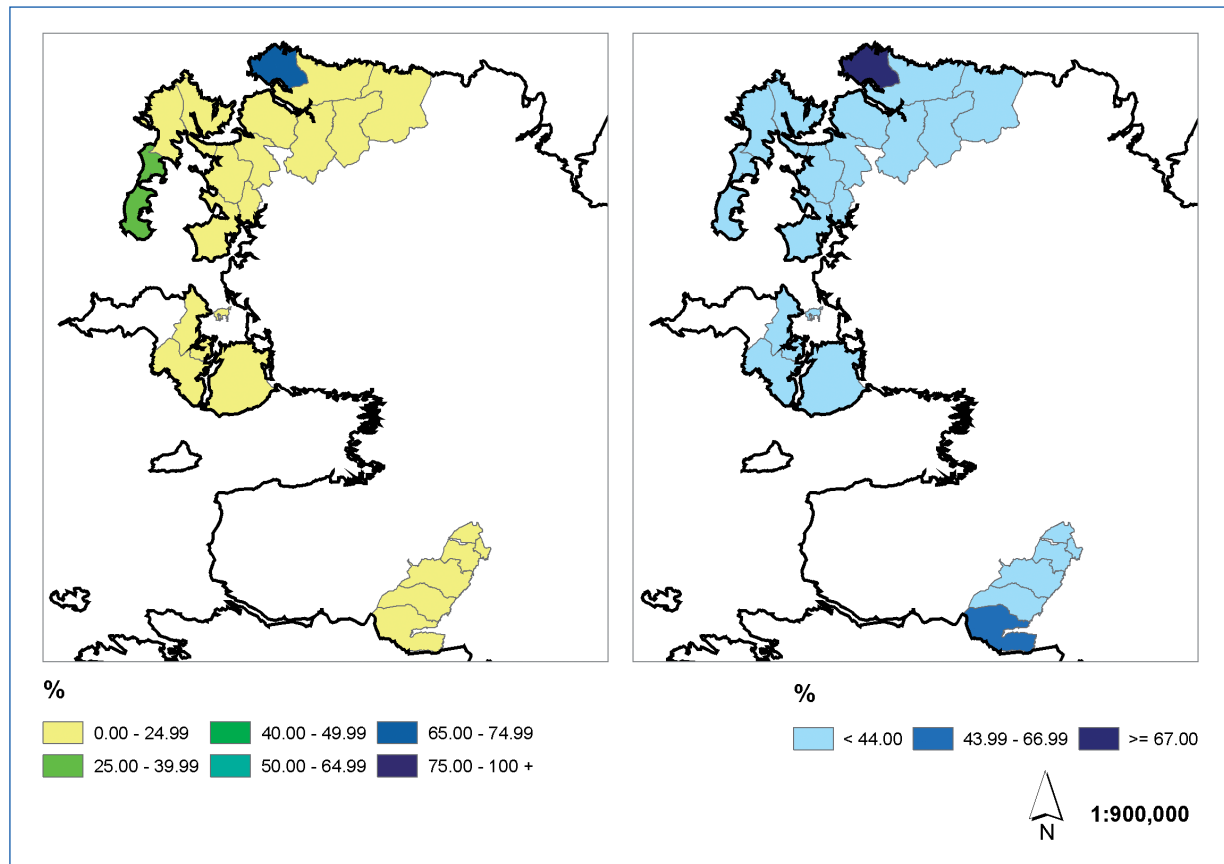
GAELTACHT DHÚN NA NGALL / DONEGAL GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordnáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT DHÚN NA NGALL
COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE DONEGAL GAELTACHT

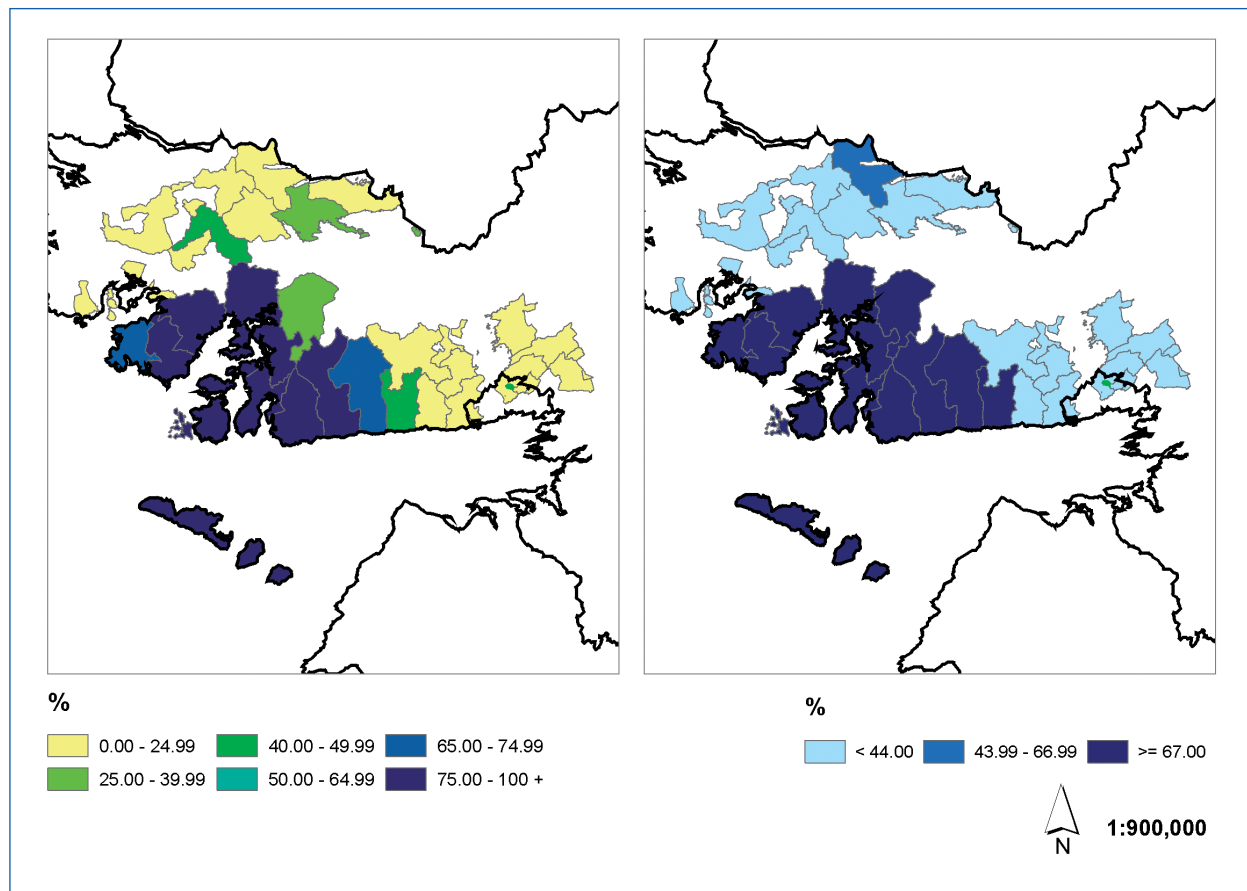
GAELTACHT MHAIGH EO / MAYO GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT MHAIGH EO
 COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE MAYO
 GAELTACHT**

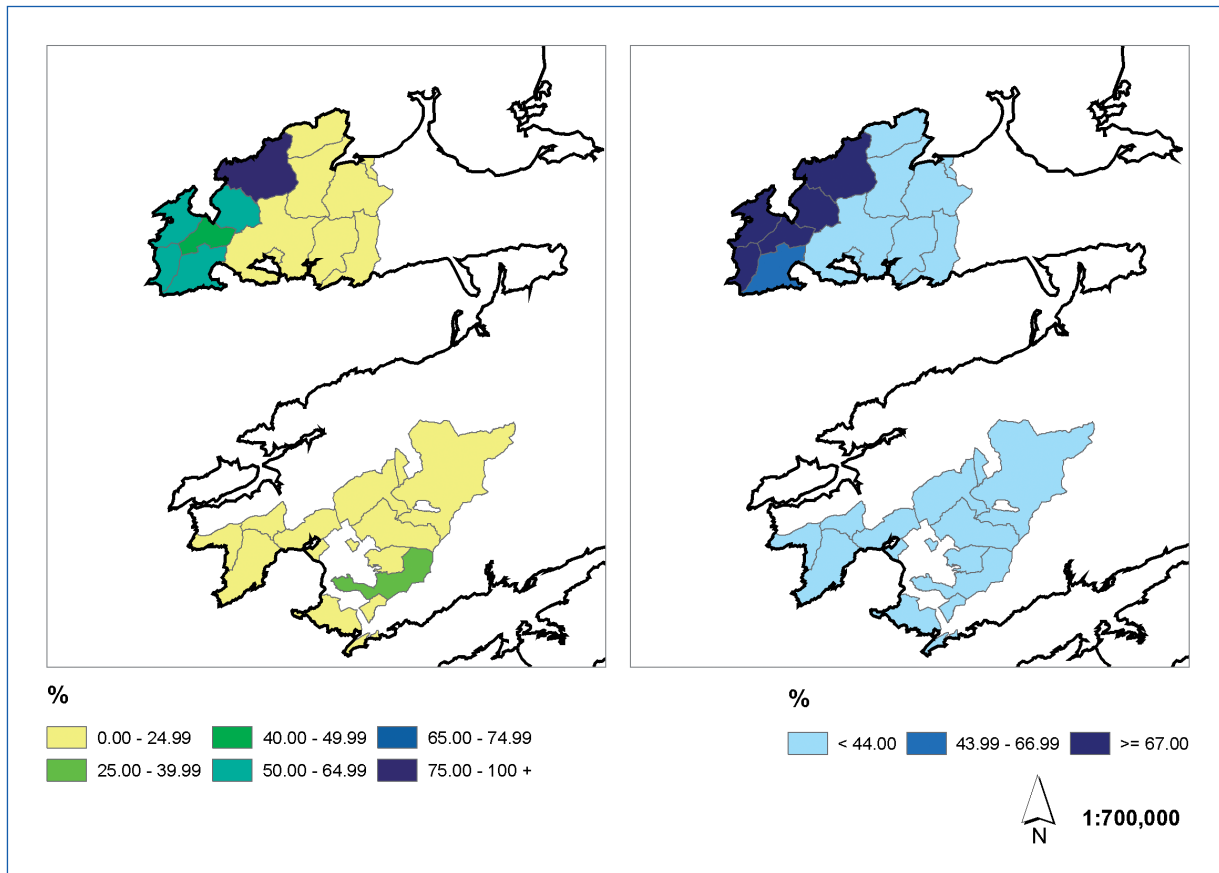
GAELTACHT NA GAILLIMHE / GALWAY GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT NA GAILLIMHE
COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE GALWAY GAELTACHT

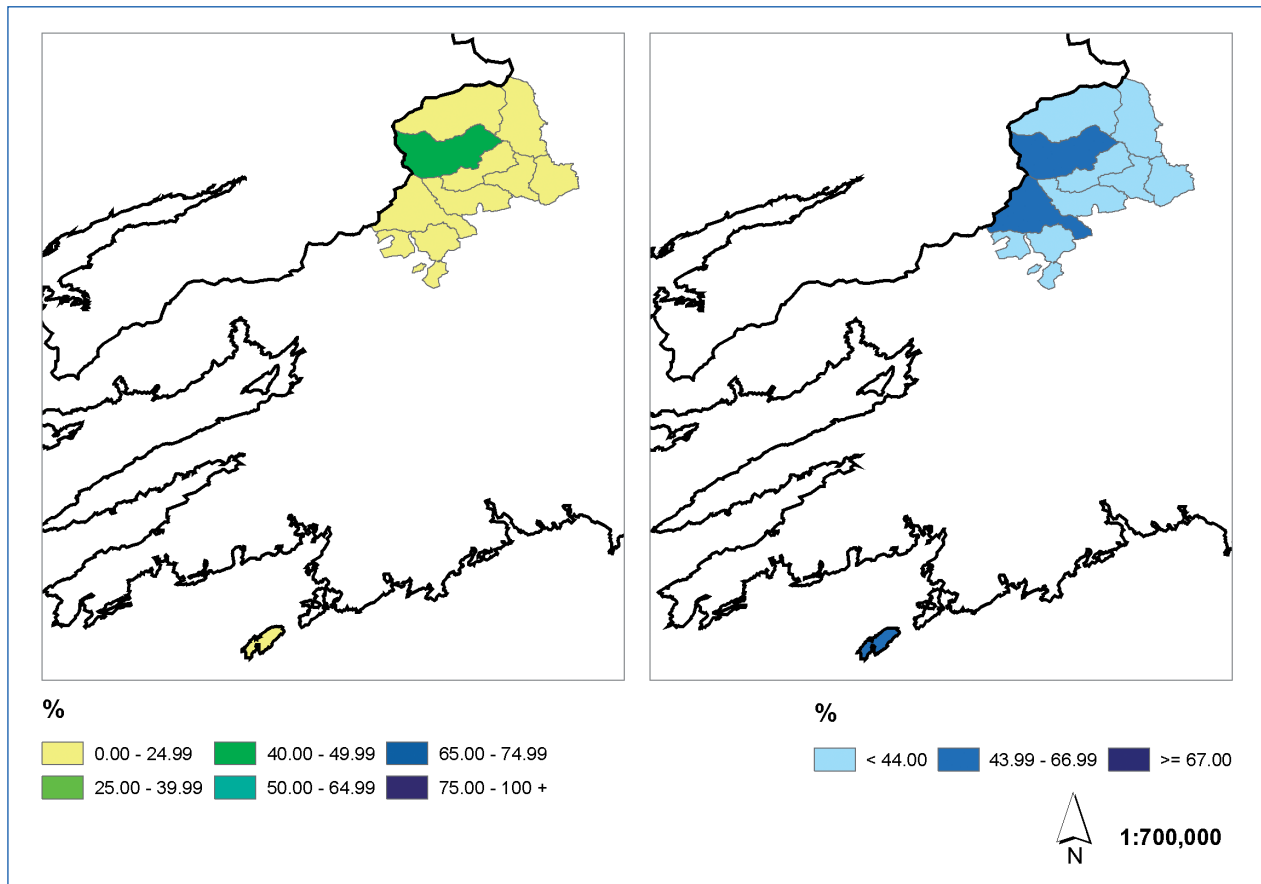
GAELTACHT CHIARRAÍ / KERRY GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordnáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT CHIARRAÍ
 COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE KERRY
 GAELTACHT**

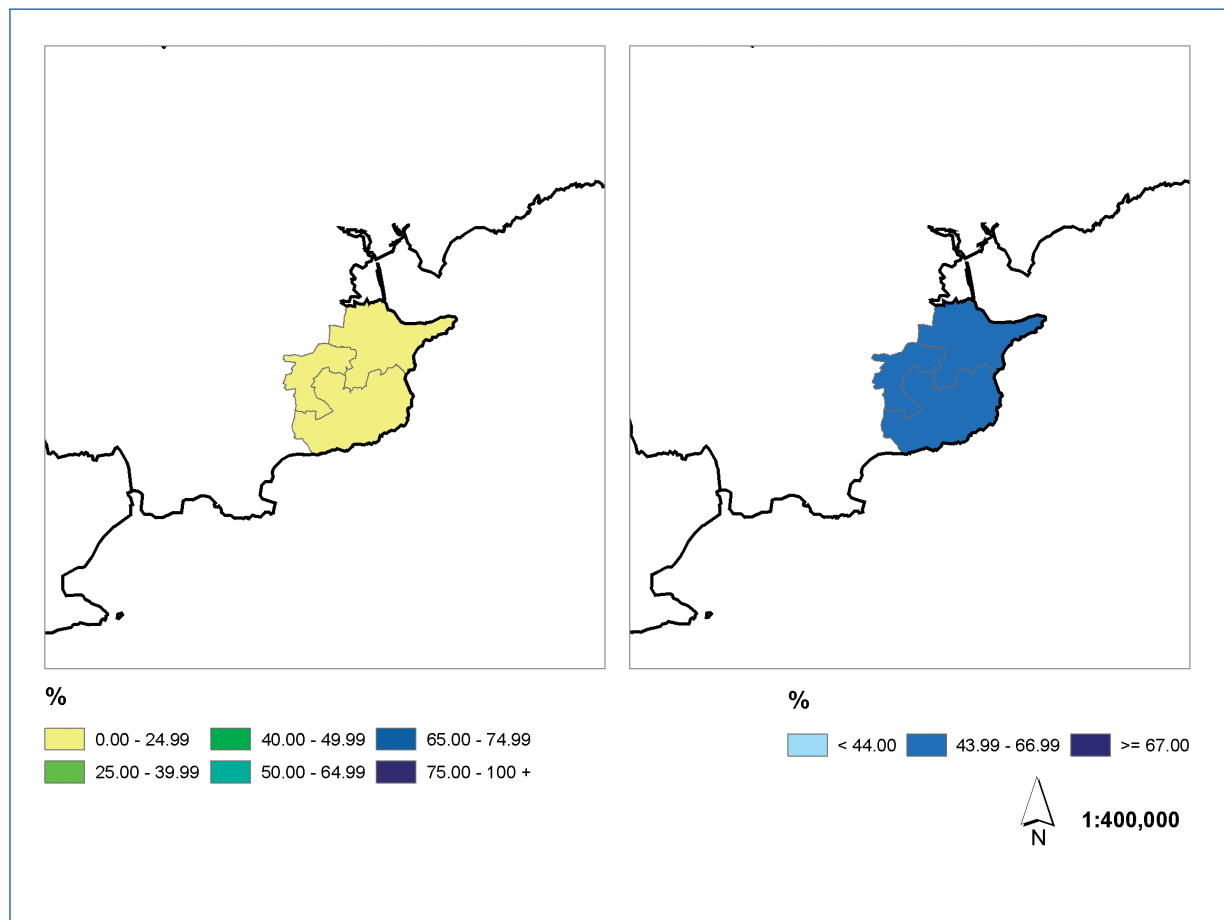
GAELTACHT CHORCAÍ / CORK GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

**COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT CHORCAÍ
 COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE CORK
 GAELTACHT**

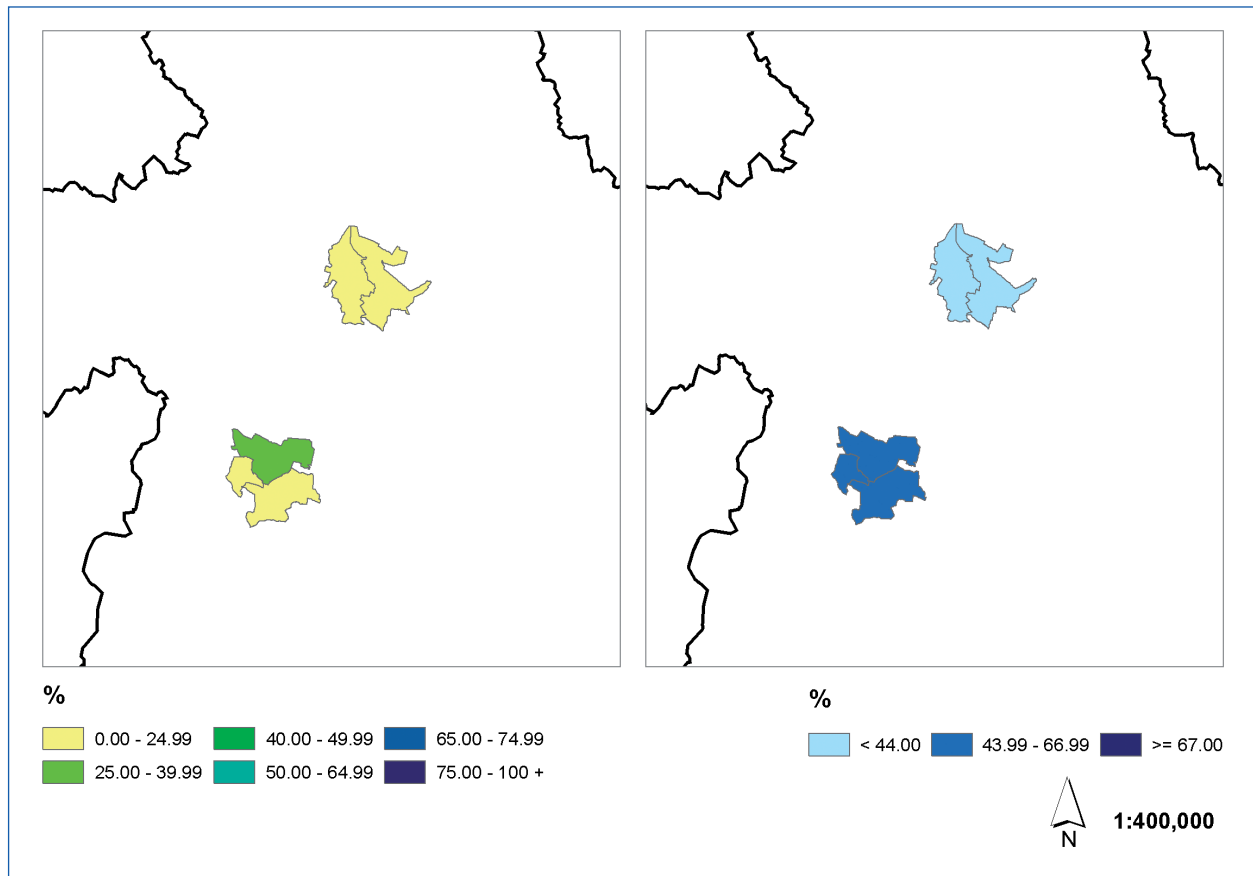
GAELTACHT PHORT LÁIRGE / WATERFORD GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordanáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT PHORT LÁIRGE
COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE WATERFORD GAELTACHT

GAELTACHT NA MÍ / MEATH GAELTACHT

NIRSA a réitigh. Ceadúnas Uimhir MP 8252 / Prepared by NIRSA. Copyright permit number MP 8252
 © Suirbhéireacht Ordnáis Éireann agus Rialtas na hÉireann / © Ordnance Survey Ireland and Government of Ireland
 An Phríomh-Oifig Staidrimh – faisnéis SAPS an Daonáirimh / Central Statistics Office – Census SAPS Microdata File

COMPARÁID IDIR FAISNÉIS SLG (AR CHLÉ) AGUS NA CATAGÓIRÍ GAELTACHTA A, B AGUS C DO GHAELTACHT NA MÍ
COMPARISON BETWEEN SLG DATA (ON THE LEFT) AND THE A, B AND C GAELTACHT CATEGORIES IN THE MEATH
GAELTACHT

